

szél-járás

XIII. ÉVFOLYAM 2. szám • 2020. június

Görföl Jenő főszerkesztő (Pozsony)
Balassa Tamás (Mosonmagyaróvár)
Böröndi Lajos (Feketeerdő)
Deák Ernő (Bécs)
Ferenczy Klára (Baden bei Wien)
Farkas István (Dunasziget)
Hornyák István (Pozsony)
Kepe Lili (Lendva)
Kovács László (Egyházgelle)
Tuba László (Mosonmagyaróvár)
Végh László (Somorja)

Szerkesztőség:

Bratislava - Pozsony,
Námestie 1. Máj 10/12, 815 57 Bratislava.
E-mail: csemadok@csemadok.hu

Feketeerdő, Erdőalja u. 11. 9211. borondi@
falu-tv.hu, mosonvarmegye@gmail.com

Wien - Bécs, Schwedenplatz, 2/I/8.
Levélcím: A-1011 Wien, Postfach 358.
E-mail: becsi-naplo@aon.at.

**A Pro Patria Honismereti Szövetség megbí-
zásából kiadja:** Mosonvármegye Lap-és
Könyvkiadó, 9211 Feketeerdő, Erdőalja u. 11.
E-mail: mosonvarmegyekft@gmail.com
Nyugat Takarékszövetkezet: HU90 5950 0155-
1108 5733 0000 0000 SWIFT:TAKBHUHB

*Előfizethető a fenti bankszámlára való utalással,
előzetes vagy utólagos számlázással.
Egy évre a négy szám 3200 Ft, illetve 10 euró.
Sárga csekk a kiadó címén kérhető!
mosonvarmegyekft@gmail.com*

ISSN: 2060-3886

Megjelenik a Palatia Nyomda és Kiadó Kft.
gondozásában (9026 Győr, Viza u. 4.).
Felelős vezető: Radek József ügyvezető.

Kovács László *Emlékezés Trianonra
a nemzeti összetartozás napján* 3

irodalom

Székely László *Tétova fohász, Kell egy irodalom,
Glóbuszon hetven év (versek)* 5

Gál Sándor *Belső Univerzum (napló)* 7

Mezey László Miklós *A síró nő* 22

Nagyágabor Margit *Összefüggések, PANTA RHEI,
Egy nappal kevesebb (versek)* 25

Csáky Anna *Félelem (vers)* 26

Zentai László *Fel a hatodikra (elbeszélés)* 27

honismeret

Tuba László *Uradalmi majortól az önálló községig
(Mosonudvar története)* 32

Oros László *Török János,
Tornalja városának tudós orvosa* 37

barangoló

Böröndi Lajos *Schneeberg – Álom a szabadságról* 43

képzőművészet

Hornyák István *Egy alig ismert pozsonyi szobrászművész
Brandl Antal (1817–1893)* 47

Bedi Kata *Panteista főhajtás
(Csicsói Nagy Géza művészetéről)* 57

közművelődés

Dudás Károly *Tengésből küldetés* 61

szélfúvás

Homoly Erzsébet *Stósz főhajtás* 63

Neszméri Tünde *Emlékezés Éberhardon,
Apponyi végső nyughelyénél* 65

Turján Melinda *A pozsonyi magyarság is emlékezett* 68

Öllös Erzsébet *Erős vár a nyelv* 69

Fazekas István *A mélység és a kegyelem* 70

Pap Boglárka	<i>Verselő Kárpát-medence</i>	72
Böröndi Lajos	<i>A mi jeliünk a kereszt (Esterházy Jánosra emlékeztek Olmützben és Mirovban</i>	74
Szilágyi László	<i>Fábry a fiatalok szemével</i>	77

recenzió

Mezey László Miklós	<i>A pillanatok elégiája (Böröndi Lajos újabb verseiről)</i>	79
---------------------	--	----

Szenc város

CSEMADOK

Mosonvármege Lap-és Könyvkiadó

MEGVALÓSULT A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKARSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

Kovács László

Emlékezés Trianonra a nemzeti összetartozás napján

A 100 évvel ezelőtt 1920. június 4-én a Párizs melletti Trianon kastélyban Magyarországra kényszerített békediktátum a nemzet történelmének legsomorúbb eseménye. Ez az az esemény, melynek következményeit ma is szenvedjük mindannyian, határokon innen és túl, ez az az esemény, melyet tudomásul vehetünk, de bele soha nem nyugodhatunk, ha élni akarunk. S mi élni akarunk, és magyarként akarunk élni az idők végeztéig. Ez a Trianonra való emlékezés mindenkori értelme. Ám ezen az évfordulón siránkozás és harag helyett arról is érdemes beszélni, hogyan lehet, ha egyáltalán lehet Trianon sötét árnyékán túllépni, hogyan lehet e nemzeti tragédia következményeit meghaladni.

S ha emlékezünk, fel kell tennünk a kérdést, hogy miért következett be Trianon, hogyan és miért jutott a nemzet a trianoni tragédiához. A Trianonhoz vezető utat s az okokat is feltárva alakulhat csak ki ugyanis bennünk a soha bele nem nyugvás állapota.

Magyarország fölosztásának, illetve megcsonkításának elképzeléséhez maga a középkorban kialakult történelmi helyzet adott lehetőséget, vagyis az állam soknemzetiségű volta. A török kiűzése után a Dél-Alföldön és Erdélyben a hiányzó munkaerőt – részben szervezett, részben spontán bevándorlás és áttelepítés révén – nagyszámú nem-magyar lakosság pótolta: németek, szerbek, románok, szlovákok, ruszinok. Ezek a „nemzetiségek” 1848-ban már nyelvi jogokat, sőt autonómiát igényeltek maguknak. A Kiegyezést követő évtizedekben a nemzeti ellentéteket enyhítette az egyéni jogokat biztosító 1868-as nemzetiségi törvény, valamint a szerb és a román egyház autonómiája, de súlyosbította az asszimilációt erőltető hivatalos politika. A nemzetiségi vezetők erre hivatkozva keltették a századfordulón Magyarország rossz hírét a nyugati világban, s a háború alatt erre az elnyomó politikára hivatkozva érveltek az ország felosztása mellett.

Amikor az európai nagyhatalmak érdekellentétei, s nem utolsósorban az Osztrák–Magyar Monarchia szomszédjainak területszerző törekvései kirobbantották az első világháborút, akkor ezek felismerték a történelmi lehetőséget terveik megvalósítására. Az antant-hatalmak pedig az „elnyomott népek” önrendelkezési törekvéseinek felkarolásával akarták morálisan igazolni a háborút.

A Trianonhoz vezető út külső okai közül kétségtelenül a legfontosabb az Osztrák–Magyar Monarchia háborús veresége volt. A győztes Antant-hatalmak a vesztesek megbüntetésében gondolkodtak már a háború idején is, s ezek között a büntetések között a vesztes államok területének megcsonkítása az első helyen szerepelt. S mivel az Osztrák–Magyar Monarchia egy soknemzetiségű állam volt, az ő esetében nem csak a megcsonkítás, hanem a teljes feldarabolás lett a cél. Ezt az elképzelést a Monarchia nemzeti közül a csehek igyekezete segítette a leghatékonyabban. Ugyanakkor a győztesek oldalán harcoló románok és szerbek a megcsonkítás, elsősorban Magyarország megcsonkításán munkálkodtak. Ez a két külső igyekezet a békekonferencián egymásra talált és egymást erősítette.

A Trianonhoz vezető út belső okait is a háborús vereség eredményezte. A háborús vereséget azonban megelőzte a hadsereg felbomlása, szétzülése, s ez a kapituláció után tovább folytatódott. S ezt a zülést csak gyorsította az a felelőtlen pacifista politika, mely a Károlyi kormányzattal került hatalomra. Akkor, amikor keleten a románok már megszállták Erdélyt, délen az Antant-csapatok részvételével a szerbek Pécsig nyomultak előre, s a mohó cseh légiók már Pozsonyt is elfoglalták, amikor az ország területének fegyveres védelme akadályozhatta volna csak meg, hogy a békekonferencia idejére a cseh, a román és a szerb imperializmus kész helyzetet teremtett a még el nem ismert határok kialakításában. S ha a

Károlyi-féle bűnös politikát még tovább lehetett fokozni, akkor ezt az 1919. március 21-én hatalomra került, Kun Béla vezette kommün betetőzte. Igaz ugyan, hogy a Vörös Hadsereg katonai offenzívával a Felvidék egy részét visszaszerezte, de ezt nem nemzeti megfontolásból, hanem a kommunista hatalom kiterjesztése érdekében tette. Így játszotta el ez a két felelőtlen kormányzat még annak a lehetőségét is, hogy az ország lakossága valamiképp is beleszólhatott volna a békeszerződéssel később rögzített határok bármilyen, a nemzet szempontjából kedvezőbb alakításába.

Így a Horthy Miklós nemzeti hadseregének bevonulása után hatalomra került kormányzat hiába konszolidálta az ország állapotát, már teljesen kiszolgáltatott helyzetben volt a békekonferencia küldöttei előtt, ami az ország területének földarabolását illeti.

Ez a békekonferencia pedig a legálszentebb módon viselkedett. A Wilson amerikai elnök által meghirdetett nemzeti önrendelkezés elvét, melyet az új államok vezetői oly gyakran hangoztattak, sárba tiporva, ezt csak a cseheknek, románoknak, szerbeknek engedélyezte érvényesíteni, a magyaroknak nem. S talán ezt a három nemzetet átható hódító imperializmus még soha sehol sem érvényesült kis nemzetek esetében úgy, mint az övéké a magyarsággal szemben. Apponyi Albert a békekonferencia egyetlen meghallgatásán ezt mondta: „...*mi nem Magyarország régi területeivel szemben fennálló történelmi jogaiból indulunk ki ... mi az érdekelt népek jogaihoz ragaszkodunk, amikor népszavazást követelünk ... kijelentettük, hogy előre alávetjük magunkat az érdekelt népek szabad akaratnyilvánításának...*”

Vitathatatlan, hogy a versailles-i park egyik palotájában aláírt békeszerződés megsértette az első világháború utáni rendezés egyik alapelvét, az önrendelkezés elvét, amikor a népszavazást elutasítva a magyar nemzet egyharmadát más nemzetek fennhatósága alá rendelte. Az új Közép-Európa magyar és más nemzeti kisebbségeinek a sorsa a türelmetlenség, a diszkrimináció, a másodosztályú állampolgárság lett. A trianoni béke egész Közép-Európa számára a viszályok magva lett. Ezt Hitler és Sztálin jól ki tudta használni Közép-Európa leigázására.

A rendszerváltozáskor mindenki azt remélte, hogy a kommunizmusból szabaduló országokban a kisebbségeket elnyomó régi politikát fölváltja a türelem és az őszinte megbékélés. Mindenki bízott abban is, hogy az európai integrációban az államhatárok elveszítik jelentőségüket. Nem rajtunk magyarokon múlt, hogy olyan kevés valósult meg ebből. Sajnos Európa még ma sem látja, hogy a nemzeti kisebbségeket kollektív jogok, csoportjogok illetik meg, s hogy ezek alapja a helyi és regionális önkormányzat, az autonómia joga.

Változást csak akkor várhatunk, ha a többségi nemzetek mentalitása megváltozik, ha felismerik a gondolatot, hogy a magyar kisebbséget nem elnyomni, diszkriminálni, bántani kell, hanem megelégedetté tenni. Ezt nagyban elősegítené, ha a nemzetközi közösség egyértelműen és határozottan magáévá tenné a nemzeti kisebbségek széleskörű jogainak elvét, az autonómiát is beleértve.

Most a százéves évfordulón reménykedve kell tudomásul vennünk, hogy a Trianon által előállott helyzetet megváltoztatni nincs ereje a nemzetnek, élni kell vele, mint egy betegséggel, de belenyugodni nem lehet, s főleg nem feladni. Nem feladni pedig azt a gondolatot kell, hogy mi Trianon ellenére is összetartozunk. Hiába választanak el határok bennünket, az összetartozás érzését el nem vehetik tőlünk, mert ezt érezzük a határon innen is és túl is. Ezért nevezték el nagyon szerencsésen a trianoni békediktátum aláírásának napját, június 4-ét az összetartozás, a nemzeti összetartozás napjának.

És mi, nekünk, ma élő nemzedékeknek a feladata ebben a 100 évvel Trianon utáni helyzetben? Hát elsősorban az, hogy megőrizzük magunkat, megőrizzük magyarságunkat. Átmentsük gyermekeinkben ezt a magyarságot, mert ezt a történelmi igazságtalanságot csak így tudjuk legyőzni magunkban is, s az egész Kárpát-medencei térségben.

Így emlékezve Trianonra erősítsük tovább a nemzeti összetartozásnak ezt a nemes érzését.

Székely László

Tétova fohász

úrben vacog, sártól remeg a föld
holdsarló – kifent kasza – villan
rothadt, aszott geoid, nyűtt kék gömb
hó-lélek, megfagysz zugaidban

európa, féllábú matróna
penge törí göcsörtös térded
kárpátok, délibáb, smaragd róna
kutya se csahol többet érted

hová lett hős hangod, harcos költőd
leroskad, gubbaszt, elhal hangja
fellibben a függöny, két kedves hölgy
fotelt kér, csak ezért nyaggatja

szánts és vess, zeng sírból vén elődje
véget ér, nem remél a másik
menekülj, rohanj el, fuss előle
nincs hová – sűg poétánk s ásít

így végzed te is, feküdj nyugodtan
pamlagra, kanapéra, ágyra
más világ támad szennyos habokban
csak várj, fodros fotelre vágyva

Kell egy irodalom

Tartanom kell egy irodalom órát.
Bámulnak majd ki az ablakon.
Minek az iskolák, uncsi tanórák?!
Időmet rabolják csak, tudom.

De ha nem sikerül néha a lecke,
lestek volna ōk két vak lyukon,
nem születne könyv, dráma, vers, így ez se,
sosem élne szépirodalom.

Glóbuszon hetven év

ezerkilencszázhatvanhétben
előkerült a legutolsó láda
nyolcadik évem töltöttem be éppen
földgömböt rejtett, gonddal bepólyázva

kérdőn e geoidra nézek
ötven év józanító távolából
más ma, nem az, mi egykor megigézett
amit egy nyolcéves még nem palástol

ha most, kétezertizenhétben
forgatom, nézem azt a régi glóbuszt
faggatom, kérdem, mi volt negyvenhétben
mikor tengelye utolsót csikordult

felém gördíti Európát
szívében Magyarhon lerágott csontja
Kárpát karéja nélküli, torz ország
Mária országa... széttépve, mondja

ahol valaha büszkén álltam
ősi címerünk köpönyeget váltott
alsóhatártanyai iskolámban
kettős keresztünk vérhalomra hágott

nagyanyád harsány nebulóit
tanította írásra, olvasásra
nagyapád diófákat ültetett itt
eltűntek, mint szellőtől könnyű pára

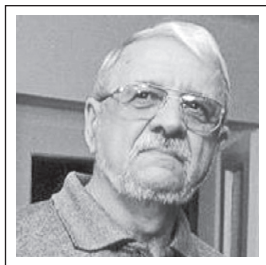
hazug hatalmak lökték térdre
vagonba hánytak mindent, mi még magyar
szemedbe köptek, igazságos béke
hamis dekrétumuk ápol s eltakar

őrizd hát e maroknyi földet
sodorjon árvíz, lehetsz közel s távol
őseid emlékére gondolj többet
úgy maradsz magyar mindörökkön bárhol

Gál Sándor

Belső Univerzum

265. nap

Lebegés! Az egész napom az. Teljes bennem a bizonytalanság. Az önfegyelem és a szándék idehoz – a folytatás kötelező teljesítéséhez. Sok mindent leírtam az elmúlt évtizedekben és többen írtak azokról az általam **leírtakról**. Vagyis: a „leírtakról” mondtak el valamit. Ez idáig rendben is volna – ha kedvező, ha elmarasztaló a róluk – rólam – alkotott vélekedésük.

Ebben a pillanatban azonban számomra az a legizgalmasabb, hogy *amit még nem írtam le eddig, arról mi tudható? Mert a holnapi leírnivaló bennem már jelen idejű valóság*. Létező egész! De olyan, ami vagy tárgyiasul, vagyis semmivé oszlik egy adott pillanatban. Ezért a kérdés.

Pontosan éjfél van. Mindenkinék megbocsájtok, aki szeretett!

266. nap

Legalább háromezer könyv gerince figyelmeztet, szinte fenyegetően, hogy velem együtt kopnak, a borítólapjuk szomorúra szürkül, vagy feketedik. Amelyek pedig folyamatosan használatban vannak – mert vannak ilyenek is! –, azoknak a borítóik szétmállanak, s megtelnek aláhúzásokkal, bejegyzésekkel. Egyszer régen, még Kassán, a tizenkettedik emelten, elhatároztam, hogy ábécé sorrendbe terelem őket, de a Buzitára költözés ezt teljesen értelmetlené tette. S amikor már alkalom és mód is lett volna a rendbetételre, közbe jött a gyomorrák, s a műtét után járni is gond volt, nem-hogy a negyvenvalahány zsákba pakolt szellemi holmit elrendezzük. Csupán arra, s annyira tellett, hogy Satyával az egészet a polcokra pakoljuk.

Ma is ez a „rend” az uralkodó és már így is marad!

Más dolog és egyben mindennapi kaland ebben a különleges dzsungelben egy-egy könyvet „becserkészni.”

És soha nem az kerül elő, amit keresek, hanem amiről azt gondoltam, hogy régen eltűnt. Ezért aztán mindig nagy az öröm, hogy mégse!

Hát itt abba is hagyom. Valami baj van a tollammal. Nem akar írni. Megint egy veszedelem, amire nem számítottam. Hát itt az írást abba is hagyom.

De: micsoda fenséges társaságban töltöm napjaimat! Tele van a szobám Nobel-díjasokkal!

267. nap

A toll már működik, lehet folytatni, de Zsoltiékát várjuk, minden percben megérkezhetnek, így a tegnapi „átmenet” későbbre marad.

Minden árnyék elveszett – olyan az ég mintha fellegei soha se lettek volna, mintha a magasság csak szépséget és vihartalan teljességet tükrözött volna, öröktől fogva.

Csendet, fényt és nyugalmat. A költészet függőleges áramlásait. Van-e, létezhet-e ilyen, s hogyan élhető meg?!

268. nap

Vagyis – folytatólagosan –, van-e, lehet-e **tudható utolsó mondat**? A kérdés, ugye a *bizonytalanságból kivezető út keresése is*.

Persze, lehet, hogy ez csak ebben a pillanatban fontos – így leírva. Valamiféle emlékeztetőül, egy másik folytatáshoz.

Nincs semmi határozott elszánás bennem, ami megfogalmazható lenne.

269. nap

Éhes vagyok. Ami jó. De bizonytalan vagyok abban, hogy ez valóban jó. Az a **nem jó** benne, hogy gondolkodni kényszerülök róla. Az volna a legegyszerűbb megoldás, ha most fölállnék az íróasztal mellől és ennék valamit. Mondjuk egy szelet piritós-kenyeret, vajjal, esetleg egy szelet sonkával, paradicsommal, miegyébbel.

Olyan ez az egész „valami”, mint mondjuk az *idő nélküli valóság*. Amiről, ha jól emlékszem, korábban is írtam már. Botrányosan bonyolult az egész, mint például „lét-élet-egész”, vagy az úri törmelék sorsa-jövője, ha eléri bolygónk légterét.

Szóval: megszüntethető, de meg is őrizhető. Hiszen ami „most van”, az az éhség csendje.

270. nap

Ha az ember ugyanazt a tájat az évszakok egymásutánjában látja, előbb-utóbb rájön arra a csekélységre, hogy „ugyanabban a tájban” **több táj** is van. S hogy ezekben a változatokban mindig *megtörténik valami, amiről korábban nem tudtunk, vagy amit csak később észleltünk, ám legtöbb az, ami örökre eltűnt*.

Például ma egy óriási, érő kukoricatábla van a „kép” középpontjában, baloldalt egy patak, mellette sokféle bokorral egészen le a Kanyaptáig, amiről tudom, hogy van, de nem látom. Ellenben a kép jobb oldalán egy karcsú, magas betonoszlop áll, vagy terebélyesedik évek óta, az ilyenkor már üres gólyafészekkel a tetején.

A leírtakat az augusztusi nyárutó fáradt, vagy fáradó színei, tompa kontúrjait mutatják, már-már a nietzsche-i kérdést idevetítve: „Ha a levelek megsárgulnak, ok ez a panaszra? (243.o)”

Nem ok, természetesen, hiszen a táj változásai, vagy változása az alatt a pár perc alatt is mássá lett, amióta a 270-ik nap első betűjét leírtam.

És ez már majdnem olyan csoda, mint Csontváry vásznainak napsugár-küllői.

271. nap

Be kellett menni Kassára, hogy az onkológián a havonta kijáró vitamininjekciót megkapjam. Hanem az onkológia olyan városrészbe költözött, hogy a mai „útfelújítások” háborús állapotokban – minden belvárosi kereszteződésnél „elterelik” a forgalmat –, hogy egy órányi próbálkozás után feladtam a „keresést”, és gond volt megtalálnom a hazavezető utat. Röviden: az onkológiára csak akkor megyek el, ha Satya itthon lesz, mert neki van olyan kütyü az autójában, amely megmutatja a járható Kassát! De van egyéb megoldás is! S itt van a kert is, amit rendbe kell tartani, mert azt ami megtermett, illik betakarítani. Ki tudja mivé fajul ez az egész elbutult világ holnapra, holnaputánra.

Mert nem csak Észak-Koreának van atombombája, meg az azt röptető rakétája. Szóval illik takarékoskodni azzal, ami megtermett.

272. nap

Nagyapáimról, világháborúkat túlélte elődeimről gondoltam egy csillaghullásnyi időben valamit elmondani, de holnapra hagyom a múlt század elsimult-tükrű emlékeiből néhány pillanatot megidézni. Nem a történelem fölkavarása a szándék, hanem az, ami általuk bennem maradt meg.

Szóval holnapra hagyom, mert az előbb érkezett a hír, hogy Mács Jóska – nem egészen 87 évesen – átlépte a Rubikont. A tény nem megdöbbenítő, hanem elszomorító, hiszen ennyi évet átvészelni és hátrahagyni olyan életművet, mint az övé, nem sok itthoni kortársunknak sikerült.

Legalább húsz évig dolgoztunk együtt a Hét szerkesztőségében, mindenféle bajok és gondok közepette, s voltak pillanatok, amikor nem tudtuk, hogy meddig a „meddig”. Ennek ellenére tettük a dolgunkat, meggyőződésünk és lehetőségeink szerint.

Utoljára Budapesten a MMA valamelyik tavalyi tanácskozásán találkoztunk utoljára. Derűs volt a kedve, csupán annyit panaszkodott, hogy az utóbbi időben nemigen eheti az édességeket.

Ha elgondolom, cifra dolog ez a mi létezésünk – az ízek sokféleségét kell elveszítenünk, hogy munkánk javát bevégezhessük.

Mondanám, hogy Te ezt már megtetted. Nyugvőfölded Bátka, adjon örök békességet. Nem maradt egyetlen betűnyi ADÓSSÁGOD se Jóska!

273. nap

Az alapkérdés, hogy honnan hová jut el az ember élete során, s hogy honnan kell haza találnia, ha közben a rá kimért úton nem pusztul el valami betegségben, vagy buta háborúban.

Legtávolabbról őrzött elődöm minden bizonnyal Szép-Szabó dédnagyapám volt. Meglehet Búcs határát soha át se lépte, ragadványneve mégis azt jelzi, hogy ismerhették a közelebbi falukban. Ugyanis ez a dédnagyapám takácsmester volt, s a „szép” ragadványnév onnan származott, vagy ragadt rá, hogy mindig hófehér vászonruhát – inget, gatyát – viselt. Az Ő korában ez a férfiviselet általános volt – vászongatya vászoning – ez volt az aratók „egyenruhája” még az én gyerekkoromban is. Dédnagyanyámról Szabó szüléről már többet, s többször írtam, aki füvekkel, fákkal, madarakkal is tudott beszélgetni, s voltak csodák is, röviden, ha valaha író-mivoltom genetikai vonulatait keresném, visszafelé az időben, csak Nála kötnék ki, mert arra is Ő figyelmeztetett egykor, hogy az ezüstsínű „teliholdban” Dávid király nekem muzsikál. Szóval a szférák zenéjére is Ő figyelmeztetett.

Lányukat Vilma nagyanyámat Soóky József vette feleségül, aki Kamocsáról származott. Hogy Soóky nagyapám hogyan keveredett olyan messziről Búcsra, arról semmit se tudok. Lehet: részes-aratóként, cselédnek, napszámosnak.

Arra viszont határozottan emlékszem, hogy nagyapámék hátsó szobájában állt dédnagyapám hatalmas, szép díszítésű, majdnem az egész szobát elfoglaló szövőszéke. Anyám is tudott szőni rajta. Ma akármelyik múzeum díszé lehetne. Túlélte a háborút, az oroszok se tüzelték el, de valamikor az ötvenes évek derekán, Soóky nagyapám halála után „kellett a hely” – hát ebek harmincadjára került. Kidobták.

Soóky nagyapámnak volt valamennyi szántóföldje, szőleje „aprófőgye”, de ez kevés volt ahhoz, hogy az öt tagúra gyarapodott családot elbírja tartani. A kamocsai rokonsággal úgy az ötvenes évek közepén – de olykor később is még tartott a rokoni kapcsolat, de aztán csak el-elmaradoztak a találkozások. Legutolsó emlékeim Soóky Dezsőről és Gyuláról maradtak, meg egy harmadik ágú unokatestvéremről, Ilonkáról. A kamocsai Soóky ág minden bizonnyal ma is létezik, de a korábbi rokoni kapcsolat teljesen elhalványodott.

Anyai nagyapám megjárta az Első Világháborút, részt vett a románok elleni Tiszai Csatában... Soóky nagyanyám pedig írni- és olvasni tanított meg, amikor 1944-ben iskolánkat német híradósok foglalták el – a Magyar Futár című képeslap lett az „ábécéskönyvem.” Nagyanyámat közvetlenül a háború végén temették el, Szabó szült pedig néhány hónappal később. Anyámnak két fiútestvére volt, Józsi és Lajos – Józsi fiatalon tüdőbajban meghalt. Lajos bátyám megjárta Don-kanyart, s akit többször rá akartam beszélni, hogy írja le emlékeit, egyszer az egész szörnyűséget egy mondatba sűrítve ezt mondta a II. magyar hadsereg pusztulásáról: „Aki ott megállt, az önmaga jégszobrává változott!”

274. nap

Én pedig most itt álltam meg, de az én mostani „megállásomnak” nincs igazi oka. Ha azt mondom, hogy nagyon elfáradtam, akkor ez objektív tény. Másoldalról itt egy újabb fejezetet kell kezdenem, s arra most nem érzem eléggé alkalmasnak magamat.

Mintha egy úri feketeluk elnyelte volna ama belső univerzumot, vagy azt, amit abból ide szántam. De holnap, vagy holnapután ezt a gúzst szertebontom, s helyére igazítom a hiányt.

275. nap

Tehát egy kis megtorpanás után folytatódik a „családi történelem.” Apai ágon Gál Mihály dédnagyapám éjjeliőr – otthoni nyelven – bakter volt. Éjszakánként – váltótársával – őrizte a falu nyugalma. Mert a házak, gazdasági épületet teteje nád-vagy zsúptetőből állt, amit folyamatosan figyelni és vigyázni kellett, hogy ne keletkezzen utcákat felperzselő tűz. Bakter nagyapám valószínűleg jól végezte dolgát, mert disznótorok idején kapott „kóstolót”, amit a gazda az ablakon át a bakter bőrtarisznyájába „rakott”. Állítólag egy ilyen alkalommal a tepsiből a gazda zsírostól-mindenestől, a tarisznyába fordított – peccsenye, hurka kolbász-elegy a tarisznyába loccsant! Akkor keletkezett a máig is élő híres mondás, hogy „Toccsan, mint Gámihály tarisznyájában a hurka.” Igen, így „egybeírva”!

Mivel a bakternek éjjél előtt és éjjél után óránként „kajáltania kellett az időt”, azt mindig versben kiáltották. Apám, aki olykor helyettesítette a nagyapját, ezeket a mókás rigmusokat megtanulta, s én azokat a Mesét mondom, valóságot című könyvembe fel is vettem. A példa és a hitelesség okán néhányat mutatóba ide másolok.

Kilencet ütött az óra,
Hallgass ember, ezen szóra.
Kilencet ütött az óra.

Elütött már tizenegyet,
Kik fönt vannak, feküdjenek,
Elütött már tizenegyet.

Az éjféli kiáltásban az Úr dicsérete zengett:

Elütött már tizenkettőt,
Dicsérvétek a Teremtőt.
Elütött már tizenkettőt.

Hajnalidőn aztán cifrább strófák is elhangzottak, személyre szabottak, olykor nyomdafestéket nem tűrő változatok is.

Éjfél után óra három,
Ketten vannak már az ágyon,
Éjfél után óra három...

Vagy:

Elütötte már az ötöt,
Hevő Sára főzzél tököst.
Elütötte már az ötöt.

Ezek az egykori, otthoni remek rigmusok, ritmusok őrzik a búcsi éjszakák hangulatát, egyben a strázsák őrző figyelmét és fegyelmét: „Tűzre, vízre vigyázzatok!”

276. nap

A fentiekből feltételezhető, sőt, lehetséges, hogy a generációkon átívelő **virrasztás** gyakorlása, genetikailag rögzült és így jelen volt, vagy lehetett bennünk, bennem. (A „virrasztások” című versciklusom vonatkozó szakaszai meglehet, ilyen messziről – tudatalatti mélységekből – emelkedtek fel, s váltak versé (?) Miért is ne volna lehetséges?

Ha jól emlékszem H. Spencernél olvastam valami olyat, hogy „ami elképzelhető, az lehetséges.” Mert a „virrasztás”, végül is, akár a megmaradás szinonimájaként is felfogható, ha bármily veszedelem szakadna ránk.

Figyelmeztetés tűzvész, vízár idején – lehetőség menekíteni, az egyént és a közösséget!

Lám, milyen összetett, s milyen logikus két-három nemzedék közös emlékezete, sokszínűsége és annak teljessége – immár – történelme.

Strázsáló elődeim sárfalrakó őregjeim láthatatlan és ma is látható építményei!

277. nap

Közülük legtávolabbra az Első Világháború Gál nagyapámat sodorta. Orosz hadifogság, aztán az 1917-es forradalom – hol a „vörösök”, hol a „fehérek” foglyaként, a Kaukázuson túlra jutott.

Világjáró körútját, ha a Bibliánkban beírt feljegyzés igaz, akkor Iránon keresztül, Hamburgot érintve 1923-ban ért haza. *Egy nem-létező hazába... Mert amelyért harcolt, az elveszett.*

Abban nem vagyok biztos, hogy tudatosodott benne a kisebbségi lét kilátástalansága, abban azonban biztos vagyok, hogy egy másféle „kilátástalanság” szakadt rá – felesége, nagyanyám meghalt, s ő itt maradt négy gyermekével, egyedül. Születésük sorrendjében: Éva, Zsófi, Sándor és Irén.

Azt sem tudom, hogy az éjszakai őrök, a strázsák státusz, „kenyérkereső lehetősége” megmaradt-e az új Republikában? Feltehetően sárfal-rakó tudománya iránt is megfoghatkozott az érdeklődés, bár a mi „újtelepi” házunkat az ötvenes évek elején Szegi bácsival még ők „húzták fel,” bár már régen nincs lakója.

Egyszer nagypapa a peresi dűlőben lévő darab szőlőföldet kapálta, s ebédet vittem neki – az árnyékos meggyfa alatt mesélt nekem óriási havas hegyekről, dzsigitekéről, meg egy keveset a „nagy vízről”, amelyen áthajózott, Hamburg városába, s onnan már vonattal, haza.

Ha csak a távolságot nézzük, nagyon valószínű, hogy az Ő öt esztendeig tartó „utazása” úgy nagyjából megegyezik az én két hónapig tartó USA-beli vándorlásommal, amikor feltűrt nadrágban térdig belegázoltam a Csendes óceán jéghideg vizébe Los Angeles közelében, nem messzire Márai Sándor utolsó otthonától. Erről az utazásról szól a Két óceán között című útikönyvem.

Ugyan Gál nagyapám milyen történeteket vitt magával a földméli birodalomban a maga megíratlan „Odüsszeájából”? Hogy az a néhány mondat, amit ebéd közben a meggyfa lehajló ágai alatt elmondott, ez volna, amit útravalóul nekem hagyott?!

278. nap

A tegnapi kérdésre adható lehetséges válasz úgy-ahogy megfogalmazódott az elmúlt évtizedekben, könyvekké anyagiassá, de bizonyos „kiigazítások” végett újra kellene olvasnom, s ami egykor bizonytalan volt, s mára bizonyossá lett, helyére tenni... Ami azonban lehetetlen, s még elgondolni sem valami szerencsés rezzenése egy pillanatnak – hogy valami kimaradt, hogy valami nem történt meg, aminek meg kellett volna történnie...

Ráadásnak még egy rímes szösszenet: a ló / kiháló / fajta.

279. nap

Nem tudom folytatni a „családi krónikát”, hajnal óta fáj a bal vállam – gondolom a tegnapi „betakarítás” az oka. De egyéb „kudarckélmények” is gátolnak abban, hogy valamit folyamatosan írjak. Aztán délután a terepjáró is bement az „unalmaszt”. Szerencsére még haza tudtam vele nagy nehezen gurulni..

... Aztán itt van a fényképek kiválogatása és elrendezése a monográfiához – amit nem nekem találtak ki! Megpróbálom rendbe rakni és eligazgatni, de fogalmam sincs arról, hogy Márkus tekintetes úr mi mindent írt le rólam, illetve a könyveimről stb.

A Magyar Naplóból pedig nekrológot kérnek (–tek) Mács Jóskáról. Ami fontos, s amit holnap le is tisztázok, mert hogy ide már korábban le is írtam, hiszen vagy húsz év munkája köt össze bennünket, így több, mint kötelező ez az elvégeznivalóm.

S most, hogy az ablakkal szemben lévő óriási, érő kukorica-táblára lassan az alkonyat tompa színei borulnak, az a kérdés fordult meg bennem, hogy ugyan hány, velem egykorú, nyugdíjas kortársamnak van az enyémhez hasonló napi elvégeznivalója?!

Hogy: van-e egyáltalán elvégeznivalója!? Még...

Ez a pillanat: Satya Budapestről hívott, útban Bécsből hazafelé jövet!

Csupa jó hír. A kazánházban pedig rotyog – Sándorunk kívánságára - a fenséges babgulyás.

280. nap

Megint a folytathatóság kérdése! Mert mindig megjelenik valami váratlan akadály, ami fontos, vagy ami fontosnak tűnik. S ezek a feladatok elakasztják a szándékot, vagy így: szándékaimat. Például, hogy Gál nagyapám sokéves, kényszerű világjárása után, végre találjak időt apám Második Világháborús „anabázisára,” amit korábban már el is kezdtem, szóval azt kéne folytatni és az eposzi befejezéssel méltóan lezárni... Ugyan időben és távolságban meg se közelíti nagyapám kaukázusi-iráni megmenekülésének titokzatos útját és eseményeiben – ám ami belőle tudott – félelmetesen gazdag, s nem egyszer halál-közel, életveszélyes percek, vagy pillanatok követik benne egymást...

Ha lesz rá időm, a legfontosabbakat leírom, hogy nyoma maradjon, hiszen döbbenetes tragédiák mentén sodorta a háború hátköznapi pusztítása Felső Színe-vértől hazaérkeztéig 1944. októbere és 1945. márciusa között...

281. nap

Ami meghatározója lett apám sorsának, az volt, hogy az első Csehszlovákiában Prágába került tényleges katonai szolgálatának letöltésére. Aminek a lényege az volt – az lett –, hogy lévén „jó hallása”, ami nyelvtanulás szempontjából nagy előny, hamar és jól megtanult csehül. Ami egy búcsi, hat osztályt kijárt fiatalember számára komoly teljesítménynek tekinthető.

Az is volt!

Lovas tűzéreknel szolgált, maradt néhány, ma már dokumentum-értékű fotó erről a két esztendőről. Aztán 1938-at követően átképzésre behívták a magyar hadseregbe, ahol szanitéccé avaszták. A két hadsereg közötti különbséget apám egyetlen mondatba így foglalta össze: „A cseheknel tányérból ettünk, a magyaroknál pedig csajkából.” Az átképzés után hazajött, de amikor kitört a háború, s Magyarország is hadba lépett, újra behívták. Munkácsra került, ahol a parancsnoka, mikor kiderült, hogy apám „felvidéki”, úgy kéthetenként, nyílt parancssal Kassán keresztül Budapestre küldte, ahol papa a megadott címen leadta a bőröndöt, s az üres bőrönddel Párkányon keresztül Köbölkútig vonatozott, onnan pedig hazagyalogolt Búcsra.

Ez az „egynapos kerülő” aztán úgy végződött, hogy az üres bőröndöt otthon jóféle búcsi szalonnával, sonkával megpakolták, aminek Munkácson azokban a háborús időkben „nagy volt a keletje.”

Ezek az „ingázások” odáig tartottak, amíg a front közelebb nem került, aminek az egyik hétköznapi következménye, hogy folyamatosan emelkedett a hősi halottak és a sebesültek száma. Így a szanitéceknek az első vonalban egyre több dolguk akadt.

282. nap

Nem tudom meddig jutok el ma, de megpróbálok szembenézni a mai nappal – mégpedig azért, mert minden bizonytalan, hiszen Éva az előbb mérte meg a vércukor-szintet, ami nem valami kedvező...

Hát megpróbálom a lehetetlent.

Szóval apám egységét hamarosan Felső Színe-vér térségébe helyezték át, ahol napirenden volt – ahogy papa emlegette – a partizánvadászat. Ami ugyan, eléggé kockázatos foglalkozás! Mert a partizánok visszalőnek, nem úgy mint az őzek, vagy a szarvasok.

Rövidre fogva: Felső Színe-vérre való megérkezésük után apám egységét is bevetették a partizánok ellen. Voltak halottaik és sebesülteik. Apám, ahogy elmondta, egy mellen talált tisztet kötözött, amikor a bal csuklója felett két géppisztoly-golyó eltalálta. Sikertelenül bekötöztette a saját kezét is, s a tisztet kihurcolta a tűzvonalból. Aztán mindkettőjüket hátravitték, majd később Munkácsra, s még később Budára, egy kórházba átalakított gimnáziumban kezelték, ahol anyám meglátogatta őt. Papa keze szépen gyógyult, így engedélyt kapott arra, hogy édesanyját visszakísérje a pályaudvarra. Aztán az történt, hogy az ő villamosuk még átjutott a hídon, de a következőt a németek „belerobbantották” a Dunába... Egyszer meséltem erről a TV valamelyik karácsonyi programjában, s akkor és ott valaki azt mondta, hogy biztosan az Erzsébet híd volt az. Ám ahogy közeledett Budapest felé a front, az egész tábori kórházat Gútára telepítették át, apám – és mi – nagy szerencsénkre, hiszen a Vág másik oldalán Kamocsa volt, tele Soóky-ági rokonokkal.

És itt kezdődtek apám sorsának alakulásában azok az eposzi fordulatok, amelyek egymást követték, az ő, s általa a mi megmaradásunkat is a háború maradék idejében.

283. nap

A kedvező fordulat akkor következett be, amikor apám valakivel üzent odaát a kamocsai rokonoknak, hogy itt van Gútán a kórházban. Mire Soóky Gyula és Dezső nagybátyám holmi jóféle szilvapálinkával felszerelve átevezett a Vágon Gútára, beteglátogatóba. A látogatás azzal zárult, hogy – tekintettel a szilvapálinkával nyomósított kérésre –, papa kapott hat hetes betegszabadságot, s az estét már Kamocsán töltötte, a következő napon pedig Érsekújváron keresztül, át Perbetén, és Bátorkeszin hazagyalogolt az ismert dűlőutakon.

Sebe gyógyulófélben volt, ujjait is tudta már mozgatni, hát a reménység, hogy azokat újra használni tudja majd, felderengett.

Hamarosan civilé vedlett, s a katonamundért, lepedőbe kötve, a kórókúp alatt lévő „száraz kútba” rejtették el. Bernát szomszéd megsejtelte a rejtekhelyet és rábólintott, hogy „az jó.” (A front alatt sok spirituszt ivott, ami „meggyulladt benne”, orrán-száján hab jött ki, s úgy tűnt, hogy az orra meghegyesedik. Bernát mama sírt egy kicsit, de aztán egy fehér kendővel felkötötte az állát.)

Ahogy papa hazajött, abban a háborús világban együtt voltunk, vagy lehattunk valahányan – legalábbis hat hétig.

Közel volt a „front”, hát abban reménykedtünk, hogy azt is átvészeli. Azonban háború idején nincs sok értelme a reménykedésnek. Statárium volt, a „katonaszökevények” felkoncolandók voltak. És a tábori csendőrök nem mérlegeltek. Mert mi lesz, ha a hat heti biztonság megszűnik? Ha lejár a betegszabadság? Vagy ha jönnek a ruszok, s apámat elviszik, vagy megölik?

284. nap

Rövidebbnek véltem ennek az életszakasznak a leírását, de egyre inkább azt látom, hogy vannak események-élmények, amelyek szinte maguktól folytatják, vagy írják, íratják velem a történelmet, s különös erejük olyan sodrású, hogy energiáik megszületését éppen **felidézésük** gerjeszti.

Vagyis, ha van mit folytatnom, az önmagát szüli meg. S ahogy **akkor** haladtunk az őszbe, vagy az ősz felé, a közeledő háború minket is megérintett, hiszen akkor, 1944. szeptemberében elsős lettem, de a hónap végén tanítónkat, Kiss Dénest behívták szolgálatra a seregbe, s a mi iskolánkba német híradósok költöztek, az egész diáksereg pedig az utcára került.

Mi elsősök úgy az ábécé felénél tartottunk, amikor beláthatatlan időre kimaradtunk az iskolából... Csavarogtunk, lődörögtünk mindenfelé, s időnként hallgattuk a Budapestre ledobott bombák dübörgését, amelyek a Duna-kanyar huzatos térségei felett értek hozzánk.

Meg a hadak vonulása: teherautók, lovas-fogatok, ágyúk, harcokcsik, s a magasságokban bombázók szüntelen moraját-dübörgését. Ég és föld megtelt apokaliptikus, mély morajlással, amelyet időnként a levegőben égő-lezuhanó repülőgépek széthulló roncsainak lángcsóvái kereteztek.

Aztán egy délutánon Esztergom felől, mintha a mesékben: égszakadás, földindulás, megindult egy olyan áradat, amely pusztító erővel söpört végig a Duna mentén, Komárom felé. A német hadak nem „hátráltak”, hanem menekültek, elszórva mindent, ami menekülésüket nehezítette. Mi pedig, Bajkai Etellel ezt az egész valódi háborút a padlásunkról bámultuk két felhúzott tetőcserep nyílásain át.

Aztán egy iszonyú robbanás szétrepítette a háztető hátsó részét, ahol békeidőben apám galambjai sütkéreztek a napon. A légnyomástól kicsit megsüketültünk, elindult az orrom vére, Etel is, de nagyobb bajunk nem történt.

Aztán alkonyatkor kivágódott a konyhaajtó, s három orosz katona szegezte ránk dobtáras géppisztolyát.

Apám pedig fölállt a székről, s ezt mondta: **dobrí vecser.**

A három katona kezében, mint valami varázsszóra a fegyverek csövei a konyha talaja felé fordultak. Aztán a ruszlik is azt mondták, hogy “dobri vecser.” Még váltottak néhány szót apámmal a katonák, és magukkal vitték. Mi pedig halálra rémülten ültünk a konyhában, csak Szabó szüle mocorgott, aki a cseh világban is járatos volt egy kicsit, s nyugtatgatta anyámat, hogy nem lesz semmi baj, mert a dobri vecser annyit tesz, hogy jó estét.

És igaza lett! Apámat a parancsnokságra vitték – tolmácsnak!

Az ilyen isteni, váratlan fordulat csak a görög eposzok hőseivel esik meg – ott is elég ritkán. Még hát a mesehősök sorsát is a felsőbb hatalmak igazítják helyre. Itt ugyan ezt a sorsfordító pillanatot a prágai két esztendő, a „vepro-zelo-knedlo” világában szerzett nyelvtudás jelentette!

Hát akkor: dobry vecser – jó estét!

285. nap

Szülőfalum éjszakáit és békéjét őrző és vigyázó elődeim a bejárható világból ugyan mit hoztak magukkal átadhatóan? Mi az, túl az itt leírtakon, ami általuk lett az én elorozhatatlan tulajdonom? Hihető-e, hogy volt-, vagy **lett** valami, amit tudtomon kívül magamban és magammal hordtam ide az új évezred szépségei és szörnyűségei közé?!

Kérdés: nélkülük megtaláltam volna-é önmagam? Vagy azt, aki általuk- és velük lettem. A kérdő- és felkiáltójel jogos: együtt az értelem és a kétely acélbilincének összekattanó szorításában.

286. nap

Ezt követően pedig még nagyobb csoda következett. Ami abból fakadt, hogy a hathetes állóháborút egy német-magyar ellentámadás követte, amikor az oroszokat visszaverték Garam folyóig. Ekkorra apámnak lejárt hathetes betegszabadságról szóló levele, s ha igazoltatják, azonnal katona-szőkevénynek minősül, ami a biztos halált jelentette volna. Így újra katonává vedlett, s meg se állt Érsekújvárig, a magyar katonai parancsnokság elosztójáig.

És itt esett meg a második csoda!

Ahogy lejelentkezett az irodában, az a tiszt vette át a papírjait, akit a Felső Színe-véri ütközet idején bekötözött és kivitt, maga is már sebesülten, a tűzvonalból.

A tiszt ráismert apámra!

Aki aztán sebesüléséből felépült apámat alkalmatlannak találta a további szolgálatra. Erről igazolást írt, s az akkori horogkeresztes pecséttel ellátott papír már az életben maradás szimbólumának számított ... A tisztúr aztán megölelte apámat és hazaküldte.

Ez máról nézve minden bizonnyal lehetetlennek tűnő történet, azonban ez az akkori „lehetetlenség” igazolja, hogy **meg történt.**

Apám hazatért, túlélte a háborút, a jogfosztottság idején, mert egy majálison, a régi vízimalom mellett „magyarul muzsikáltak” – Noszkai úr volt a primás, a „kis” Gatyás pedig a nagydobos, apám hegedült – a csehszlovák hadsereg megfigyelő egységei rájuk támadtak. Pontosabban a lányokat, s az asszonyokat kezdték macerálni, hát azokat védve, a katonákat beleszorították a Nagy-tóba, s mert eltörött néhány borda is, apámat egy esztendei kényszermunkára ítélték, s vitték a Jáchymoví uránbányába. Miután letelt a büntetése, hazajött, s a karvai „partizánbirtokon” dohányt termesztünk.

Papa jáchymovi zöldkeretes egészségügyi igazolványát akárkinek megmutathatom. Az egy éves kényszermunka alatt egyetlen egyszer volt orvosi vizsgálaton!

287. nap

Mert tegnap írtam egy tragikus-szomorú verset, ezt a délutáni időt kinevezem „ünnepi délutánnak”. Mégpedig azért, mert tavaly május óta – egy-két szösszenet kivételével – elhagytak a versek.

Közel másfél év elteltével ide jutottam:

A MARADÉK

mögöttem zakatol
egy élmény-hiányos
nemzedék
vagy talán korosztály
s dől befelé
önmagába
csecsemő-romok
feladván mindent
szétpereg a gondolat
és a szépség
akár a kőből lett
homok
és kering a szélben
az üres
korosztály-tölcsér
halott
betű-halmazok
égi sivatag
íme a csend szélén
a maradék

Innen kéne tovább indulni, ha volna miért, s ha volna merre.

288. nap

Ez a rapszodikus családtörténet kettős, vagy akár hármass vonulata egymás mellé, olykor fölé, vagy alá kerül, lényegében a „magunk-keresését” tükrözi.

Azonban azt érzem, itt, már közel a befejezéshez, hogy *az emlékek mitizálódnak, s a létezés egyféle jelképeivé válnak.*

Mintha a realitások életveszélyes és borzongató pillanatai eltűnnének felületükről, mintha „kissimulna” és egységesülne a Kaukázustól számítva a Csendes óceánig bejárt „családi-nemzedéki útjaink” kiterjedése.

Látszólag nincs ebben semmi különös, vagy csodálnivaló, így esett, s így maradt meg – így marad meg bennem, itt leírva – nem kis öröömre, hogy idáig mindezt el tudtam végezni. Azt hiszem, hogy a Belső Univerzum kiterjedését gazdagítva csillagképeivel...

289. nap

Ami korábban nem volt, s ami az utóbbi időben egyre gyakrabban érint meg: félek egyedül kimenni vadászni. A félelem oka többféle. Hogy elkövetek valami hibát, amit egyedül nem tudok kijavítani, vagy megoldani. Vagy ha elromlik a terepjáró, mit kezdek vele egyedül? Még veszedelmesebbnek ítélem meg, ha sötétben kell vezetnem az autót – hogy esetleg az árokban kötök ki, vagy nekihajtok egy szembejövő autónak. (Mostanában egyre sűrűbb a forgalom a vadászterületünket átszelő főúton.) Szóval ilyenféle gondok riasztanak. Azonban a **határozatlanság** a legriasztóbb, mert az akkor is megjelenik, ha csak Kassára kell beautóznai. De olykor az eljövő éjszakák is riasztanak. Végso soron minden változás hasonló érzéseket ébreszt bennem: a bizonytalanság kitapinthatatlan következményeit, negatív lehetőségeit...

De végül is: mitől félek?

Hideg van.

Belülről árad.

290. nap

Ezt a keddi napot kineveztem ünneppé! A futárpostával megérkezett az új kötetem, hófehér köntösbe öltöztetve, s ez azt jelenti hogy: NINCS HARMADIK LEHETŐSÉG.

291.nap

Mert eljött az ideje, nekiláttam leszüretelni a lugast, ami ma már nehéz, fárasztó munka számomra. Azonban eszembe juttatta az egykori búcsi – otthoni – szüretes eseményeit, aminek sajátos hagyománya és igazi koreográfiája volt. A szőlőföldek nevei: Öreghegy, Elletísek, Újhegy, a Peresek, s a többi, ilyenkorra megtelt tarkasággal, mozgással. A rend kedvéért azonban illik tudni, hogy régen a szőlőföldek „bekerített földek” voltak. Magas földsánc védte azokat, s még annak is megvolt a rendje, hogy a szőlőben mikor mit kell elvégezni – metszést, kapálást, kötözést, hegyelést, és így tovább.

Azonban a szüret maga nem a szőlő betakarításával kezdődött, hanem a „dióverissel.” Ugyanis a szőlőföldek végén terebélyes diófák álltak és szüret előtt ezekről a fákról hosszú, „dióverővel” leverték a már megérett héjú (zöld)-diót. Mert a szüret után – ami általában mindig „hétvégére esett” –, szabaddá váltak a szőlőföldek, s lehetett „bengézni.” Vagyis a „bengézők” összeszedték az elmaradozott, vagy szándékosan elhagyott fürtöket, s a fákról később lehullott diót is.

Szüret idején a gazdák a szekerekre, kocsikra „félfenekű” hordókat raktak, a puttonyosok pedig a leszüretelt szőlőt ezekbe a hordókba öntötték, s krétával jelölték, hogy hány puttony szőlő termett. Amikor a kinti munkát befejezték, a kocsisereg együtt a szüretelőkkel a pincesorra hajtott, ahol a szőlőt ledarálták, külön a fehér, s külön a vörös bornak valót. Aztán a mustot leszűrték és hordókba öntötték a „lévó” segítségével. A préselés a következő napokra maradt.

Valamit ezekből az eseményekből régebben leírtam már a Mesét mondok, valóságot című könyvemben is.

De a mai szüret ezeket az emlékeket sodorta elé, amolyan „újra-megélt” valóságként. Csak-hát hol van már az a zsongás, a ló-horkanásos pince-sori sokadalom? Meg a várakozás: hogy milyen lesz a mindenkori „idei termés”?

Ha kiforr!

292. nap

Be kellett fűteni – hideg ősz lett. A tegnapi kellemes szüret helyére az éjszaka egyvégtében szakadó eső érkezett. Ebből következett, hogy kint semmit se haladtam előre a szürettel. Ezzel szemben idebent négy szakaszt sikerült bemásolnom a számítógépbe.

A belső „zajlások” azonban változatlanok. Hihetetlen távolságok sodródnak egymás mellé, terelgetve maguk előtt, vagy magukban a feloldhatatlant. Holnapután lesz kilenc éve, hogy a rákkal együtt kioperálták a maradék gyomromat is. Vagyis két nap múlva életem – létezésem – tízedik „új évét” kezdem. S ha ebbe beleépítem a tegnapi szüret-kezdetet, egészen különleges lét-metaforát tudhatok sajátomnak. Az akkori dermesztő jéghegyek közé zuhanó, félig önkívületi állapotban felmagasló látomásokat, majd az olykori „visszatérés” pillanatait. Sándor jegyezte meg, hogy a műtét utáni első, megengedett rövid látogatáskor azt kérdeztem tőle, hogy „kitette-e a szemeteskukát?”

Az önkívület, s a borzalmas fájdalmak mélységeiből egy szeptemberi délelőtti derűjében. S ma, tíz évvel később az a belső igyekezet íratja le velem a megtörtént, vagy a megtörténhető események látszólagos békéjét és szándékait – vagy mindenek a kudarcát: a befejezhetetlenség sejtelmét.

Szóval holnapután, szeptember 23-án jubilálok!

293. nap

Reggel hatkor kezdtük az idei szüretet, s most fejeztük be, este hét óra után. 250 liter cefre lett – ennyi még soha sem termett ezen a lugason, s hogy az egészet Évával egy nap alatt leszüreteltük. Amiből az következett, hogy mindketten holtfáradtak vagyunk.

Satya hívott, Budapesten van és jó a kedve. Ami rendjén való is! Most pedig megiszok egy fél pohár bort, mert *megérdemlem*.

294. nap

Igen régen hosszabb ideig foglalkoztatott az a kérdés, hogy hogyan, hol, s mikét keletkeztek népdalaink. Az a „valami”, ami mintha „csak úgy” **magától** jelent volna meg – szöveg, zene, tánc hármasságoként. És vonult át hegyeken, völgyeken, alakulva-formálódva szóban, melódiában. Azonban sok év elmúltával, bizonyos lettem abban, hogy **valaki**, *egy ember, megfogalmazta az első, ősz-szöveget, s hozzá – valószínűleg – az első ősmelódiát is.*

De az is elképzelhető, hogy az ősz-szövegre egy másik ember agyusztálta a melódiát, esetleg ketten együtt. Így, vagy úgy, ez is, az is megtörténhetett... Sőt! Meg is történt. De arra már sokkal bonyolultabb a válaszkeresés, amikor egy népdal szövege két nyelven, ám ugyanazon dallammal jelenik meg!

Nekem van ilyen nótám! És hiába próbálom megfejteni, hogy melyik lehetett az „első fogalmazás”, s melyik a „második”, – szinte szó szerinti változata – amannak.

Hát lássuk a kétnyelvű egy-azonosságot.

A magyar szöveg

Táncolj, táncolj,
De nézz szét,
De nézz szét,
Fel ne dönts!

A kemencét, kemencét,
Ha dunna nincs helyette
Helyette,
Télen jó a kemence, kemence
Trallalalla, Trallalalla
Trallalalla, trallala...

A szlovák változat

Tancuj, tancuj,
Vykrúcaj, vykrúcaj,
Len mi piecku
Nezrúcaj, nezrúcaj,
Dobrá piecka
Na zimu, na zimu,
Nemá kazdy
Perínu, perínu.
Trallalalla, trallalalla,
Trallalala, tralalala..

Sajnos a „kottaírást” nem volt módomban megtanulni, így a két – illetve egy dal kétnyelvű szövege mellé csak dúdolvá adhatnám át a szépség további egy-azonosságát, a melódiát – ha volna kinek...

Ugyanakkor ismerek olyan kétnyelvű „nótát” is, amelynek a *cselekménye* a fontos: egyszer magyarul, egyszer szlovákul szólal meg. A „cselekmény” két nyelven zajlik, pl.: „délután, mosogatás után, a boglya tövében leheveredünk, mert *najlepsí je leto, igyeme na szállás... a tam bugyeme mi huszy pászty...*” És azt is tapasztaltam, hogy például itt a zempléni térségben rengeteg magyar népdal szlovák nyelvű változatát éneklük, s az itteni szlovákok népviselete és tánca sem sokban különbözik a miénktől.

Meggyőződésem, hogy egy-egy népcsoport hamarabb cserél nyelvet, mint melódiát, ez utóbbi évszázadokon át változatlanul őrzi eredet-voltát...

Itt az új évezred totális globalizációja azonban az idő- és térbeli ritmusváltásában nyelvi hurrikánok erejével zúzza semmivé ezt az egykor-volt szépséget és tudást.

Folyatni, vagy: lezárni kéne magamban az arctalanná silányuló világot — sokszínű szavát, zenéjét, mozgását (!)

Mennyire különös és mennyire nehéz egy éjszakai várakozás pillanatát elmondhatóvá változtatni...
Hogy mi történik velünk a születés és a halál között?!

295. nap

Mostanában már egyre „korábban” sötétedik. S az ebből keletkező ritmuszavarok – nem égi, hanem nagyon is testi – hullámai tántorgóvá változtatják lépéseimet. Főleg, hogy a tegnapi szüret, a lugas betakarítása, egészen megnyomorított. Fájnak a csontjaim, meg az izmaim is. A létrán állás a lezuhanás kockázatát – metaforáját – jelzi.

Ebből következik, hogy van, ami vállalható, s van, ami az én koromban már több, mint ostobaság.

Dél körül almát szedtem, hogy Éva almáskalácskává változtassa az egészet. Közben az a döbbenetes tény állított meg, hogy a férges almák hamarabb „érnek meg”, mint az egészségesek!

Összesűrítve az alapkérdést: miért – mitől – érik be hamarabb – alma, körte, szilva –, amely férges? S miért később az egészséges gyümölcs? Hát ide kéne most egy Micsurin, vagy Liszenkó!

Persze, az is igaz, hogy a férges hamarabb megrothad. De tavaly vettem egy láda almát – úgy október közepén – ami gyönyörűre érett és még az idén, május végén is majdnem olyan friss volt, mint mikor leszedték a fájáról.

Hát ezt a Gordiuszit ki metszi ketté? Egyébként biztosan van rá valamilyen tudományos magyarázat, csak én azt – sajnos – nem ismerem.

296. nap

Ahogy délután a szoba félhomályában ültem, az év végéig való dolgaim felől gondolkodtam, mert-hogy úgy érzem, valamivel több van a kelleténél. Elég ha csak arra gondolok, hogy Búcsón és itt Buzitán is abszolválnom kell két születésnap rendezvényt. És eléggé bizonytalan vagyok azirányban, hogy mi is a gyakorlati szerepem azon kívül, hogy ott vagyok, ott leszek?

Tudom, persze, bárhogya is óckodnék, vállalnom kell, s kellő elszánással, hogy ne bukjak bele.

Szóval, kemény két hónap áll előttem, s annak a végére ezt a tervezett 365 napot is le kellene zárnom.

Ha a mai délután derűjét kóstolgom, akárha a bort, tiszta sor, hogy *maradt még bőven elvégezni való előttem*.

297. nap

Amióta a Frontera tönkrement, nem voltam kint vadászni, pedig szeptember van, a szarvasok nászának az ideje. Ami az egészséves vadászat csúcsa, még akkor is, ha csak a bikák bőgését hallgathatja az ember, s fegyverét föl se emeli. Szóval: több naplementét... Így hát elhatároztam, hogy a Fordot átminősítem terepjáróvá és kimegyek a Sárgadombra, ahol ilyen késő-szeptemberi időben a bikák javában koncerteznek. A Ford jól szolgált átminősített állapotában is, csak az idő fordult melegebbre, amit a bikák nem nagyon szeretnek, s bizony hallgatnak, mint a sírok. Egy árva böffenést se hallottam, s csupán – soványka esemény – egy őzcsalád jött át a „trianoni lénián”, azok is messze, úgy négy-ötszáz méterre, amit én, tapasztalataim szerint, felemelni rájuk a fegyvert is silány rapsic tempónak vélek. Mert nekem már száz méter is bizonytalan. A vadászias távolság 50-60 méter – az ilyen távolságból még ma is helyben marasztom ezt a vadat.

Túl ezen, pontosan szemben velem, csodálatos látvány volt a naplemente. Ahogy a lenyugvó napkorong a horizont peremére ért, egy bálna-formájú sötét felhőcsík valósággal kettészelte a magasságok láng-hercegét – s lett, ahogy egy verseskötetem címe: Kettészelt napkorong.

Vajon megszülethet-e szememben újra egy ilyen tünemény? Mert ahogy szerencsésen hazaértem, arra gondoltam, hogy ami egyszer megtörtént – megtörténhet újra!(!)

Ez lett a mai nap utolja.

Pedig eredetileg mások voltak a szándékaim, amelyeket nyomtalanul elveszítettem.

298. nap

Most, hogy átléptem a rák utáni időm tizedik esztendejét, illene eltöprengeni az **időnek** mondott abszurditásnak e nem várt eseményeiről is. Történetesen arról, hogy annakidején a magam lehetséges időzónáját – a műtétet követően – a legoptimistább esetben is alig öt-hat hónapos távolságnak tekintettem, ismerve a továbbélés hétköznapi statisztikáját, a gyomorrák vonatkozásában.

Amikor számba veszem a mögöttem hagyott kilenc évet, akkor egészen hihetetlennek tűnő gazdagságot érzékelek. Maga az a tény, hogy élek, önmagában is csodának mondható. Az pedig, hogy képessé váltam a folyamatos szellemi munka folytatására, azt néhány új könyvem megjelenése bizonyítja.

Meg ez a végéhez közeledő jegyzet-folyam, amelyet nemsokára – ha igaz! – befejezek.

A fizikai munka – bár elfáraszt – egyféle teljességet, egyensúlyt bizonyít, vagy eredményez. Hogy tudok járni, növényeket ültetni-gondozni, leszüretelni a lugast, felülni egy magaslesre, *s találni valami megélhető, közös harmóniát egyetlen pillanatban.*

299. nap

Nagyapáim kényszer-világjárása döbbsített rá, hogy nekem is van „világjárasi összefoglalni valóm”, ami persze nem hasonlítható távolról sem az övéikkel.

Mondjuk keleti irányba Moszkváig jutottam el. Ázsia titkait csak filmekből, könyvekből „ismerem”. Északon legtávolabb „Pityerben”, vagyis Szentpétervárott (Leningrad) két alkalommal jártam. Első alkalommal a csodálatos „fehér éjszakák” idején töltöttem ott egy egész hetet – zömét az Ermitázs mesés kincseket őrző falai között. Meg Petrodvorecen, amikor már a csodás fontana-sor ismét működött. S lássatok csodát: volt ott egy vendéglő, ahol kitűnően főztek, s az ételek mellé tokaji borokat szolgáltak fel. Ez volt az egyik oka annak, hogy az Ermitázs elől induló Rakétával naponta kihajóztam Petrodvorecre ebédelni.

Déli irányba Pirano, Portorozs – a tengerpartok – Bulgária, Románia – jelölték a bejárt távolságokat.

A nyugati tér pedig a Csendes óceán óriása ezüst búrájának – Oregontól le Rióig ívelő, tengerbe hajló látása és látomása jelentette.

(A többi, a „beszűkülést” majd holnap).

Még egy mai post skriptum: Az MTV délelőtt sugározta az Ahonnan elindultam című dokumentumfilmet, amit Nagy Imre készített rólam évekkel ezelőtt.

Mezey László Miklós

A síró nő

Barátom, azt kérdezed, mi történt velem az utóbbi időben? Hogy miért találkoztunk olyan rég? Hogy szem elől veszítettél? Hol is kezdjem a választ? Talán a pályaudvaron. Szolnokon volt dolgom, a Nyugatiban fölültem a gyorsra. Ismersz, tudod, afféle görcsösen pontos emberként jóval a vonat indulása előtt elfoglaltam a helyem. Előtte az útra beszereztem az inni- és olvasnivalót. Szerencsére alig volt utas, egyedül ültem a kupéban. Kortyoltam az ásványvízből, kinyitottam az újságot, olvasni kezdtem. Időnként az órára pillantottam, mikor indulunk már. Alig volt egy-két perc az indulásig, amikor egy kipirult arcú, kisírt szemű nő lépett a fülkébe. Elhaló hangon kérdezte: van-e szabad hely.

Mit mondhattam volna? Rémületbe estem, hiszen tudod, mennyire gátlásos vagyok, milyen nehezen teremtek kapcsolatot, milyen nehezen állok szóba ismeretlenekkel. Úristen, itt van nekem útitársnak egy szipogó nő, valami nagy lelki fájdalommal... Lopva rápillantottam, az arcán elmaszatolódtak a könnyfoltok, láthatóan azért küzdött, nehogy hangosan elsírja magát. Szóval próbálta tartani magát, miközben nyilván pokolian szenvedett.

Persze azt feleltem a kérdésére: – Csak tessék... – hiszen rajtam kívül nem ült senki a kupéban. Gyorsan magam elé emeltem az újságot, mint egy paravánt. Föl sem mertem nézni, de nem is kellett, úgyis tudtam, hogy sír, hiszen hallottam, ahogy szaporán szipog, fújja az orrát. Isten tudja, hány papírzsebkendőt áztatott el. Mondom, föl sem mertem nézni. Hiányzik nekem itt velem szemben egy kiborult, síró nő? Az újságom mögé bújva azon kezdtem törni a fejem, miként léphetnék le, milyen ürüggyel kereshetnék magamnak másik helyet. Semmilyen épkézláb gondolat nem jutott eszembe. Milyen trükkel tudnék megszabadulni ettől a kínosan szipogó útitársától? – tettem föl magamnak újra és újra a kérdést. Tépelődés közben az újságlap széle mellett vettem rá egy-egy pillantást. Egészen csinosnak tűnt föl, ápolt, gesztenyebarna hajjal keretezett arcában értelmes, okos, igaz, kisírt szempár csillogott. Észrevette, hogy rápillantottam. Zavartan elkapta a tekintetét, oldalvást nézett, a peront figyelte, mintha egy távolodó alakot követett volna a tekintetével. Csakugyan egy lehajtott fejjű, öltönyös, aktatáskás férfi ballagott a kijárat felé. Ebben a pillanatban megrándult a szerelvény, elindultunk. Újra egymásra néztünk, ő végtelen bánattal a szemében, én riadtan. Istenem, száz kilométeren át, legalább egy óráig egy ismeretlen, sírással küszködő nővel összezárva! Görnyedten ültem a helyemen, és miközben szinte kapaszkodtam az újságomba, semmi nem jutott eszembe. A vonat végigcsattogott a pályaudvar váltóinak sokaságán, átdöcögött a Ferdinánd híd alatt, majd az állatkert melletti rendezővágányokon végig, kifelé a városból. Időközben persze az újságom fedezéke mögül hallgatóztam, csitul-e a szipogás, megnyugszik-e valahára ez a szerencsétlen teremtés. Szerencsétlen teremtés? Lám, máris együttérzéssel, majdnem rokonszenvvel tekintek rá. Nem ismerem, fogalmam sincs, mi a baja, mi bántja, és máris szánandó áldozatként gondolok rá. Szóval az áldozat egyre szaporább szipogását hallgatom, aztán fölcuklott a hangja, amely rövidesen hangos, elfojthatatlan zokogásba fordult. Az izzadság kiütközött a homlokomon, merev kézzel tartottam magam előtt az újságot, és már a menekülés gondolatáról is lemondtam. Úgy éreztem, izzadt kezemben foszladozni kezd az újságpapír. Már rég nem tudtam olvasni, fölnéztem a fülke mennyezetére, kitekintettem az ablakon, és abban kezdtem reménykedni, hátha Kőbánya-Kispesten az új fől szállók közül valaki beül a mi kupénkba. Akkor talán a nő is lecsillapszik, meg a figyelem is megoszlik több ember között. Sajnos, Kőbánya-Kispest után is

ketten maradtunk az immár szapora sírástól hangos fülkében. Végképp elveszettnek éreztem magam. Pestszentlőrinc után valami elemi erejű zokogás tört föl a nőből, és rémültem láttam, hogy szinte rám dől a szemben levő ülésről. Ebben a helyzetben idétlen dolog lett volna továbbra is az újságom fedezéke mögött maradni, és úgy tenni, mintha nem látnék, nem hallanék semmit. Kicsit leeresztettem a lapot – fölkészülve, hogy bármelyik pillanatban magam elé rántsam –, és kérdőn pillantottam rá. Erre velőt rázó zokogás tört föl belőle, szép, finom vonású arcán patakokban csorgott a könny, egy kedves tincs a homlokába hullott, legörbült ajka remegett. Megadóan ejtettem ölembe az újságot, és bátortalan hangon megkérdeztem – Mi bántja? Na, barátom, tulajdonképpen itt kezdődik az én történetem.

A nő előbb kicsit szabódva, majd egyre összefüggőbben és megkönnyebbülést hozóan, szavait csaknem kapkodva, egymásba öltve adta elő a történetét. Az elején alig értettem valamit abból, amit ritkuló hüppögések közepette előadott, de úgy Monor tájékán összeraktam magamban a sztoriját. Arról volt szó, hogy egy nagy pesti cégnél dolgozik, fontos pénzügyi beosztásban, osztályvezetőként. Ahogy szokás, tudatosan építette a karrierjét, mindenképp a nélkülözhetetlen ember szerepére tört. Folyton túlórázott, hétvégeken otthon is a számítógép előtt ült, a férjét is hanyagolni kezdte. Az ilyen emberre mondják, a munkájának él. Különösképp a leltárak alkalmával, a hónapvégi és az év végi zárások idején volt nagyon elfoglalt, éjjel-nappal dolgozott, sokszor mások helyett is. Így ment ez éveken át. A házassága is megsínylette a nagy igyekezetet, a férjével való kapcsolata kiüresedett, szinte formális lett. A férfi egy idő után megelégedte, hogy a család életét a könyvelés, az adóívek, a számlák és a nyugták töltik ki. Elváltak. Vigasztalóan épp ekkortájt az asszony előtt fölillant egy új lehetőség: nyugdíjba készült a szolnoki részleg vezetője, úgy érezte most virrad föl igazán az ő napja. Ime, csak beérik annyi évnyi megfeszített munka gyümölcse! Rástartolt a szolnoki részlegvezetői posztra. Ezzel a reménnyel virradt föl utazásának mai napja, úgy készült Szolnokra utazni, hogy a távozó vezető átadás-átvételét ellenőrizze. Természetesen abban a reményben, hogy ez valójában az ottani részlegben tett bemutatkozó látogatása lesz... Igen ám, csak hogy a vezérigazgató-helyettes, aki kikísérte a pályaudvarra, hogy az utolsó percekben is instruálja – ő volt tehát a peronon a kijárat felé tartó aktatászkás férfi – a vonat indulása előtt közölte vele, hogy nem rég derült ki, az igazgatótanács egyik tagjának a „valakije” lesz a szolnoki részleg új vezetője. Itt, a szerelvény mellett, az indulás előtt néhány perccel vált világossá a számára, hogy hosszú-hosszú évek megfeszített munkája, fölörölő igyekezete, áldozata foszlott semmivé, miközben a házassága is széthullott. A zokogás a történet e pontján ismét elemi erővel tört föl az asszonyból. Talán csak Cegléd után csillapult a sírása annyira, hogy kissé összeszedhette magát. Láthatóan megkönnyebbült, hogy valakivel megoszthatta fájdalmát. Talán kissé megnyugtatta az én együtt érző figyelmem. Hiszen mindvégig a szemébe néztem. Nem melleleg szép zöld szeme volt. Az újságot már rég elfeledtem, megértően pislogtam rá, olykor rákérdeztem egy-egy részletre, máskor vele szörnyülködtem a sors igazságtalanságán. Bizony, az élet ilyen igazságtalan, valaki éveken át gürcöl egy célért, más meg beleül a készbe. Elmeséltem neki néhány velem megesett méltatlan esetet, majd elmondtam neki, engem is bánt mindaz, ami vele történt. Tudod, mi volt az érdekes? Hogy csakugyan bántott, hogy őszintén megsajnálta. Főképp azt tartottam kegyetlennek, hogy épp a reményteli út előtt, az utolsó percben közölték vele, hogy nem kaphatja meg a részlegvezető posztját. Az időzítés és az épp csak odavetett közlés embertelensége csakugyan fölháborított.

Ahogy kezdett megnyugodni az asszony, egyre rokonszenvesebb lett nekem. Elnéztem gonddal ápolt frizuráját, izgalmasan zöld szemét, finom arcvonásait, hosszú ujjú kezét, okos homlokát, elegáns ruhába bújtatott csinos alakját. Mit mondjak, percről percre vonzóbbnak találtam. Ráadásul úgy éreztem, most éppen rám utalt, rám szorult, én vagyok az egyetlen, akivel megoszthatja a bánatát, akinek a megértésére számíthat. És talán nem csak a figyelmemre, a lelki melléállás segítségére is számíthat. Nekem, aki olyan nehezen oldódok föl, aki olyan nehezen teremtek kapcsolatot, aki olyan gátlásos

vagyok, most valahogy természetesnek tűnt, hogy kezembe fogtam a kezét, ahogy a karját vigasztalóan megérintettem, ahogyan biztatóan rámosolyogtam. Igazán azon lepődtem meg magamon, hogy nem közhelyeket mondtam, hogy hát bizony, ilyen az élet, bizony sok a méltatlanság, az igazságtalanság. És nem is azzal a szöveggel akartam hatni rá, hogy egy ilyen szép és okos nő előtt még biztosan szép karrier áll, és így tovább. Nem, alig szóltam, de amit mondtam, az szívből jött. Olykor csak együtt érzően hümmögtem, és talán az empátikus figyelmem volt az, amit értékelt bennem. Láttam, méltányolta, hogy elviseltem őt, hogy őszinte érdeklődéssel figyeltem elcsukló hangon előadott történetét. Mintha meglátta volna, hogy Monor és Szolnok között végre fontos valakinek. Nem a munkája fontos, hanem a személye. Én meg egy karrier megrekedésének lettem akaratlanul is a tanúja. Valahogy ez a tény rázott meg. Nem annyira a sokéves erőfeszítés kudarca volt számomra a megdöbbenő, hanem az, hogy egy életpálya drámai pillanatának részese lettem. Átéreztem a pillanatot, a nő mérhetetlen keserűségét, hogy a házassága is tönkrement a hiábavaló hajsza miatt. Fiatal éveit a munkának áldozta, aztán se karrier, se család. Most itt ül a gyorsvonaton, és számot kell vetnie a múltjával, és szembe kell néznie a jövőjével. Ennek a számvetésnek lettem én a tanúja, és talán valamiféle katalizátora.

Szolnokon persze együtt szálltunk le a vonatról, együtt sétáltunk be a városba, délben együtt ebédelünk. És azóta együtt vagyunk. Nos, barátom, röviden ez a története annak, hogy olyan rég hallottál felőlem. Tudod, mostanában sok a dolgom, hiszen magam is felelős beosztásban dolgozom, aztán ott van a háztartás, ami egy nagy kertés ház esetében nem kevés munkával jár. A párom megint nagyon hajt, két ember helyett dolgozik, se éjjele-nappala, minden ideje, egész lénye a cégé. Főként mostanában nem ér rá semmire, senkire, ugyanis úgy hírlik, nyugdíjba készül a kecskeméti részleg vezetője.

szél-járás

Nagygábor Margit

Összefüggések

a költő költ
a gyermek játszik
a boldogság bujdokol
pedig kéne nagyon
csillagok ragyognak
azt se bánom
csak hallanám
lépteid valahol

PANTA RHEI

(A világon minden állandó és örökös mozgásban van)
Antik ódát zengjek a galambról, csőrében olajfa ággal?
Babáim a költészetnek befuccsolt, annyi szent.
Harpagonok, jágóok, ceasarok diktálják most a trendeket.
Üres szólamok pufognak katedrákon, nyoma sincs erénynek.
Vak vezet világtalant, rühes kancák nyerítenek.
Párzanak vérben és mocsokban,
s a pegazus botorkál szárnyaszegetten.
Rázkódik, reng a a Föld, leveti hátáról terheit,
s az ember még mindig nem okul, bámul bután,
s a másikba döfi dárdahegyeit.
Krisztus után kétezer évvel, az utazás véget ért.
Ám az út marad! Új, sosem volt próféták kellenek,
hogyan eljusson végre minden ÖNMAGÁHOZ!

Egy nappal kevesebb

kelta sírok közt bolyongok
fekszem a zöld gyepen
sírásom se hallik de mondom a neved
tegnap...ma...holnap...
hogyan a fű zöldebb legyen
kemény fehér szikla
mit rontás nem andalít
mázsás teher szorít
és fogva tart repülök szálllok a széllel
látom visszaút nem lehet
mint éremnek két arca
s a megtartó fénylő emlékezet

*Csáky Anna***Félelem**

Valami történt a világgal:
feltekert járda, út alattunk,
néma az öröm, rőzseláng-dal,
félrever szívünk: kis harangunk,
föld alá kúszik, fut a repkény,
az állat vak ólba menekül,
jéghideg, sziszegő, halk estén
reszket az akác, fél egyedül.

Zuhogó folyóvíz, hab felett
szorongva hajlik, feszül a híd,
libabőrös a ház, reszketeg,
riadt macska szék alatt lapít,
a tetőn lidérc ül, rémalak,
vén sziklaként törik a fény,
fagyott fellegeken ég a nap,
és zuhanni készül épp delén.

Rettenet hátán ül az ember,
– egy galád Rémség mögé oson –,
bezárkózik, kimenni nem mer,
emészti lelkét a gondokon.
Remegő, halk a hang, a szó itt,
mögötted gyilkos, puha léptek,
holdad elfogy, bebábozódik...
Hiába menekülsz – utolérnek!

Zentai László

Fel a hatodikra

Zoltán, ez a bő hatvanas férfi beszállt a liftbe és megnyomta a hatodik emeleti gombot. Mégsem indult a felvonó, mert az egyik ajtót nem csukta be rendesen. Második kísérletre azonnal felgyorsult a gép, majd kattanásszerű fékezéssel megállt az ötödik és a hatodik között. A férfi először nem is értette, hogy mi történt, aztán vadul összevissza nyomogatni kezdte a gombokat. Az ajtószárnyakat ki-be rángatta, néha dobantott is a lábával, de a felvonó meg se mozdult. Egyre idegesebben toporgott ebben az enyhén hűgyszagot árasztó kalitkában. Időnként a világítás is szakadozott. Nekidőlt a lift falának és tanácstalanul nézett maga

elé. Fogoly vagyok – gondolta, aztán a felismerés révületében hirtelen elnevette magát:

– A fenét! Nem is ide akartam jönni, csak a másodikra, a barátomhoz. Ahhoz az osztálytársamhoz – morfondírozott –, akit három éven keresztül korrepetáltam az általános iskola utolsó három évében – dűnnyögte tovább.

Majdnem fél évszázaddal fiatalabb volt, amikor először lépett ebbe a liftbe. Kerekas Ferivel egy osztályba jártak. A szülei kérték meg, hogy tanuljanak együtt, mert különben a gyermekükből nem lesz semmi. A Feri csak gitározni akart. A tanulást igyekezett kerülni, de folyton úgy tett, mintha tanulna. Rendszeresen átverte a szüleit. Bement a suliba, végigülte az órákat, aztán ebédelni ment az apja főiskolai munkahelyére, onnan hazabandukolt, beszállt a felvonóba és a másodikon kilépett belőle. Ahogy a panellakásukba ért, ledobta a táskáját, azonnal bekapcsolta a Szabad Európa Rádiót és folyamatosan hallgatta a Délutáni Randevút. Az sem érdekelt, hogy a szomszédok feljelenthetik a rendőrségen. Az apja többször kiabált vele, hogy „mi a fene lesz belőled, ha ezt így folytatod”, meg „csak a bajt hozod ránk”, de tojt az intelmekre. Ha a Beatles-t, a Shadows-t, a Rolling Stones-t és a Spotnicks-ot akarta hallgatni, akkor az atyáúristen sem tudta erről lebeszélni. Neki aztán senki ne magyarázza meg, hogy mi a fontosabb a zenénél!

A lift időnként nyikorgott egyet, néha recsegő hangot is adott, de meg se mozdult. Zoltán még mindig nem esett kétségbe, de egyre tanácstalanabban figyelte a lépcsőházból beszűrődő zajokat. Valaki, talán a harmadikon, iszonyú erővel vágta be lakása ajtaját, még a felvonó is beleremegett. Tisztán hallotta, hogy a bejáratnál Keszegék megesett lánya viaskodik az óvodás gyermekével. Durva szavak kíséretében kiabál vele, hogy „igyekezz már a rossebbe, mert megint elkések a munkából miattad!”

Az a szerencsétlen kiskölyök biztosan érti, hogy mire gondol ilyenkor az édes anyukája – elmélkedett Zoltán a liftben. – Naná, hogy tudja, sőt már meg is tanulta, mert ezt mindennap eljátssza vele a kijáratnál – fűzte tovább a gondolatait. Megint bejöhetett valaki, mert fennhangon az édesanyjába küldte a felvonót meg a piros jelzését. Azután két perc csend következett. Persze ez sem volt egészen az, mert bizonyos alapzajok áthatoltak a liftakna falain. Több lakótárs szinte egyszerre húzta le a vécétartályt, talán a második emelet háromban Jenő bácsi, a köpcös biztosítási ügynök, hamis kornyikálásba kezdett és zengette Fülöp király áriáját, a hatodik emelet kettőben meg az új lakók veszekedtek a porszívózás miatt, mert az ember folyton ki akart ugrani az ablakon, amikor az asszony bekapcsolta azt az elhíresült szovjet porgépet, a Rakétát. Újra bejött valaki, mert tisztán hallható volt, hogy ütlegeti a postaládáját. Nyilván az előző napon úgy benyomta, hogy minden rugalmasságát elveszítette az a szerencsétlen pléhlemez. Így van ez az embereknél is, mert ha valakinek folyton beverik az orrát, az előbb-utóbb ellenállást tanúsít.

Zoltán élvezte is ezt az előadást, meg nem is. Délelőtt lesz egy üzleti tárgyalása és erről akart személyesen beszélni Kerekessel. Üzlettársak is voltak, persze csak akkor, ha Zoltánnak szüksége volt egy pofáját tartó strómanra. Ő fizetett, amaz meg nagyon tudott hallgatni.

Annak idején te tanítottál délutánonként, én pedig megtanultam a leckét! – kajánkodott gyakran az osztálytársával. Gyerekkoruktól jó cimborák voltak. Évtizedek óta férfi barátként kedvelték egymást. Nagyon egy húron pendültek. Már az általános iskolában rugalmas gyorsasággal letudták a kötelező feladatokat és délután négy körül a főiskola tornatermében pingpongoztak. Odamenet a szomszédos iskolából elhozták a tornazsákjukat és Kerekes apjának irodájában átöltöztek. A koruknak, meg a kornak megfelelő fekete klottgatyában és fehér trikóban rohantak végig a folyosón egészen a teremig. Zoltán remekül pörgette a labdát, Ferit gyakran becsapta csuklómozdulataival. Nagyokat nevettek a levegőben visszafelé pörgő labdákon. Öt óra tájt egyre több főiskolás lány érkezett a terembe, az akkoriban szintén jellegzetes fekete, testhez simuló tornadresszben. A fiúk azonnal összeálltak és párosban játszottak az első- és másodéves csajokkal. Nem voltak profik, de a lányokat mindig megverték, mindig négy játszmában, mert egyszer engedték őket 21:10 arányban győzni. A második szettet adták el a fiúk, erről már a játszma elején megállapodtak. A gyönyörű, ropogóssá érett lányok máshogy vettek revánsot a büszke, pubertáskorú legényeken. Birkózó menetekre hívták ki őket. Űgyesen szőnyegre teperték a srácokat, s közben meg-megölelték a férfi palántákat. Láthatóan élvezték a fölényüket, de talán nem is igazán azt! Nagyon tudták, hogy miért is akarnak birkózni a tízen éveik elején járó „kisfiúkkal”. Kíváncsiak voltak a hatásra, arra, hogy a pajzán, érzéki mozdulatokra hogyan reagálnak a gyerekek. Nevettek, amikor a testük játéka láthatóan a legmegfelelőbb eredményre vezettek, merthogy a klottgatyában mindig megmozdult valami...

A lift csak állt rendületlenül a két szint között.

Zoltán nem tudta eldönteni, hogy most hogyan szabadítsa ki magát ebből a vécészagú dobozból. Az egyik, s talán a legkézenfekvőbb megoldást azonnal meg tudta határozni. Dörömbölni kell az ajtókon, és közben egyfolytában kérni a lakók segítségét. A másik lehetőség célszerűbb, hangtalanabb és feltűnésmentesebb lehetőségnek kínálkozott. Felhívja Ferit és tőle kér segítséget. Azonnal keresni kezdte a mobiltelefonját. Szépen, aprólékosan megtapogatta a zakózsebeit, a szivarzsebet, a farzsebet, mert ha gyalog sietett valahova, akkor gyakran odarakta, de nem találta sehol. Maradt a marhabőr aktatáska, amelybe csak kivételes utazások alkalmával rejtette, merthogy a vasúti tolvajnak eszébe sem jutna ott keresni, ha kimegy a peronra sétálni vagy a toalettre. A táskában csak iratok voltak, meg a névjegykártyatartó ezüstdoboza. Az utóbbinak most, ebben a helyzetben aligha vehette hasznát. – Tehát marad a dörömbölés? – kérdezte magától. Mindjárt rá is vágta: – Marad! Nincs más megoldás... – és már emelte is a jobb karját, hogy öklével ráüssön a liftajtóra. Hirtelen kiabálást hallott a földszintről.

Van valaki a liftben? Kérem, jelezzen, ha a felvonóban tartózkodik! – mondta egy erőyes férfihang.

Már harmadszor hallotta a felszólítást, amikor megszólalt:

- Igen kérem, én vagyok a liftben. Elakadtam az ötödik és a hatodik emelet között!
- Jó, jó uram – hallatszott méltatlankodva a válasz –, de ki az az én?
- Jaj, de ostoba vagyok. Hát persze, bocsánat! Barna Zoltánnak hívnak, az Elekes Ferihez jöttem – hadarta. – Valamikor én is itt laktam, de már 45 éve elköltöztem.
- Az most nem lényeges – jött a válasz, majd rögtön a kérdés: – Elekes a másodikon lakik. Mit keresett maga a hatodikon? – kérte számon a lenti hang, majd hirtelen hatalmaskodóra fogta: – Én vagyok a közös képviselő. Maradjon csak nyugodtan a liftben. Elmegyek a kurbliért és lassan leengedjük magát a földszintre.

Hirtelen csend lett, már-már döbbsent némaság vette körül. Állt a liftben, bámult maga elé és nem az foglalkoztatta, hogy percekben belül szabad lesz, hanem újra eszébe jutott, hogy miként távozott ebből

a házból. Évtizedekkel korábban, abban a novemberi hónapban meleg volt az ősz. Járkált a hatodik emeleti nappali szobában, miközben Emmával vitatkozott. Tépte a másikat és tépte a szavakat, de nem kiabált. Teljesen alaptalanul pörölt a lánnyal. Állt a szoba közepén és ostorozott, számonkért, méltatlankodott, alig hallható, sziszegő hangon. Egyszóval: hitetlenkedett.

– Soha nem fogom megérteni, hogy miért nem költözől az én lakásomba! Igaz, nem annyira tágas, nem annyira kényelmes, nem annyira komfortos, de a miénk. Az enyém, s egyszersmind a tiéd is. Ez a lakás a nagybátyádé és a nagynénéd bitorolják. Megtűrt személy vagy itt. Az is csak azért, mert még tanulsz – hadarta Emmának.

A gesztenyebarna hajú, csillagszemű kedvese próbálta nyugtatni:

– Legyél már türelemmel, Buksikám! Befejezzük a tanulmányainkat és utána összeköltözünk – válaszolta alig hallhatóan.

– Addig meg bujkálunk? Parkok mélyén szeretkezünk? Titokban találkozunk? – emelte még magasabbra a hangját, majd kirohant az utca felőli erkélyre. – Gyere, szívem, gyere! Nézd az embereket, nézd őket! Látsz közöttük valakit is, aki bujkál?

– Nem látom az embereket, csak magunkat látom – mondta Emma. – Látom, hogy értelmetlenül vitatkozol, követelsz, marcangolsz és megint mindent azonnal akarsz, mint egy kielégíthetetlen, taknyos kölyök – válaszolta, majd kicsit megemelt hangon visszakérdezett: – Buksikám! Te bízol bennem egyáltalán?

– Persze, hogy bízom, de még annál is jobban szeretlek. Szeretném, ha mindig velem lennél. Reggel, este, éjjel, napközben, a nap minden szakában.

– Lehetetlen, amit kérsz. Visszamentem hozzád, amikor erőszakkal elszakítottak tőled – fogta meg Zoltán kezét. – Miért nem elég ez neked?

– Mert nem és kész! – kiáltott a lányra.

– Ha erre azt mondom, hogy most szó sem lehet róla, akkor mit fogsz csinálni? – kérdezte Emma.

– Akkor elhagysz? – nézett a fiú szemébe.

Hosszasan nézték egymást. A pattanásig feszült pillanat feloldhatatlanná vált. Zoltán szólalt meg először:

– El. Legalábbis most igen, most ennek jött el az ideje.

– Akkor menj, siess! Még lemaradsz valamiről...

A közös képviselő nemsokára meghozta a kurbilis embert, s a liftbe zárt Zoltánt lekurblizták a földszintre. Visszazuhant a mába. Még hallotta a helyi hatalmasság kérdését: „nincs semmi baja?”, de nem is nézett arra az emberre. Azonnal indult a lépcsőkön fölfelé a másodikra. Az első emeleti fordulóban majdnem összeütközött egy nővel, aki vele szemben jött lefelé és akinek – nagy sietségében – még a köszönését sem fogadta. Elegáns, szürke blézerben volt. Gesztenyebarna szemei szomorúak voltak. Ismerősnek tűnt, de közben felért a másodikra. Elekes már az ajtóban várta. Méltatlankodott egy kicsit, de inkább műbalhénak látszott a felháborodása.

– Nyolcra ígérted magad, de már negyed tíz van! Tudod, hogy óráim vannak az egyetemen.

– Idejében itt voltam, pontosan – válaszolta, miközben az előszobába lépett. – Beszorultam a liftbe, most szabadítottak ki – tette hozzá.

– Hol? Itt, nálunk? – kérdezte Elekes, de meg sem várta a választ. – Akkor most már értem, hogy mi váltotta ki azt a nagy kiabálást a lépcsőházban. Na és milyen volt a kalitka börtönében? – fordult kaján arkifejezéssel Zoltánhoz.

– Milyen lett volna? Remek. Jutott időm gondolkodni. Szorult helyzetben az ember, ha nem találja a megoldást, akkor vár és az emlékeibe menekül. A főiskolás csajok jutottak eszembe. Emlékszel? – mosolygott Ferire.

- Mire gondolsz? – nézett kicsit értetlenkedve a másik.
- Mire, mire? Hát a tornatermi pingpongmérkőzésekre, meg a birkózásainkra azokkal a gyönyörű óvó néni palántákkal – veregette vállon Ferit. – Akkor éreztük meg először, hogy a lábunk között a fűtinket a pisilésen kívül másra is lehet használni, mert valami nagyon elkezdett bizseregni – nevette el magát. Mindketten hosszasan, időnként apró, tömör szünetekkel nevettek.
- Azért jöttem, mert a jövő péntekre szabaddá kellene tenni magadat – fordította komolyra Zoltán a szót. – Árverés lesz egy üzlethelyiség megvásárlására. Neked kéne elmenni. Majd a kikiáltási árat megbeszélésem a végrehajtóval. Veled meg azt, hogy meddig mehetsz el pénzben – kezdte.
- A jövő héttől vizsgaidőszak lesz, de én csak júniusban vizsgáztatok, tehát rendben, elmegyek – válaszolta Elekes. – Hogyan is kell csinálnom?
- Kapsz egy tárcsát. Azt kell emelgetned, és persze, mondanod a magasabb vételárat. Közben nagyon figyelj az árverezőre, mert ha valakinek az árajánlatát harmadszor mondja ki és nincs, aki magasabb árat kínáljon, akkor az utolsót üti le győztesnek a kalapácsával – magyarázta Zoltán a barátjának.
- Ahogy a filmekben is csinálják? – kajánkodott Feri, majd komolyan hozzátette: – Nagyon figyelni fogok, Zolikám – jegyezte meg, de azért kíváncsian visszakérdezett: – Szabad ott mobil telefonozni?
- Persze, hogy szabad. Senki, semmi nem ellenzi és a jogszabályok sem tiltják. Ha valamit nem értesz, hívjál vagy üzenj! Azonnal visszahívlak...
- Oké, házitanító bácsi! Úgy lesz, ahogy akarod – ígérte Feri.
- Zoltán nem kívánt azonnal válaszolni, de ha már Kerekes barátja szóba hozta, odabiggyesztette neki:
- Havi kettőszázat kaptam édesapádtól. Nagy pénznek számított abban az időben. Apám brigádvezetői fizetése 2200 forint volt a krampácsüzemben...
- Te pénzt kaptál azért, mert együtt tanultunk? – döbrent meg Feri. – Ezek szerint az apám haláláig titkolta, és az anyám is elvitte a sírba?
- Mind a ketten csak ültek, és bambán, az asztalon álló vázát bámulták. Ferit a tény hallgattatta el, merthogy egész életében hálával emlékezett közös tanulásaikra és akkor most, fél évszázaddal később kiderül, hogy Zoli pénzt kapott a tanításért. Látszott rajta a rettenetes csalódás. Annyira megkeseredett ettől a hírtől, hogy legszívesebben kidobta volna a barátját. Zoltán másért lett néma. Nagyon nem szeretett ebben az épületben tartózkodni, nagyon is ritkán lépett ebbe a lépcsőházba. Ugyanis itt, a hatodik emeleten szakított Emmával. Azon a napon sem volt jó a lift, kettesével szedte a lépcsőket lefelé. A csöndet ő törte meg:
- Nem szeretek hozzád személyesen jönni, mert annyira felzaklat, hogy azt elmondani sem tudom – kezdte. – Lassan ötven éve utálok a panellakásokat. Gyűlölöm ezeket a lépcsőházakat, az itt zajló szappanoperákat, meg ezt a kilátástalan kockaságot! – tört ki belőle elementáris erővel.
- Persze tudom, Zolikám, Emma emléke... – ocsúdott fel Kerekes. – Reggel vittem ki a szemetet – folytatta –, és éppen a bejáratnál találkoztam vele. Gyönyörű az a nő, abban a szürke blézerben, pedig velünk egyidős – ecsetelte gyanútlanul. – Sajnálhatod, hogy elhagytad...
- Itt lakik még mindig? – kapta fel a fejét Zoltán.
- Dehogy! Az öreglányok laktak itt, csak azok beköltöztek valami idősoththonba, mert már ki se bírtak jönni a lakásból. Takarítani jöhetett, mert úgy tudom, kiadják albérletbe – magyarázta. – Menj föl nyugodtan. Hallom, már újra jár a lift. Talán még itt találod.
- Barna Zoltán nem akart erre válaszolni, egy hang se jött ki a száján. Visszabambult. Úgy ült Kerekes foteljében, mint egy rakás szerencsétlenség. Legszívesebben belebújt volna az egérlyukba, de itt, a panellakásban még az sincs. Felpattant és Ferinek csak annyit mondott:
- Felmegyek.

Járt már a felvonó, Zoltán mégis gyalog ment négy emeletet felfelé. Az ajtó előtt összeszedte maradék erejét, mert fújtatott már, amikor felért, meg a bátorságát is és becsengetett. Kétszer egymás után. Szin-koó-pa! Szin-koó-pa! Hallott mocorgást az ajtó mögül, de nem volt biztos benne, hogy onnan jött a hang. A kukucskáló mögött talán lehetett valaki, de ezt csak feltételezte. Várt néhány percet, aztán visszament lifttel Kerekésekhez.

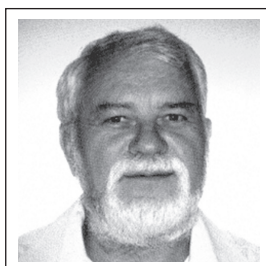
– Ferikém, akkor, ahogy megbeszéltük. Most megyek – mondta alig érthető szavakkal. Gyalog sietett le a lépcsőn. Ugyanabban a tempóban, ahogy valamikor régen a hatodikról szaladt le.

Odakinn sütött a nap, remek volt az idő. Két fiatal lány köszönt neki. Biztosan összetévesztették valakivel...

szél-járás

Tuba László

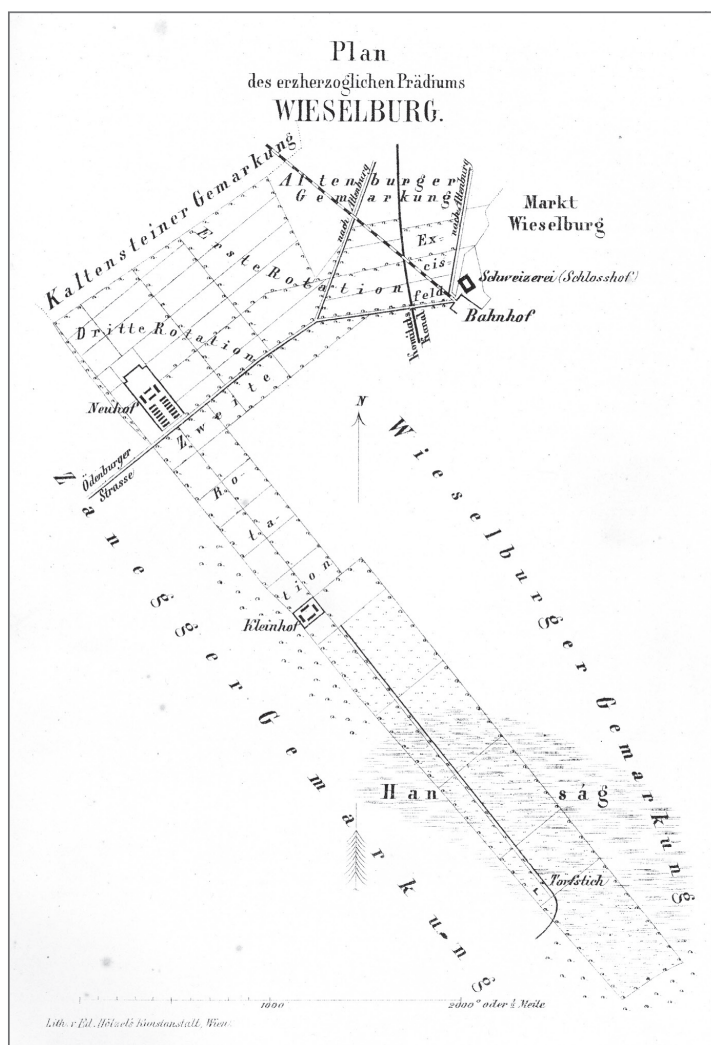
Uradalmi majortól az önálló községig Mosonudvar története

Mosonudvar község (előtte Neuhoft/Újudvar) a Mosoni- síkság közepén Mosonmagyaróvártól 4 km-re nyugatra fekszik. Közlekedés szempontjából igen szerencsés helyen: az 1. sz. főút, az M1 jelű autópálya és a Budapest-Bécs villamosított nemzetközi kétvágányú vasútvonal mellett. A 86-os sz. főút (Mosonmagyaróvár - Rédics) a község területén megy keresztül. Régészeti tárgyak tanúsítják, hogy a település tágabb környezetében az időszámítás előtti V. évezredtől éltek emberek. A rézkor és a középső bronzkor embereit a harcias kelták követték, s több lelet igazolja, hogy a vidék az időszámítás utáni első század elejétől Pannónia provincia részeként a Római Birodalom fennhatósága alá került. 433-ban Pannóniának a Balatontól északra eső részét megszállták a hunok, őket a longobárdok majd a honfoglaló magyarságba beolvadó avarok követték. Moson várának lerombolása után Moson megye központja Magyaróvárra került át, s az óvári várhoz tartozó birtokot 1522-ben II. Lajos feleségének, **Habsburg Máriának** adományozta. Ettől kezdve egészen 1945-ig a terület lényegében Habsburg érdekkörbe tartozott. Mária Terézia 1766-ban legkedveltebb lányának, **Mária Krisztina** főhercegnőnek ajándékozta **Albert Kázmér** szász-tescheni herceggel kötött házassága alkalmából. Mária Krisztina 1798-ban bekövetkezett halála után a birtok férjére szállt, aki 1818-ban Magyaróváron mezőgazdasági felsőoktatási intézményt alapított, s megkezdte az uradalom korszerűsítését. Gyermeke nem lévén Albert Kázmér Károly Lajos főherceget és utódait tette örökössé és tulajdonossá. Károly Lajos 1826-ban I. Ferenc király engedélyével el nem idegeníthető hitbizománnyá alakította az óvári uradalmat. Az ő halála után fia, Albrecht főherceg lett a tulajdonos, akitől 1895-ben **Habsburg Frigyes** főherceg örökölte a Wittmann Antal jószágkormányzó működése nyomán mintabirtokká lett gazdaságot.

Neuhof az 1956-57-ben a földadó megállapításához készített részletes térképeken szerepelt először. A XIX. század közepén készült II. katonai felmérés szerint a terület egy része már művelés alatt állt, de nagyobb hányada még rét és legelő volt. **Neuhof** létrejötté az 1840-es évek és 1856-57 közé tehető, neve a Mosonról 1856-ban és 1857-ben készült térképeken ugyancsak látható. Egészen meggyőző Wenzel Hecke magyaróvári gazdasági akadémiai tanárnak a környék mezőgazdaságát s benne az uradalmat leíró munkájában (Die Landwirtschaft der Umgeburg von Ungarisch-Altenburg ...Wien, 1861.) megjelent térkép, amelyen először szerepel Neuhoft házakkal berajzolva a főhercegi birtok mosoni kerületében.

E házak ma már nem láthatók, de a 14 lakóépület helyén 13 ma is hasonló alaprajzzal áll. Ne csodálkozzunk azon, hogy Moson volt a kerület központja, mert Andreas Grailich 1819-ben írt műve (Moson vármegye leírása. Győr, 2004.) szerint „Moson.... Most is a vármegye leghíresebb és legélelmesebb helysége...Itt található Magyarország egyik legnagyobb gabonapiaca... Urasági juhászata nagy értékű.”

Térkép: Hecke, Wenzel: Plan des erzherzoglichen Prädiums Wieselburg. (Hecke Wenzel: Die Landwirtschaft der Umgebung von Ungarisch – Altenburg und landwirtschaftliche Lehranstalt deselbst. Wien, 1861.

Neuhof neve sokáig csak német nyelvű alakjában volt használatos, de a XIX. sz. utolsó negyedétől a helységnévtárakban és térképeken Ujudvar, Újudvar, Uj udvar pusztá névalakban is szerepel. Lakossága 1910-ben 161, 1920-ban 154, 1930-ban 149, 1941-ben 107 fő volt. Ugyan a Mosoni-síkság éghajlata és talaja nem volt ideális a mezőgazdaság számára, az óvári akadémián szerzett szakértelem s a XIX. század eleje óta folyamatosan jelen lévő tőke-erő lehetővé tette, hogy az uradalom beruházzon, fejlesszen és a legkorszerűbb eljárásokat alkalmazza. 1891-től vannak adatok arra, hogy a magyaróvári birtok 15 kerületéből a mosoni gazdasági kerület, amelyhez Neuhof is tartozott, 1900 hold földön gazdálkodott, amelyből 1142 hold volt szántó, a többi kaszáló, rét, legelő, nádas, kert. Vezetője még mindig a Hecke által 1861-ben említett intéző, Gustav Siegl volt, helyettese Carl Rössler. Az egész uradalomban egyre csökkent a juhászat szerepe, s nőtt a tejgazdaságé. 1911-ben csak a Krisztina-majorhoz tartozó gazdasági kerületben (ez volt a korábbi mosoni kerület) 844 441 liter tejet fejtek,

Majorrá alakulásakor Neuhof Levél község közigazgatási területén helyezkedett el, 1875-ben azonban egy Mosonban tartott egyezségi tárgyaláson maga az uradalom kérte Mosonhoz csatolását. Jellemző a korabeli viszonyokra, hogy mindez feledésbe merült mindaddig, amíg 1904-ben Levél képviselő-testülete községi pótdó fizetésére nem kötelezte a főhercegi birtokot. Az uradalom tiltakozott a pótdó megfizetése ellen, s arra hivatkozott, hogy az 1875. évi egyezségi tárgyalás után senki nem fellebbezte meg Neuhof Mosonhoz csatolását, egyébként is a pótdó községi szolgáltatásokért és közigazgatási teendőikért jár. Márpedig – folytatódott az uradalom érvelése – a neuhofi lakosok születési, házassági és halotti anyakönyveit Mosonban vezetik, a pusztán lakó cselédek gyerekei a mosoni iskolákba járnak, s az egyéb közigazgatási és rendőri teendőket is a mosoni községi előjáróság végzi. A huzavona az 1875. évi átcsatolás után 32 évvel 1907-ben azzal zárult, hogy Moson jegyzője bemutatta a képviselő-testületnek „....Moson vármegye alispánjának 7977/alisp. számú végzését, mely szerint Neuhof pusztá végérvényesen **Moson községhez** csatoltatik.” Csak ezután történt meg, hogy a magyaróvári járásbíró, mint telekkönyvi hatóság az ügyre vonatkozó térképeket és nyilvántartást megküldte a Győri Pénzügyigazgatóságnak.

amit a mosoni állomásról vasúti hűtőkocsikban Bécsbe vittek. Az egész uradalmat behálózó gazdasági vasútnak az I. világháború idején Újudvarra is volt elágazása, ami nagyban megkönnyítette a mezőgazdasági termények szállítását. Adatközlőim szerint a két világháború között Újudvaron disznóhizlalda, daráló, takarmánykeverő, sajtüzem és egy nagy baromfitelep is működött.

Habsburg Frigyes főherceg és családja (1936)

Frigyes főherceg és fia, Albrecht még gondját viselte az uradalom trianoni béke utáni maradványának. Albrecht szélsőjobboldali kötődései miatt a II. világháború vége felé Dél-Amerikába menekült. A sportokért rajongó főherceg repülőtérnek is használta az Újudvar melletti rétet. Amikor a majorba érkezett, ünnepelőbe öltözött kocsisok és béresek sorfala várta. Tóth Sándorné, Virág Gézáné és Borbély Gyula visszaemlékezései szerint az újudvariak földes cselédlakásokban laktak két sor házban, amelyekből 3-3 egyszobás, cseréptetős lakrész volt egy-egy család számára. Ezekben a szakembereket (gépész, kovács, bognár, asztalos) helyezte el az uradalom. A hosszú, nádtetős házakban több család is lakott. Előfordult, hogy a nagyszülőkkel együtt lakó család 14 tagja élt egy szoba-konyhás lakásban.

1941-ben vezette be az uradalom a villanyt a házakba, de a vizet az utcáson lévő három gémeskútból vételezték a családok. Egy kocsis például évente 24 mázsa gabonát, tüzelőt és negyedévente 200 pengőt kapott a munkájáért. Újság nem járt a majorba, rádiója csak egy családnak volt. 1945-ben a front közeledtével az állatokat, gépeket és a terményt Németországba szállították. 1945. április 1-jén a szovjet csapatok elfoglalták Mosonmagyaróvárt és környékét, s az addigi majorsági élet fokozatosan átalakult.

1945 márciusában az Ideiglenes Nemzeti Kormány elfogadta a földreformról szóló rendeletet,

Épségben maradt főhercegi, ma is funkcionáló cselédházak (Újudvar — Neunhof).

amely elkobozta a háborús bűnösök földbirtokát és rendelkezett az 1000 holdnál nagyobb birtokok megszüntetéséről. Habsburg Albrecht főherceg uradalmából Újudvar és Krisztina-major körül 600-650 hold földet kimérték, az új tulajdonosok néhány évig gazdálkodtak, 1949 után azonban a mostoha körülmények hatására ők is a megalakuló állami gazdasághoz csatlakoztak. Az egykori főhercegi földeken 11, a későbbi átszervezések után 9 állami gazdaság alakult. Újudvar a Krisztina-majori Állami Gazdasághoz tartozott. Gyenge gépesítettség mellett sok munkát még kézi erővel végeztek a major melletti földeken, Újudvaron borjúkat neveltek. Télen szalmakazlakból épített karámban, szabadtartásban nevelték a növendékbikákat, 1959-ben mesterséges megtermékenyítő állomást hoztak létre a településen. Megépültek a munkásszállások az idénymunkások számára, s a dolgozók számára az üzemi konyha. Ez utóbbi étterme egyúttal kultúrterem is volt, ahol rendszeresen szerveztek műsoros esteket és asztalitenisz versenyeket. Kugli- és futballpálya létesült a sportolni vágyóknak.

1959-ben a kilenc állami gazdaság összevonásával megalakult a Lajta-Hansági Állami Gazdaság, amelyben a nagy területű **IV. kerület központja Újudvar** lett. Sokat nyomott a latban a központ rangjának elnyerésében az itt letelepült, a fegyelmet és gazdálkodási kultúrát már az uradalomban elsajátított munkaerő és a gépjavító műhely. 1959-től 1989-ig hatalmasat fejlődött a **Lajta-Hansági Állami Gazdaság**. Az első ezer férőhelyes tehenészeti telep 1969-ben Újudvaron létesült, a környező földeken pedig egyre magasabb színvonalú növénytermesztés folyt növekvő gépesítettség mellett. A cselédlakás felszámolási akció keretében korszerű lakásokat épített a gazdaság, amely minden eszközzel támogatta a saját lakások építését is. Az egykori major Mosonmagyaróvár külterületi lakóhelyeként a gazdaság támogatásával élhető településrész lett. Lakóinak száma az 1949.évi 193 főről 1990-re 448-ra emelkedett.

1992 végén a privatizáció folyamatának letisztulása után az állami gazdaság részvénytársasággá alakult, a zömmel állami tulajdonban lévő földeket a Magyar Fejlesztési Bank kezelte, amely 2001 őszén az állami tulajdonrészt továbbadta a menedzsment tulajdonában álló részvénytársaságnak, ekkor a dolgozók is vehettek kisebb részvéncsomagot. A területének jelentős részét elvesztő gazdaság dolgozóinak létszáma a korábbi 2500 fő helyett 2010-re 250-re csökkent. Ez az újudvariak korábbi munkahelyének megszűnését jelentette. Közben a településrész közelében a megszűnt tehenészeti telep helyére ipari vállalkozások települtek, egy új ipari part alakult ki. Újudvar lakossága 2008-ban komoly döntést hozott: mivel a dinamikus fejlődést biztosító, közel 500 embernek munkát adó Lajta-Hansági Állami Gazdaság átalakult, továbbra nincs gazdája a településrész fejlesztésének, önálló községgé alakulnak. Hosszas tárgyalások után Sólyom László köztársasági elnök Újudvart **Mosonudvar** néven önálló településsé nyilvánította, ez a határozat azonban csak a 2010. okt. 3-ai önkormányzati választás napján lépett hatályba. Október 3-án a választásra jogosultak 65%-a megválasztotta az önállóvá vált település polgármesterét és 4 tagú képviselő-testületét. Kemény tárgyalások után Mosonmagyaróvár és Mosonudvar képviselő-testületei 2011-ben közös ülésen fogadták el a két település közti terület- és vagyonmegosztást, amely az ipari üzemek Mosonudvarhoz kerülésével biztosította az új község fejlődésének alapját. Ezzel az egykori uradalmi major Mosonudvar néven önálló településként került föl Magyarország térképére.

Oros László

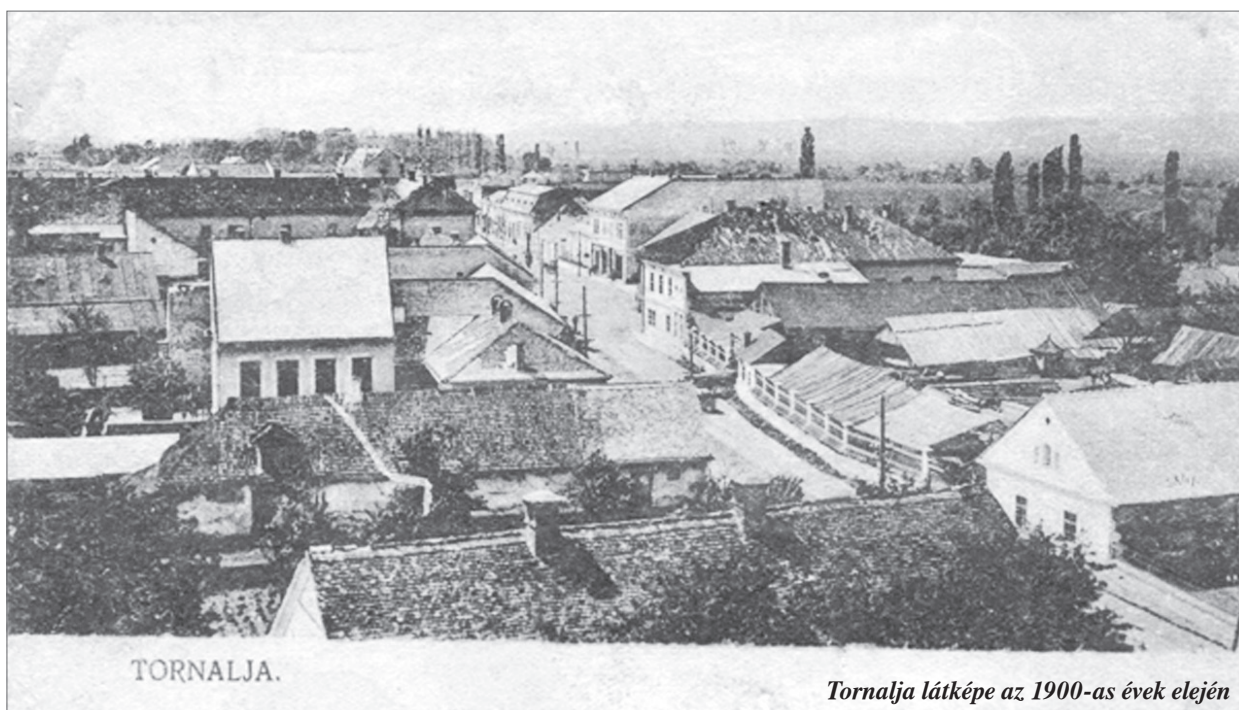
Török János, Tornalja városának tudós orvosa

Dr. Török János (1834–1897) azon felvidéki személyiségek közé tartozik, aki egyetlen lexikonunkban sem szerepel. De megfigyezték róla Tornalján is, ahol egész életét töltötte. Egyedül dr. Kiss László írt róla egy vázlatos életrajzot a Palócföld orvosai¹ című sorozatában. Pedig megérdemelné egy komolyabb tanulmányt, hisz nem csupán a betegeket gyógyította, hanem sokrétű irodalmi tevékenységet is folytatott.

Az alábbiakban tehát róla lesz szó, mégpedig annak apropóján, hogy három levele az én irattáramban is megtalálható...

Török János 1834-ben született Rimaszombatban. Édesapja – ugyancsak János – az ottani református gimnázium tanára volt 1827–1842 között, utána a közeli Zsíp községben lett református lelkész.

Fia is a rimaszombati gimnáziumban tanult, majd Sárospatakon érettségizett, végül a pesti orvosi karon folytatta a tanulmányait. Az 1855/56-os tanévben orvosdoktori, a következőben pedig sebészdoktori címet szerzett. Utána a Gömör megyei Tornalján telepedett le és ott végezte az orvosi praxisát. Arról azonban nem találtam pontos adatot, hogy mikor került Tornaljára. Habár, az egyik írásában azt is közli, hogy „Én 1856 május havától kezdve, miután mint tanuló is hűséges jegyzető valék, a közéletbe léptemmel egy időben azonnal orvosi tudományos naplót vivék betegeimről.”² Ezért hát valószínűleg 1856 májusában már a városban volt.

Tornalja látképe az 1900-as évek elején

Török doktor nagy műveltségű ember lévén beszélt magyarul, németül, franciául és természetesen latinul is tudott. A kisváros és a környék lakossága kiváló orvosnak tartotta, aki munkája mellett tudományos kutatásokat és felméréseket is végzett. Ennek eredményeit aztán a Budapesten megjelenő *Orvosi Hetilap*³ hasábjain publikálta. Számtalan ilyen írása látott napvilágot, de ezek felsorolásával most nem szeretnék foglalkozni. Meg aztán ez a lista megtalálható a Szinnyi Repertórium III. kötetében. Így inkább csak a három önálló könyvről szólnék, amelyeket nagy elismeréssel fogadott úgy a szakma, mint az egyszerű olvasók is.

Az első ilyen munkája az *Életrendi kalauz a nép számára* című kötet volt, amely 1867-ben jelent meg Pesten. Ezt a pályaművét a Rimaszombatban megtartott magyar Orvosok és Természetvizsgálók XII. nagygyűlésén 300 forinttal jutalmazták. Tanácsokat tartalmaz a helyes élet és egészség fenntartására, a betegápolásról és az életmentésről. A könyv alkalmas volt az iskolák és az egyszerű nép számára, de hasznos tanácsokat nyújtott olyan helyeken is, ahol még nem volt orvos.

Második, *A célszerű életmód eszközei – Életszabályok magyarázattal versalakban* (1868) című kötet, vagyis inkább füzet, hisz csak 46 lapot tartalmazott, egy évvel később jelent meg Pesten. A tanácsokat most versekbe foglalta a szerző, mégpedig olyan szándékkal, hogy így talán jobban megmaradnak az emberek emlékezetében. Ilyenek például a testgyakorlás sokoldalú és szakszerű leírása is. Ebből idézek néhány sort:

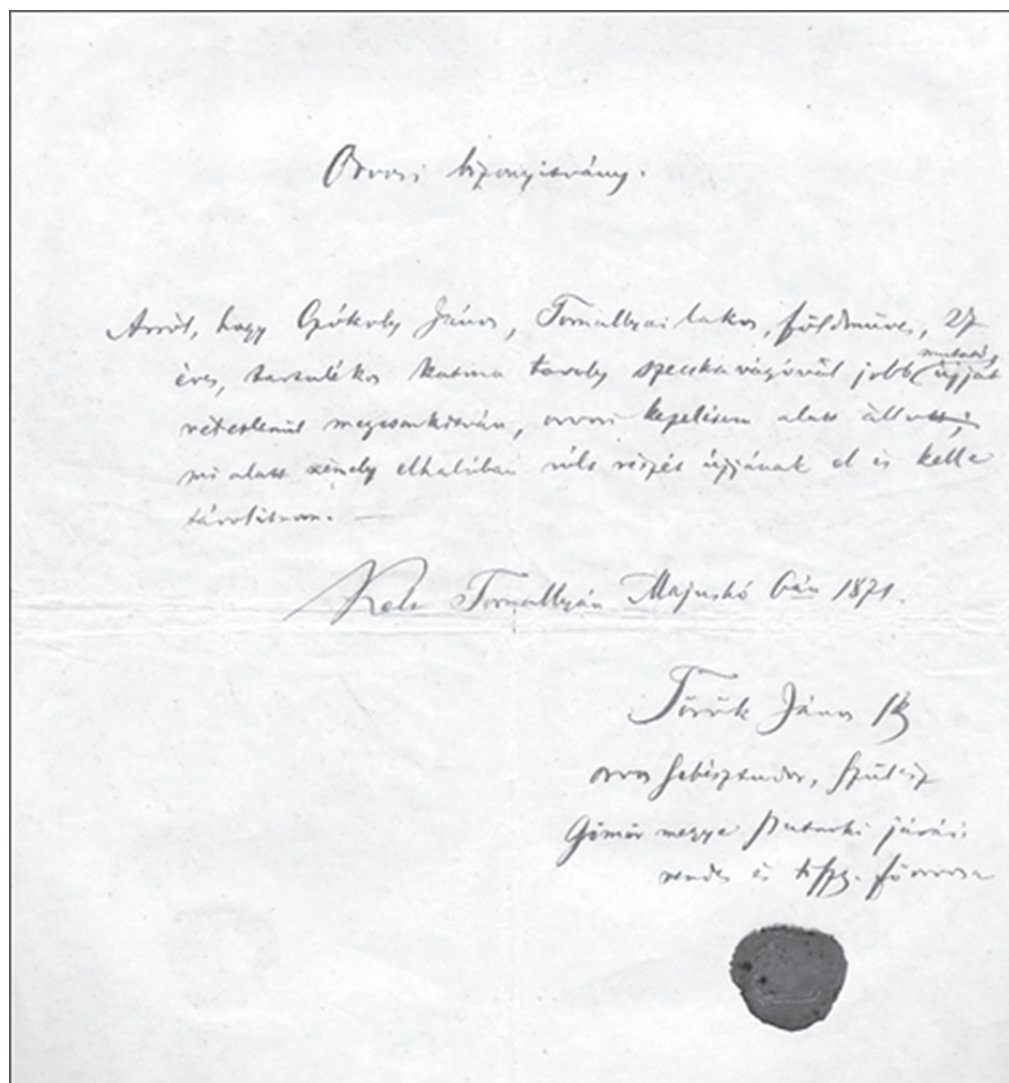
„Mozgástól az anyagcsere
Élénkül s az élet vele.
Az ügyesség és az erő
Az izmokban is egyre nő.

Ki sokat ül s ritkán mozog,
Űzze a test-gyakorlatot.
Minden ízét megmozgatva
Tagját, törzsét nyújtja, hajtva.”

A harmadik könyve már teljes mértékben a szakmának szólt. Címe *Az államorvostan alapvonalai*, amelyet a kezdő és gyakorló orvosok számára állított össze és 1873-ban jelent meg Sárospatakon. A vaskos, 368 oldalas művében összegyűjtötte azokat az ismereteket, melyekre a törvénytudó vagy egyéb orvosoknak a mindennapi életben szükségük lehet. A kötet három részből áll. Az első a legterjedelmesebb, ahol a törvénytudó orvostant, másodikban a közegészségtant, harmadikban pedig a közgyógyászatot magyarázza.

Ami pedig Török doktor társadalmi tevékenységét illeti, elmondható, hogy több alkalommal is részt vett a magyar Orvosok és Természetvizsgálók gyűlésein, titkára volt a Gömörmegyei Orvos-Gyógyszerész Egyletnek, előadásokat tartott a közegészségügy kérdéseiről – közülük néhány az Orvosi Hetilapban is megjelent –, és talán a legfontosabb: mindezek mellett Gömörmegye tiszteletbeli főorvosa is volt.

Török Jánossal kapcsolatban van azonban egy kevésbé ismert adat, mégpedig az, hogy kapcsolatban volt a Hanván lelkészkedő Tompa Mihállyal (1817–1868), az országosan ismert költővel. Azt ugyan nem tudom, hogy orvosként hányszor látogatta meg az akkoriban már komoly beteg Tompát, mindenesetre az egyik életrajzírójának művében róla is olvashatunk: „Orvos uraim – írta Tompa Török Jánosnak – siessenek hozzám Hanvára. Haldoklom... 30-24 óra alatt félórai álom. Pokoli izzadás, hőség, kábultság.

Egyet sem léphetek... lélekzet-fennakadás a megfulladásig.”²⁴

Ez júniusban történt. Nem sokkal utána az alig 51 éves költő 1868. július 30-án átadta lelkét a teremőjének...

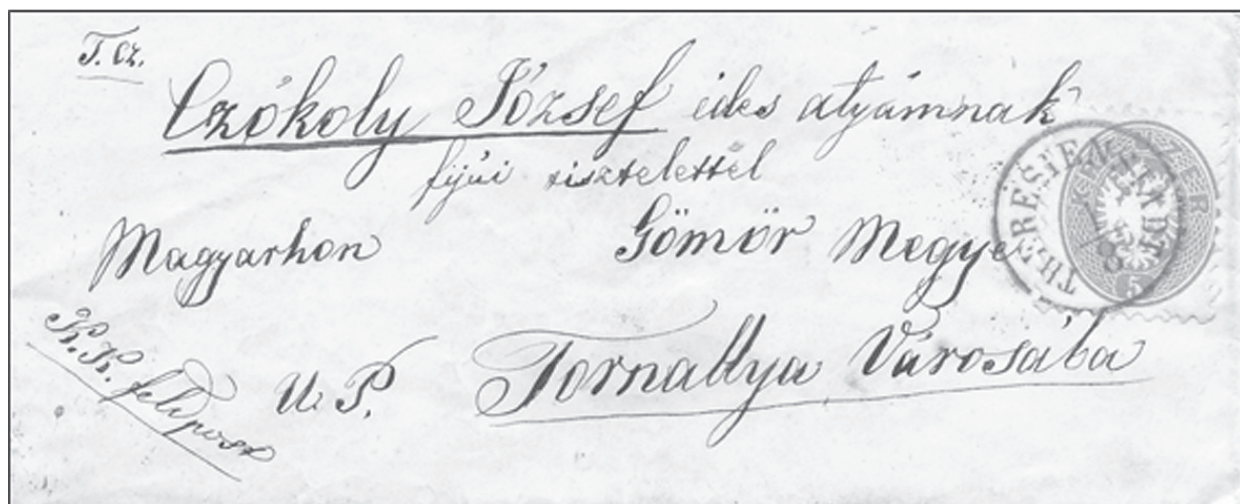
Török János, a sokoldalú elfoglaltsággal rendelkező orvos pedig 64 éves korában, 1897. december 28-án hunyt el Tornalján. A protestáns lap gyászrovatában megjelent rövid hír szerint „hosszas szenvedés után jobblétre szenderült. Egyike volt a legkiválóbb orvosoknak, a ki irodalmi működésével országos nevet szerzett magának. Református papi családból származván, mindhaláláig hű fia maradt egyházának s mint presbiter semmitől sem vonakodott az egyház érdekében... Temetése december 30-án ment végbe úgyszólván egész Gömör megye mély részvéte mellett...”²⁵

A tornaljai református temetőben ma is látható az a szürkemárvány obeliszk, amely a doktor, illetve nejének, Osváth Idának (1841–1882) sírhelyét jelöli.

Történetem másik része viszont arról a Czókoly Jánosról szól, akinek Török doktor kiállította az orvosi bizonyítványokat, vagyis azt a három levelet, amelyek a gyűjteményemben megtalálhatók⁶. Az

első még 1865-ben, a másik kettő pedig 1870-ben és 71-ben készült. Nem a tartalmuk érdekes, hanem az tény, hogy az iratokat maga Török János írta. Az a kutató és publikáló „orvos sebésztudor, szülész, gömör megye putnoki járás rendes és tiszteletbeli főorvosa”, aki egykor ezt a szépen hangzó titulust pingálta a neve alá.

Az iratok másik érdekessége pedig maga **Czókoly János** (1844–1897) személye, aki 1866-ban Therezienstadtban (ma Terezín Csehországban) katonáskodott és onnan küldte leveleit Tornaljár, a

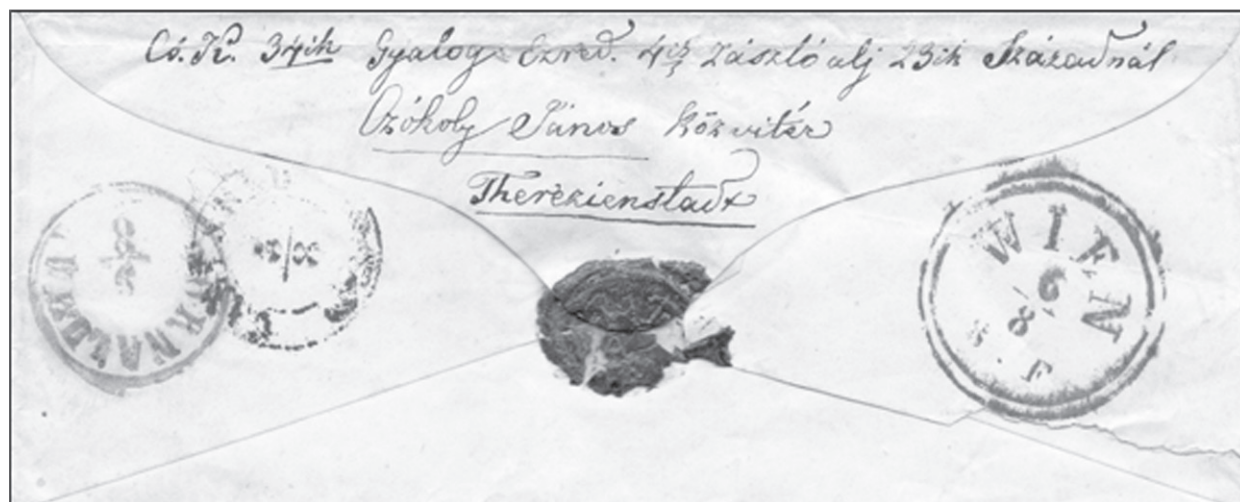

szüleinek. Részt vett a *königratzi* (Hradec Králové) csatában, amelyről az egyik levelében is beszámolt.

Ez a csata az 1866-os porosz-osztrák háború legnagyobb ütközete volt, ahol a komoly technikai és hadvezetési fölényben lévő Porosz királyság döntő győzelmet aratott a soknemzetiségű, idejétmúlt felszereltségű Habsburg csapatok felett. A császári sereg nagy embervesztést szenvedett – közel hatezer halott maradt a csatatéren –, nem is szólva arról, hogy huszonkétezren fogságba estek... Végül, 1866. augusztus 23-án, Prágában békét kötöttek a harcoló felek.

Czókoly János ekkor huszonkét éves volt és így számolt be az eseményekről:

„Július 9-én, délbe küldtük a Porosz közé hír mondónkat, a legdrágább golyóját Ósztrijának,⁷ a ki 15 porosz lelkével kijájtotta vissza a győzelmet és ez nem tartott valami 3 óráig az ellenség elhúzódott Prága felé.

Therxienslad. Augustus 1. jén. 1866

Bikesség tinéktek

Örökre felejthetetlen jó Szüleim és Testvérem!

A messze távolból hozzájő kultóm-erem
nehány soraimat kir nelem oly felejthetlenné
szivem legnyomartóbb és leg tisztább érzetéből óhaj
lom hogy találja minyájolat az legyott egységbe

Feltessem is illeráig jó Sitenem szens keze örököst
és minden veskedelmek körött megörzött, bár az
halál orvotogató ügyük előtt volt már sokszor életem
ki tve és az ellenség gonosz kezét felemelte életem
ki óráskára, hanem a jövőten mindenre közölke
rentsiesen ki szabadsott.

Julius 9. jén. delbe külsült a Porosz köze kir mon
donkat a leg drágább golyóját Osztrijának a ki 15
porosz lelkevel kijátsotta viszosa a gyökelmet

és ez nem tartott valami Söráig az ellenség el húzó
dosa Prága felé. És is 17. jén. éjel 12 órákor leeredett fel
és reggel Söráig meg nem szűnt sokas közület el fogván
sötétig meg sebesült és meg halt.

Julius 29. jén. ismét 150 lövedégye és 1000 sörtes fegyverével elfogván
egy faluba kit ott többféle rablásokat el követett

Ismét 17-én éjjel 12 órakor keresett fel és reggel öt óráig meg nem szünt. Sokat közülök el fogtunk. Sok pedig megsebesült és meg halt.

Július 29-kén ismét 150 közlegényt és tisztet fegyvereivel elfogánk egy faluban, kik ott többféle rablásokat elkövettek.

Most augusztus 1-sőjétől egész hólnapba fegyverszünet van addig vagy megbékülnek vagy ismét előlről kezdik...”⁸

Czókoly János, az egyszerű közkatona (közvitéz) pontosan látta a helyzetet – azt is, hogy végül békekötés lesz –, azt viszont akkor még nem tudhatta, hogy az osztrák császárság elveszti ezt a háborút és rengeteg áldozat marad majd a csatatéren.

A levéllel kapcsolatban még egy megjegyzés: a bemutatott levelet 1866 augusztus 1-én adta fel Therezienstadtban, 6-án Bécsben volt és 9-én érkezett meg Tornaljára, a szüleihez.

Egyébként, ezek a Czókoly-levelek – összesen nyolc – azért is értékesek, mert ebben a korban az egyszerű emberek nemigen leveleztek, és ha mégis, akkor általában elkallódtak a történelem viharában.

Források

¹ Kiss László: Palócföld orvosai 30, Tornalja jeles orvostudósa: Török János (1834-1897), Gömörország 2015/2. szám

² Az orvosi napló viteléről, Orvosi Hetilap, 1864. augusztus 7., 32. szám

³ Orvosi Hetilapot Markusovszky Lajos alapította 1857-ben azzal a céllal, hogy az új tudományos eredményekről magyar nyelven tájékoztassa a szakmát és az olvasókat.

⁴ Váczy János: Tompa Mihály életrajza, Budapest, 1913

⁵ Gyászrovat, Protestáns egyházi és iskolai lap, 1898. január 9/ 2. szám

⁶ A fenti három levelet, illetve más Czókoly-iratokat, köztük a Terezínből írt leveleket is Borziné Bódi Irén tornaljai helytörténésztől vásároltam 2010-ben.

⁷ Ausztriának

⁸ A levél keltezése, Therezienstadt, Augusztus 1-jén, 1866. Feladta: Czókoly János közvitéz, Cs. K. 34-ik Gyalog Ezred, 4-ik Zászlóalj 23-dik Századnál.

Böröndi Lajos

Schneeberg – Álom a szabadságról

1999-ben Gereben Ferenc Fohász a Schneeberg tetején című esszéjében nevezte el Szabadság hegyének a Hóhegyet, amikor magyarországi barátaival először járt ott. S ideáról ő is gyakran láthatta a hósipkát a hegy tetején, s vágyott a szögesróton túli világ megismerésére. A hegycsúcs kápolnájában felolvasott keresztlevél szövege is olvasható abban a kiadványban, amely a Mosonvármegye Kiadó gondozásában 2019 őszén jelent meg, s a **Schneeberg túrák 1979–2019** címet viseli.

Deák Ernő kovácsolt közösséget az évek során azokból az ausztriai és anyaországi magyarokból, akik évente fölmennek havat látni a Schneebergre, eleinte csak egy napra, később a Fischerhüttébe húzódva egy éjszakára is. Deák Ernő ugyanis egyik évben megkívánta a naplementét a csúcsról szemlélni, s miután megszervezte az éjszakázást, első alkalommal tapasztalta meg a csapat a hegycsúcson a havas, zimankós júliusi éjjelt. Akkor naplementével nem ajándékozott meg bennünket a hegy, esővel, köddel, hóval viszont igen. Az orrunk hegyéig sem láttunk. Aztán később többször is megszánt bennünket, s csodálatos látványban volt részünk.

A bécsi, pesti, mosonmagyaróvári tagokból álló csapat első ízben még a pöfögő gőzzel jutott fel, majd később már a Salamanderrel. S mára már nosztalgiával gondol az ezredforduló túráira, hisz azóta „korszerűsítették” a fenti állomást, eltűnt természetes bája, az üzlet beindult, üveg, beton kezdett uralni mindent.

De nem szegte kedvét a növekvő turistahad a kemény magnak, idén is útra kel a kis csapat.

Álljon itt néhány tudományos mondat a hegyről a Wikipédiából: *A Schneeberg Alsó-Ausztria legmagasabb hegycsúcsa az Alpok hegységben, egyben az Alpok fő vonulatának utolsó keleti tagja, amely magasságával meghaladja a 2000 métert. A hegység látképe Észak-Burgenlandból, Bécsből és az Alpok alja tájegységről is jól megfigyelhető Kőszegtől Sopronig. De tiszta időben Magyarországról a Bakonyból vagy a Tapolcai-medence tanúhegyeiről is jól látható.*

Mészáló a hegyalkotó kőzete, meredek oldalfala van és fent széles platója. A magasságából adódóan a Schneeberget fent gyezhavas növényzet jellemzi. Időjárás szempontjából a magashegyekre jellemző veszélyeket hordozza. Nyugatról a Rax határolja, amelyet a mély Höllental (Pokol-völgy) választ el tőle, mint egyedülálló geológiai képződmény. A Magas-Schneebergnek dupla csúcsa van, a Klosterwappen (2076 m) és a Kaiserstein (2061 m). Alattuk a Fischerhütte nevű hegyi fogadó áll. Az erősen strukturált karsztfennsík 1873 óta a tőle 120 km-re lévő Bécs ivóvízellátását szolgálja.

A Schneeberg a bécsiek egyik kedvelt hegye, és tiszta időben az osztrák fővárosból is jól látható (65 km távolságra). A hegyre 1897 óta fogaskerekű vasút vezet Puchberg am Schneeberg településről. A vasút végállomása 1796 m magasan épült. A két csúcs a hegyi állomásról egy-két órás túrával elérhető. 1927-ben felvonó is létesült. Nem messze a hegyi állomástól fekszik az Erzsébet-kápolna, ahol Ferenc József császár 1902-ben látogatást is tett és misét mondatott.

Az út a korszerű szalamandra vonattal 40 percig tart az 1800 m tengerszint feletti magasságban található Hochschneeberg hegyi vasútállomásra. Az állomás akadálymentes, így kényelmesen be és ki lehet szállni bármilyen időjárás esetén. A nyári hónapokban vásár- és munkaszüneti napokon ezenkívül a nosztalgiagőzös is közlekedik. Az utóbbival ugyanúgy lehet feljutni a hegycsúcsra, mint már Ferenc József császár is tette, több mint 100 évvel ezelőtt.

Negyven év szerelem ez a Schneeberg. S ennek foglalata ez a nagyalakú album, amely gyönyörű színes képekkel villantja föl ennek a szerelemnek a fokokatait. Eső, köd, ragyogó napsütés, júliusi hó, encián, havasi gyopár, harsogóan gyönyörű levegő. És barátság.

Deák Ernő bevezetőjén kívül Kovács István és Böröndi Lajos versei vallanak a hegyről, a szabadságról, s a résztvevők egyike-másika is tollat ragadott, hogy papírra vesse élményeit.

Szinte elengedhetetlen része a programnak a hegyi menedékházban elköltött krumplileves, amit egyszerűen csak hegymászólevesnek neveznek, s az irodalom. Tavaly Jánosi Zoltán irodalomtörténész itt köszöntötte hatvanötödik születésnapján Böröndi Lajos költőt.

S a csúcskereszt meglátogatása sem maradhat el, igaz, minden alkalommal más látványt nyújt a hegymászók előtt elterülő táj: néha semmit a felhőktől, s néha még a Fertő-tó is idevillantja tükrét.

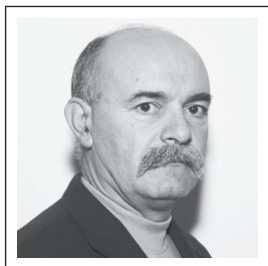
A képeskönyv persze igazi képeskönyv, amelynek gyönyörűséges fotóit *Balassa Tamás, Deák Előd, Deák Sonja, Balogh László, Tánczos Zoltán, Kósa László, Uzsák Zoltán és Kiss Zoltán* készítette.

Hornyák István

Egy alig ismert pozsonyi szobrászművész

Brandl Antal (1817–1893)

Pozsony arculatának kialakításához számos építész, szobrász, kertész (!), várostervező mérnök járult hozzá, s közülük bizony sokaknak a neve szinte teljesen ismeretlen a széles nyilvánosság előtt. Csak az építészetben vagy szobrászatban igazán jártas embernek nem kell magyarázni, milyen szerepet játszott a városkép kialakításában Römisch Ferenc Károly, a Feigler- és a Rumpelmayer-család tagjai vagy a Wimmer Ferenc-Szőnyi Endre páros, a Kittler és Gratzl építészeti cég, hogy csak néhány, Pozsonyhoz nem túlságosan a régmúltban szorosan kötődő nevet említsünk. Ugyanez érvényes a kőfaragókra, szobrászokra is, hisz A. Luttringer, G. R. Donner, L. Gode,

F. X. Messerschmidt, V. Tilgner, Rigele Alajos vagy Rudolf Kühmayer igazán maradandót alkotott, és az utókor csak hálás lehet érte, hogy alkotásaikban gyönyörködhetünk, s hogy a város külső és belső tereinek harmóniája általuk vált teljessé. A példa kedvéért említett nevek közül nem véletlenül maradt ki Fadrusz Jánosé, hisz zsenialitásával akár az első is lehetne, de Pozsonyban köztéri alkotást nem látni tőle.

Van azonban egy olyan pozsonyi szobrász, aki talán nem tartozik a szobrászművészet élvonalba, de a maga korában megkerülhetetlen volt a városban a díszítő szobrászat, a szakrális kisemlékek és egyéb szobrászati alkotások készítése terén. Ő Brandl Antal, aki Csehországból került Magyarországra, és Pozsonyban élte le élete legnagyobb részét. – Nézzük azonban sorjában, hogy is alakult a sorsa.

A kelet-csehországi Litomyšl-ben született 1817. március 1-én. A németek által is jelentős számban lakott kisvárosban (Leitomischl) járt elemi iskolába, de két osztály elvégzése után szülei Bécsbe költöztek, ahol befejezte az elemi iskolát, majd tanulmányait a Szent Anna reáliskolában folytatta. Ezután került Schroth szobrász műhelyébe, ahonnan mestere segítsége és saját tehetsége révén megnyílt előtte az út a művészeti akadémiára. Az 1833 és 1837 között folytatott szobrászati tanulmányai befejeztével Magyarországra jött és Nagyszombatban telepedett le, ahol elvette Preuss (Praisz) Juliannát (egyes források szerint Minich szobrász özvegyét). A házasságkötés után itt éltek 1843-ig, majd Pozsonyba költöztek, ahol életük végéig laktak, előbb a Lichtensteig 240-es szám, végül a Franziskanergasse 3-as szám alatt. Brandl tisztos polgárként mint akadémiai szobrász, különféle világi és egyházi megrendeléseknek tett eleget, a művei nemcsak

A pozsonyi Óvárosháza

Pozsonyban és környékén, hanem távolabbi településeken is feltűntek (Nyitra, Nagyugróc, Jolsva). Életéről azonban nagyon keveset tudunk, legtöbbször csak a műveivel összefüggésben találni róla némi feljegyzést a korabeli sajtóban vagy a megrendelők levelezésében. Az például biztos, hogy már 1843-ban Pozsonyban lakott családjával együtt (ebben ugyanis korábbi életrajzírói nem voltak biztosak), mert ugyanebben az évben június 23-án a Pressburger Zeitung arról tudósított, hogy Sándor nevű fiúk 7 napos korában merevgörcsben elhunyt. Az már a Szent Márton-dóm anyakönyvi bejegyzéséből derül ki, hogy 1844. október 27-én megszületett Hermina nevű lányuk. Tudjuk, hogy volt egy Róbert nevű fiúk is, aki okleveles tanári képesítést szerezve a szentgyörgyi katolikus gimnáziumban, majd a szenici állami polgári iskolában működött rajztanárként. Brandl Antaltól megemlékeztek A pozsonyi királyi katolikus főgymnasium története című könyvben is, kiemelve, hogy a gimnázium tanárain kívül egyike volt azoknak, akik a felnőttek oktatására előadásokat tartottak. Esetében a mintázás, a mértani rajz, a szabadkézi rajz és a szépírás volt az, amivel neki köszönhetően ismerkedhettek az ún. szabad líceum résztvevői. Pozsonyi polgári körökben betöltött nem jelentéktelen szerepéről tanúskodik, hogy a neve felkerült a Szent Márton dóm festett üveglakainak egyikére is mint donátoré, mivel 1874-ben a reáliskolai tanárok anyagilag is támogatták a Heiler Károly városi plébános által irányított regotizálási folyamatot, amely emlékére az északi hajó Szent András oltára feletti ablak ólomüvegein a fogadalmi felirat mellett a tanárok névsora is olvasható, második helyen Brandl Antal névvel.

Brandl elévülhetetlen érdemeket szerzett Fadrusz János szobrászművész tehetségének felismerésében is. Lázár Béla, Fadrusz életrajzírója írja monográfiájában, hogy a lakatosinasként a vasárnapi ismétlőiskolát látgató Fadruszban a lappangó művészi hajlamot az inasokat is oktató Brandl segített kibontakozni. A fiú tehetségének szokatlan erejét észrevette és méltányolta. Egyik rajzára azt írta: „Ausgezeichnet, A. Brandl“. Brandl Róbert Lázár Bélának írott levelében apja és Fadrusz kapcsolatáról így ír: „Tanító és növendék között barátságos viszony fejlődött ki, melyre Fadrusz a későbbi években, mikor már híres ember volt, hálával emlékezett vissza“.

Brandl Antal élete nem egy nyitott könyv, amelyből sok részlet derül ki a kései olvasó számára. A fia levelezéséből tudni, hogy 1861-ben angliai tanulmányútra ment, de egyéves ott tartózkodásának semmi nyoma nem maradt, hacsak a gipsz növénylenyomatok készítésének technikáját nem ott leste el (a korabeli sajtóban ezt Brandl által feltalált módszernek nevezték), és talán ezért kapott később külföldi kiállításokon (Párizs, Moszkva) kitüntetések. A neve halála után tíz évvel úgy is felbukkant, hogy a lakosok által a városi múzeumnak felajánlott tárgyak között szerepel az egyik ilyen alkotása. Egy másik, gipszből készült domborművet a Szlovák Nemzeti Galéria őriz.

Az is meglepő, hogy amikor 1893-ban meghalt, március 17-én a Pressburger Zeitung

A nagymácsédi szent család

*A Pálffy-címer
a régi pozsonyi megyeházon*

ezekkel a szavakkal emlékezett meg róla: „Halálával a tanuló ifjúság egy jóindulatú mestert, a polgárok egy szilárd és becsületes jellemet veszítettek el. Azon a napon halt meg (március 15-én), amikor 43 évvel ezelőtt ifjúi ereje teljében a bécsi barikádokon küzdött az igazságért és a szabadságért”.

Brandlnak a bécsi forradalomban játszott szerepéről sajnos semmi közelebbit nem lehet tudni, és az életrajza ezzel az információval együtt is hiányos marad. Az évszámból adódó ellentmondás viszont minden bizonnyal az újság szerkesztőjének hanyagságából adódik.

Brandl Antal szobrászként elsőnek jegyzett alkotásai még Nagyszombathoz kötődnek. Itt látható ugyanis 1837-ből két herma, amelyek egy polgárház (Štefánik u. 25) kapuzata fölé hajló erkélyt támasztanak alá. Jelen ismereteink szerint azonban inkább az valószínűsíthető, hogy nem a keletkezésük idején, hanem később kerültek a mai helyükre.

Nem sokkal Pozsonyba költözése után (1844-ben) készítette az a Pálffy-címert, amely a vármegyház homlokzatát díszíti. Az egykori trinitárius kolostor helyén Hild József tervei alapján Feigler Ignác építette fel a vármegyházat, és minden bizonnyal ezekből az évekből datálódik ifj. Feigler Ignáccal való ismeretsége is, amely később gyümölcsöző kapcsolattá vált.

Brandlnak a Feiglerekkel való együttműködése az oroszvári kastély építéskor kezdődött, ahol id. Feigler Ignác a bécsi Franz Beer által Tudor-stílusban tervezett Zichy-Ferarris kastély építésébe, Brandl pedig a belső terek faborításának elkészítésébe kapcsolódott be.

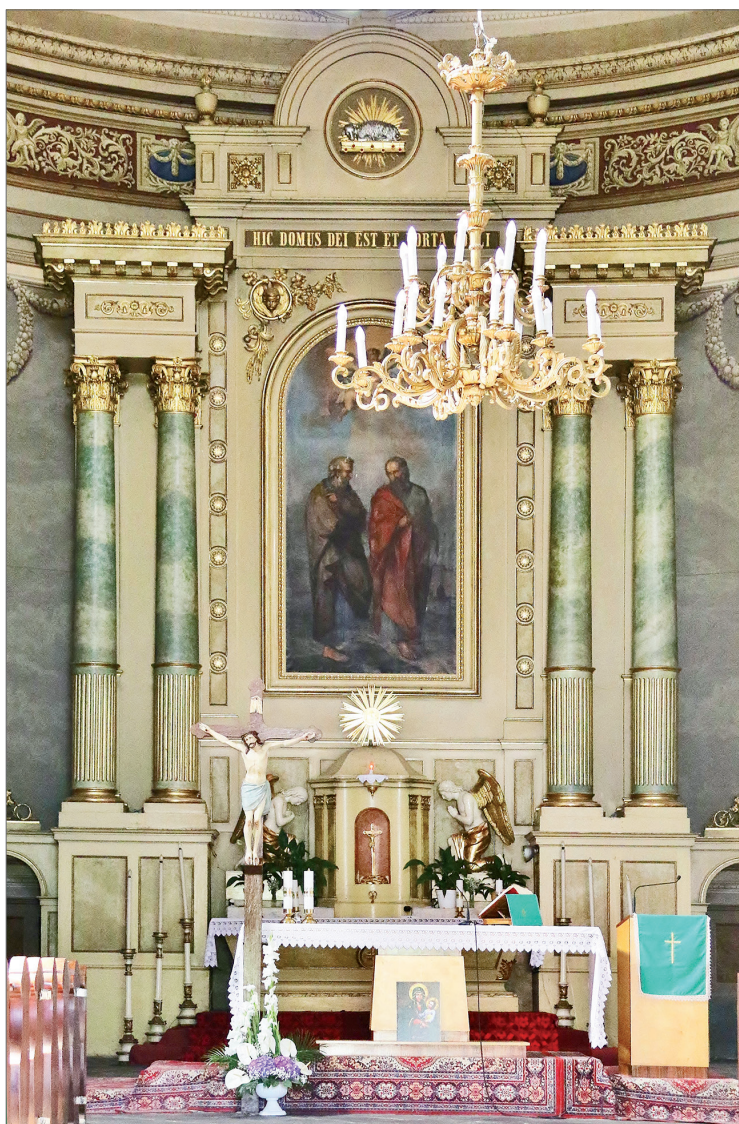
Ennek a munkájának köszönhetette azt a megrendelést is, amelyet a nagyugróci Keglevich-kastélyban valósított meg. Gróf Keglevich János ugyanis a kastélyának tervezőjét, Alois Pichl osztrák építész Oroszvárra küldte a neogótikus kastély tanulmányozására, aki ott megismerkedett Brandl-lal mint egy sokoldalú pozsonyi képfaragóval („vielseitiger akademischer Bildhauer aus Pressburg“). Pichl ajánlása tette lehetővé, hogy Brandl a grófné öltöző szobájának (és feltehetően több más terem) mennyezetét tölgyfa faragvánnyal díszítse, a kastély kápolnájába pedig oltárt készített, a velencei San Zaccaria templom egyik mellékoltárának mintájára. Sajnos ez utóbbi alkotásoknak nyoma veszett, a faborítás azonban ma is megvan a kastélyban. Az oroszvári és a valamivel szerényebb nagyugróci faborítások egyébként feltűnő hasonlóságot mutatnak. Nagyugróci ténykedésének eredménye a Creneville-Folliot családból származó grófné családi címerének elkészítése is, mely a Keglevich-címerrel együtt a kastély homlokzatát díszítette.

Ezekben az években jutott egy további nagyszabású megrendeléshez. A Pozsonytól távol eső Jolsva új templomába készíthetett három oltárt, szószéket és gyóntatófülkét. Az 1829-ben tűzvészben elpusztult, 18. századi katolikus templom helyén az egyház kegyura, herceg Coburg Ferdinánd Alois Pichl tervei alapján, Wunsch Frigyes uradalmi mérnök irányításával építtetett új templomot a városban. A kéttornyú klasszicista remekművet 1849-ben Szent Péter és Pálnak apostolnak szentelték, és a templombelső kialakításában – nyilvánvalóan Pichl révén – Brandl is részt vett. A szentélyben álló főoltárt korinthisz oszlopokkal keretezte, összhangban a templomot uraló klasszicista (empire) stílussal, ami nyomon követhető a mellékoltárokon is. A felszentelésre egyébként jelentős csúszással 1855-ben került sor.

Miközben Brandl ezidőtájt más szobrászok alkotásainak restaurálásába is bekapcsolódott, pl. 1851-ben Pozsonypüspökiben a Szentháromság-oszlopot újíttatta fel, 1856-ban a Feiglerrel való együttműködése keretében részt vett az akkor Radetzky térnek nevezett Sétatéren levő Neszter-palota szobrászati díszének az elkészítésében is. Valamiért a későbbi korok művészettörténészei kételkednek abban, hogy a bejárat feletti erkélyt tartó faunokat és az ablakok alatt elhelyezett 12 domborművet Brandl Antal készítette, pedig logikusan következtenne ez eléggé nyilvánvaló. Az viszont már kevésbé bizonyítható, de nem lehetetlen, hogy az ugyanezen a téren levő, 1884-85-ben épült neobarokk Pálffy-palota főbejáratát díszítő két hermát, illetve a középrizalit feletti áttört attikafalon levő szobrokat is ő faragta (Weyde G.).

Brandl keze alól ezekben az években több szakrális kisemlék került ki. Nevéhez fűződik a diószegi, a nagymácsédi és a pusztafödemesi Szentháromság-szobor, valamint a pozsonyi kapucinus templom homlokzatát díszítő Szent István-szobor elkészítése. Ez utóbbi is a Feigler Ignáccal való jó kapcsolatának köszönhető, mivel az építész ekkor (1861-1862) kapott megbízást a 18. század első felében épült, de időközben megrongálódott templom felújítására, és a szobordíszítést Brandlra bízta.

A 60-as évek főleg további szakrális kisemlékek állításával teltek el. A csallóközi Bakán és Dercsikán egy-egy Mária-szobor, az erdőháti Sán-

A jolsvai templom belseje

A pozsonyi óvárosháza bejárata az allegorikus szobrokkal

dorfán (Prievaly), valamint Szentmihályfán és Nyékvárkonyban egy-egy Szent Vendel-szobor viseli a keze nyomát. Ez utóbbi településnek egy Szent Flórián-szobrot is készített. 1867-ben készült el a nagymácsédi Szent család szoborkompozícióval, Vásárúton pedig áll egy Szent Flórián szobor, melyet 1872-ben faragott. A bakai szobor keletkezéséről és felszenteléséről a falu szülötte, Jankó Zoltán, a későbbi pozsony vármegyei főispán így emlékezett meg Mesél a szülőföldem c. könyvében: „...mivel az összeadott pénzből bőven futotta, az alapzatot csiszolt fekete gránitból, a Szűzanya alakját pedig — háromnegyed életnagyságban — a legtisztább fehér márványból faragtatták Brandl mesterrel, a híres pozsonyi szobrásszal. Szűz Mária lehajtott fejjel, a mellén keresztbe tett kezekkel, hosszú redős ruhában állott a fekete grániton. A feje körül hét aranyozott csillag ragyogott, a ruha fodra alól előrelépő egyik lábával pedig a lábai köré fonódó kígyó fejére lépett. Brandl mester sok szép Mária-szobrot faragott, de még az irigyeink is elismerték, hogy ez volt valamennyi között a legszebb.”

Az 1860-as évek végén Pozsony város megrendelésére Brandl elkészítette az óvárosháza bejárata feletti erkélydísz sarkain levő, baldachinnal fedett női alakokat, amelyeket 1927-ben Rigele Alajosnak ismét újakkal kellett helyettesítenie, mert a homokkő szobrok fokozatosan szétmállottak. Ez a jelenség

sajnos Brandl több köztéri alkotására jellemző, és ahol nem fordítottak kellő energiát az állagmegóvásra vagy restaurálásra, visszafordíthatatlan pusztulás érte azokat.

Leginkább talán éppen a legnagyobb megrendelése eredményeként létrejött nyitrai szoborkompozíció (1869–1873) sínylette meg az időjárás pusztító hatását. A piarista templom és rendház előtti téren állították fel félkörben 12 apostol és Krisztus-szobrát, középpont egy 18. századból való, ú. n. kis kálváriával. Külön érdekessége a kompozíciónak, hogy az egyes szobrokat tehetős helyi polgárok és egyházi méltóságok finanszírozták.

A szoborkompozíció az 1870-es évek elejétől a múlt század közepéig állt a helyén. Noha a Szlovák Állam idején még sikerült restaurálni az alkotásokat, a háború után eltávolították azokat, és később el is kallódtak. Végül a rendszerváltás után néhányat

Nyékvárkony

Pered

sikerült megtalálni, de a tér majdnem eredeti felújításakor 1998-ban már csak másolatokat helyeztek ki. Mindenesetre a Brandlnak évekre megélhetést nyújtó nyitrai munka annyira meghatározó volt, hogy később (1881-ben) újabb megrendelést kapott a várostól, és elkészíthette azt a Mária-oszlopot, amely a felújítás után ma a Svätopluk téren pompázik.

Nyitrai kötődését erősítette egy további alkotása is. A Zobor hegyen a 18. századtól állt egy Szent Orbánnak szentelt kápolna, amelyet a 19. században átépítettek és kibővítettek, az így keletkező templomba pedig Brandl Antal készítette az oltárt 1878-ban. – Ami az oltárkészítést illeti, érdemes megjegyezni, hogy a számon tartott alkotásain kívül máshol is lehetnek (vagy voltak) a keze alól kikerült oltárok.

A Szent László templom Nyitrán

Erre a feltevésre az ad okot, hogy a nagyugróci kastélykápolnába készített négy méter magas oltár Keglevich gróf levelezése szerint már 1848 júniusában megérkezett Pozsonyból a rendeltetése helyére, miközben két évvel később a Pressburger Zeitung 1850. augusztus 28-án megjelent számában arról ad hírt, hogy Brandl műhelyét a napokban egy különleges, 24 láb magas, német gótikus stílusban faragott, Ábrahám áldozatát és az utolsó vacsorát ábrázoló két, lapos domborművel díszített oltár hagyja el, mely mestermű különleges figyelmet érdemel. Azt viszont nem tudni, hol állították fel ezt az oltárt. – Nyitrai munkáihoz visszatérve, talán az itteni termékeny éveinek köszönhette azt is, hogy nyitrai szobrásznak tartották őt, noha csak több megrendelés kötötte őt a városhoz.

Így történhetett, hogy amikor 1867-ben a Pozsony Megyei Honvédegylet elhatározta, hogy az 1849. június 20-án lezajlott peredi csatára emlékezve emlékművet állít, Brandl Antal „nyitrai” szobrászt kérték fel annak elkészítésére. A pozsonyi Brandl Antal 1869-re el is készítette az emlékoszlopot, amely érdekes módon rendkívül sok hasonlatosságot mutat egy Alois Pichl által tervezett brünni emlékoszloppal. Pichl ugyan nem élt már ekkor, de vélhető, hogy a Nagyugrócon kötött ismeretségük okán Brandl figyelemmel kísérte a munkásságát és ismerhette azt az obeliszket is, amelyet a Napóleon felett aratott győzelem emlékére állítottak a morvaországi városban még 1818-ban. Bár az obeliszkek az ókor óta nem nagyon változtak, a Pichl által készített obeliszk előképül szolgálhatott Brandlnak, ami nem lenne meglepő, ha tudatosítjuk, hogy más esetekben is – és nemcsak nála – kimutatható a rokonság valamilyen antik vagy középkori alkotással.

Nike szobra a pozsonyi Prímás palotában

Üvegablak a pozsonyi Dómban

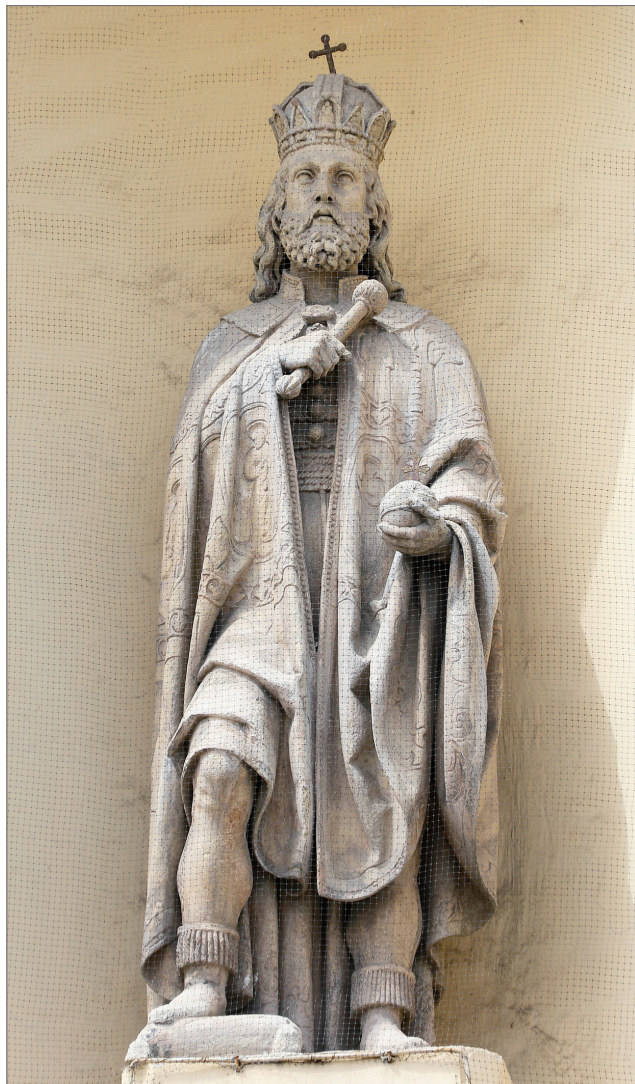

Óvárosháza

Ez annak a korai alkotásának az esetében is igaz, amely az úgynevezett kis evangélikus templomban látható Pozsonyban. Az evangélikus gyülekezet Skaricza Gábornak, a líceum jótevőjének 1816-ban bekövetkezett halála 30. évfordulójára 1846-ban készítettett Brandl Antallal egy díszes epitáfiumot. Az edikulába fogott fekete márványlapot akantusz és borostyánlevelek díszítik, körbe fonva a családi címet is, legfelül pedig a halált szimbolizáló urna zárja a sírkőlap keretezését. A fekete márványba vésett latin szöveg nemes ratkóci Skaricza Gábornak az evangélikus líceum javára tett vagyoni felajánlását méltatja. Brandl epitáfiuma nem példa nélküli, hasonló látható mindjárt mellette, melyet a pozsonyi evangélikus líceum egy másik tanárának, Institoris Mosóczy Mihálynak az emlékére állítottak, de másutt, pl. a római Szent Péter bazilikában is találni ilyen.

Ugyancsak egy korai előkép ismerhető fel azon a szobron, amely ma a Prímás palota díszlépcsője tövében szerénykedik. A pozsonyiak által Nimfaként ismert szobor eredetileg egy szökőkutat díszített a Grassalkovich palota előtt 1876-tól, de még a 19. század végén áthelyezték a Díszligetbe. Onnan később a mai Hviezdoslav térre került, míg végül fedett helyre tették, amit az indokolt, hogy az ón-ólom ötvözetből készült szobrot a savas esők erősen megrongálták. Brandl a Nimfa/Diana/Artemisz szobrot antik minta, a Gabies-i Artemis után készítette, amely ma a párizsi Louvre-ban látható. A szobor a 19. században nagyon népszerű volt; számos gipsz-, márvány- és fém másolat készült belőle. Ezenkívül terrakottából vagy porcelánból kicsinyített másolatokat is készítettek és értékesítettek a művészet szerelmeseinek. Talán egy ilyen ihlette meg Brandlt.

Brandl Antal megbecsült polgárként és kora társadalmának hasznos tagjaként élte le életét Pozsonyban. Talán ő sem gondolta volna, hogy egyszer azt kell mondani róla, végső nyughelye ismeretlen. Békeidőben hunyt el, sírjának még sincs nyoma, talán mert a későbbi korok érzéketlen

Szent István szobra, Pozsony

döntéshozói nem tartották érdemesnek ápolni az emlékét. Nagy valószínűséggel állítható, hogy a Szent András-temetőbe temették, de síremléke áldozatul esett a 20. század második felében érvényesülő szocialista „kultúrpolitikának”, mely során a régmúlt minél több emlékét igyekeztek onnan eltüntetni.

Felesége, Julianna 1889-ben állított síremléke még megvan, de már alig olvasható a felirata. Vélhetően Brandl Antal csontjait is a közelben borítja valahol a föld, de mivel a szobrász sírját már nem jelöli semmi, legyen ez az írás szerény hozzájárulás emlékezetének megőrzéséhez.

Fotók: Göföl Jenő

Bedi Kata

Panteista főhajtás

Csicsói Nagy Géza művészetéről

„Fejet hajtok minden porladó / gally, levél sírhalma fölött és múltunk, / napjaink és jövők embere előtt” – írja Csicsói Nagy Géza fafaragóművész, hagyományörző az ars poeticaként is olvasható Csicsói füzetek című verseskötetének egy versében. Aki találkozott már Csicsói Nagy Géza műveivel, az bizonyíthatja, hogy munkássága ennek a főhajtásnak a jegyében telik; minden szénrajza, faszobra vagy a csicsói hagyományok őrzéséért tett mozdulata ezt árulja el. Szemlélete a környező világ csodálataként, megragadási és továbbadási vágyaként jellemezhető.

Az, aki ismeri a Csallóköz és Csicsó történetét, talán azt gondolja magában, nem véletlen gyökerezik a természetben Csicsói Nagy munkássága. Csallóköz a Dunának legnagyobb folyami szigete: Pozsonytól a Kis-Duna határolja Gútáig, Gútától Komáromig pedig a Vág-Duna. Ahogy a legenda tartja, csodaszép, mesébe illő táj volt valaha, ahol tündérek laktak. Ott járt hajdan Tündér Ilona is, mint hatyú úszkálva a Dunán. Később a tündérek elhagyták az Aranykertet, s az elhullajtott hajszálaikból lett sok arany, és belőle a sziget gazdagsága. Tündérek ma már ritkábban

járnak e vidéken, a táj gazdagsága viszont változatlan, magával ragadó. Csicsói Nagy Géza pedig ennek a varázslatos vidéknek a megörökítője, őrzője és megverselője.

Itt született 1949-ben, itt járt iskolába, majd mezőgazdasági végzettséget szerzett. Kezdetben főleg pasztellel dolgozott, majd akvarellal, temperával, és olajképeket is festett, linómetszetet is készített, fotózott és nagyméretű faszobrokat is készített.

Nagy János szobrász támogatásával és irányításával sajátította el a fafaragás technikáját, de nemzetközi fafaragótáborokban is részt vett. Mára több mint 250 alkotása látható főként felvidéki tereken: kopjafák, domborművek, síremlékek és szobrok. Természetesen Csicsón is több faszobor kapott helyet, úgy mint a Hét Vezér- szoborpark darabjai, a Magyarok Nagyasszonya, Szent István király, Károli Gáspár, a Csicsói kitelepítettek emlékműve és több más alkotás is, amelyeket esetenként társakkal faragott.

Csicsói Nagy Géza fa műveit látva két dolog szembeötlő: a fával való bensőséges kapcsolat és annak alakítási vágya. A fa egyszerű anyag, de megmunkálása nem könnyű, speciális fogásokat kell tudnia annak, aki nekikezd egy jókora darab fát faragni. A fa hosszú időt megél, mire a kitermelés, felhasználhatóság állapotába kerül. A faszobrásznak ismernie kell ezt a folyamatot, és a fa tulajdonságait is. Tudnia kell, hogy hova és milyen céllal készít valamit, ehhez kell kiválasztani a megfelelő fajtát. Ez már önmagában nagy tudást, tapasztalatot és türelmet igényel. Mindez szellemi munka, amely az elkészíteni kívánt mű tervezésével folytatódik, hogy a fizikai és alkotói erőfeszítés révén a kivitelezés fázisába jusson. Mindennek alapja a mondanivaló, amely Csicsói Nagy Géza esetében a hagyományok tiszteletét jelenti. Faszobrai témái mind ezt fejezik ki: a magyar történelem nagyjait, vagy éppen tragédiáit idézik meg, a gyökereinkre emlékeztetnek. Stílusukat tekintve a népi fafaragás fogásain alapuló nagyvonalúan megfogalmazott művek, amelyek elsőként tömegükkel hatnak.

Érdekes, hogy Csicsói Nagy Géza később fordult ehhez a műfajhoz, mint a képalkotáshoz. S meglehet, ha nem tudnám, talán nem is hinném el, hogy ugyanaz a kéz hozta létre a finom szénrajzokat és akvarell képeket, az érzékeny fotókat, mint az akár két méteres faszobrokat. Persze az „anyag összekötő” munkásságának két- és háromdimenziós részét: a természet, a fa áll a középpontjában. Csicsói munkásságában egy kívülről befelé haladó mozgásként is felfogható mindez: a nyolcvanas, kilencvenes években készült, főként a tájat, fákat ábrázoló képek kívülről közelítenek az érdeklődése

középpontjában álló megismerni vágyott entitáshoz, a természethez. Rajzain, festményein hol kisebb, hol nagyobb kivágásban találkozhatunk a természet absztrahált részleteivel, amelyeken letagadhatatlanul ott van az alkotó kéz elfogultsága. Csicsói Nagy képeit nézve egyfajta panteista elragadtatottság részesei lehetünk. Minden vonalából a természet nagyszerűségének felismerése és annak megragadási vágya érezhető. Meglehet, hogy ez fordította aztán Csicsói Nagy Gézát az anyag megmunkálása felé: hogy a fa, a természet egy darabja ne pusztán modell, hanem maga az alkotómunka alanya is legyen. A faszobrok létrehozása az anyaggal vívott harcot jelentik, amelyben a faragó kéznek és szellemnek pontosan tudnia kell, mit enged az anyag.

Ha elég figyelmesek vagyunk, képeit nézve ezt a megengedést és nem engedést megfigyelhetjük, hiszen a modellként szolgáló táj, annak egyes elemei ugyan hagyják az ábrázolást, az alkotó általi kompozícióba rendezést és képpé formálást, mégis, lényegüket tekintve rejtett módon jelennek csak meg a képeken. Hiába a megragadási vágy, Tündér Ilona Aranykertje nem tárul fel, csak bepillantást enged. Csicsói Nagy Géza képeit látva pedig megértjük, hogy ez így van jól; hogy ő, a képalkotó tudja és elfogadja ezt. Képeiben a természet előtti főhajtás nyilvánul meg.

S talán éppen ez a szemlélet kell ahhoz, hogy alkotó munkája kiterjedjen a művészeti irányultság mellett a hagyományőrző és közösségépítő tevékenységre is. Mintha tudná, hogy a természet, az Aranykert csak úgy tud megmaradni és a mindenkori lakói számára varázskert maradni, ha annak értékei előtt tisztelgünk: a természet és az ősök örökségének megismerésével és megőrzésével.

A falu közepén álló 150 éves nádfedeles házat ő, és az ő hívására érkező falubeliek alakították tájházzá a nyolcvanas években, majd egészen a kilencvenes évekig évente hagyományőrző napokat szerveztek.

A falusi képtár létrehozója is Csicsói Nagy Géza. Aki a községben üresen álló Zichy-kastélyba művészeti táborok szervezett, az itt összegyűlt anyagból pedig létrehozta a képtárat. Hosszan lehetne sorolni azokat a közösségi eseményeket, amelyeknek mozgatórugója volt, és amelyekben a hagyomány és a művészet is meg tudott jelenni.

Ritka, ha valaki összegezni is tudja hitvallását; Csicsói Nagy Géza ezt a fent már idézett Csicsói füzetekben tette meg, hadd idézzek ismét ebből a füzetből, hogy a sorok vezessenek a képeihez: „*A szerelem: Csallóköz, amely még megmaradt, mint ősi táj. Ez az én örökségem. Szóval és életemmel nem egymás rovására (mely, ha egy adott pillanatban annak is látszik), hanem egymásért kell játszani.*”

(Fotó: Görföl Jenő)

Szerzőink

Bedi Kata múzeológus (Szentendre) • **Böröndi Lajos** költő (Feketeerdő) • **Csáky Anna** költő (Győr) • **Dudás Károly** író (Palics/Palic) • **Gál Sándor** költő (Buzita/Buzica) • **Görföl Jenő** helytörténész (Bratislava/Pozsony) • **Hornyák István** újságíró (Éberhard/Malinovo) • **Kovács László** helytörténész (Egyházgelle/Holice) • **Mezey László Miklós** író (Budapest) • **Molnár György** fotográfus (Győr) • **Neszméri Tünde** újságíró (Dunasáp-Újfalu/Nova Dedinka) • **Olasz Valéria** költő (Győr) • **Oros László** helytörténész (Felsőszeli/Horné Saliby) • **Öllős Erzsébet** dékáni hivatalvezető (Komárom/Komarno) • **Pap Boglárka** Petőfi ösztöndíjas (Pozsony/Bratislava) • **Pósa Homoly Erzsébet** újságíró (Nemesradnót/Radnovce) újságíró • **Szilágyi László** helytörténész (Szepsi/Moldava na Bodvou) • **Turján Melinda** óvónő (Pozsony/Bratislava) • **Tuba László** helytörténész (Mosonmagyaróvár)

Dudás Károly

Tengésből küldetés

*Éjszaka jön, százötven éves éj.
S ki éjben születik majd, mit csináljon?
Dolgozzék, imádkozzon, tűrjön, várjon.
S a sírba is reménysugárral szálljon,
Ha könnyel szózott kenyérét megette.*

Mert változnak a csillagok felette.
(Reményik Sándor: Mohács után)

Amikor pontosan száz esztendővel ezelőtt, 1920. június 4-én 16 óra 32 perckor Trianonban aláírták a világtörténelem legkegyetlenebb és legigazságtalanabb békediktátumát, nagyszüleink, dédszüleink arra gondolhattak: elvégeztetett. Mindörökre. Bizonyosan volt közöttük olyan is, akibe ezekben a gyászos pillanatokban belenyilallt a herderi jóslat: a magyarság nyelve két évszázad múlva már csak a lexikonokban lesz fellelhető, mi magunk pedig menthetetlenül beleolvadunk a német és szláv tengerbe. Hogyisne, hiszen a szégyenletes okmány értelmében a Magyar Királyság területének mintegy kétharmadát csatolták el, s az elcsatolt területekkel 3,2 millió magyar lélek – köztük félmillió délvidéki magyar – került idegen és ellenséges kézre. Nagyszüleink, dédszüleink abban a pillanatban pontosan tudták, hogy az ő életüknek vége, de mi lesz a gyerekeikkel, az unokáikkal?

Mi lesz velünk? Mi lett hát velünk... Hogy mit éltek át, mit éltünk át az elmúlt száz esztendőben, azt ne kérdezze meg tőlünk senki – főként a szerencsésebb csillagzat alatt születettek ne kérdezzék. Úgysem értenék meg a választ. Sokszor magunk sem értjük. Mint ahogy azt sem, hogy még mindig vagyunk. Ellentmondva minden emberi logikának, itt vagyunk, édes anyanyelvünkön beszélünk, tanulunk, tanítunk, s nemcsak az anyaországban, Csonka Magyarországon, és nemcsak a tömbben, hanem az isten háta mögötti szórványvidékeinken is. Pedig hát mindent megtettek – sok helyütt megtesznek most is! – az eltüntetésünk érdekében. Isteni csoda kellett hozzá, s a mi közmondásos szívósságunk és életrevalóságunk, hogy ebbe a tragédiába és a tragédiát követő borzalmakba nem pusztultunk bele, sőt összekapaszkodásunk által süllyedő nemzetből mostanra ismét emelkedő nemzetté váltunk.

Erről az isteni csodáról és a mi helytállásunkról szoktunk beszélni minden június 4-én legszebb nevű településünkön, **Királyhalmon**, összetartozásunkat jelképező almafánk tövében, erről a Kárpát-hazában elültetett többi almafánál: Szarvason, Nagyszelmecen és Kisszelmecen, Marosvásárhelyt, Csúzán, Szerdahelyen, Órszigeten... S mindenütt a világon, ahol csak szerteszórt magyarok élnek. Ez a mostani megemlékezésünk azért egészen más, mint a korábbiak voltak. Meg mint az elkövetkezők lesznek.

Beleszédül az ember: Úristen, száz esztendő szétszakítottságban! Három emberöltő. Ilyen emlékezés, ilyen összesereglés már nem lesz több a mi életünkben. Ráadásul itt volt – itt van még – ez a világméretű pusztító járvány is, amelynek halálos szorításából Isten segítségével és a magunk fegyelmezettsége meg állhatatossága révén kezdünk kiszabadulni. Mint ahogy kezdünk kiszabadulni a trianoni tragédia szorításából is. Isten segítségével, párját ritkító csodálatos kultúránk, s a magunk élni akarása által. Amióta megemlékezéseinken a gyász helyett együvé tartozásunkra összpontosítunk, mintha valóban változni kezdenének a csillagok felettünk. A számtalan megemlékezés közben jó néhány helyen majd titokfejtésre is sor kerül. Legalábbis kísérlet történik annak a titoknak a megfejtésére, hogy mindenek ellenére hogyan is sikerült megmaradnunk, sőt ahogy előbb már említettem: ismét emelkedő nemzetté válnunk.

Engedjék meg, engedjétek meg tisztelt emlékező barátaim, hogy titokfejtésemhez – mint már annyiszor a múltban – a kisebbségi sors talán legavatottabb írástudóját, Németh Lászlót hívjam segítségül. Az oly sokat kárhoztatott Németh Lászlónál mind a mai napig senki sem fogalmazta meg pontosabban, egyszerűbben, közérthetőbben a kisebbségi lét megmaradást szolgáló parancsát. 1940-ben megjelent, A minőség forradalma című biblíás művének Kisebbségi sors című fejezetében olvashatók a ritkán idézett kulcsmondatok: „*Annak, hogy magyar vagyok, oka lehet tehetetlenségem, de hogy egy idegen államban, ellenséges erők közt magyar maradjak: legfőbb feltétele, hogy értelme legyen magyarnak lenni. A magyar kisebbségi helyzetből csak akkor nem szöknek meg – kihalásba, árulásba, idegenségbe – a magyarok, ha ebből a helyzetből sorsot tudnak csinálni: a tengésből küldetést.*” Igen, erről van itt szó, ez itt a lényeg, kedves összetartozó honfitársaim. A nyelvéből és kultúrájából erőt merítő magyarság a legnagyobb történelmi tragédia után is, a mindannyiunk létét fenyegető újkori népvándorlás és pusztító világjárvány közepette is képes a megújulásra, az előtte álló történelmi feladatok közös megoldására. Itt a Kárpát-haza déli szegletében is.

A hátrányból előnyt kovácsolásának titkát megfejtették és a megmaradás, a szülőföldön való boldogulás alapelvevé tették a vajdasági magyarok: anyaországunk nemzeti kormányának hathatós támogatásával és saját erőből, tehetségéből, itthon is megbízható partnerre találva a szűkös szerbiai körülmények és az állandó fogyatkozás, elvándorlás ellenére is olyan eredményeket sikerült elérnünk a közösség megtartása és felemelése terén, amiről elismerően szólnak a Kárpát-medence minden régiójában. Összetartozásunk érzése és tudata teszi lehetővé számunkra, hogy Trianon századik évfordulóján a gyász színe a remény színére változzon a lelkünkben, s merjünk hinni végre abban, hogy a legkegyetlenebb történelmi tragédia és az azóta nyakunkba szakadt számtalan nehézség ellenére sem kilátástalan a jövőnk. Mert nem lehet kilátástalan a jövője annak, aki istenverte kisebbségi helyzetéből sorsot tudott csinálni – a tengésből küldetést.

Újrainduló élet a járvány után

Stószai főhajtás

A stószai remete – ahogyan hívták Fábry Zoltánt – ötven évvel ezelőtt hunyt el. A csehszlovákiai magyar irodalom kiemelkedő írója volt, a felvidéki magyarság egyik oszlopos tagja, a Csemadok örökös elnöke. Ez alkalomból május 31-én Stószon a temetőben rendeztek kegyeleti megemlékezést.

Köteles László, a Csemadok általános alelnöke megemlékező beszédében felidézte, hogy ötven évvel ezelőtt szintén ilyen esős vasárnapon dőlt ki a legszebb stószai fenyő. Kifejtette, hogy Fábry volt a felvidéki magyarság és a közösségi élet mértékadója. Ugyanakkor sürgette szellemi örökségének, munkásságának, érényeinek méltó kezelését. Fábry élete egyik fő művét a Vádolt megszólal címmel írta. Több írot, költőt ő fedezett fel, és erkölcsi példát mutatott, s példakép lehet ma is. A stószai emlékházában őrzik a tizenkétezer kötetes könyvtárát is. „A magányosan élt író és közgondolkodó a második világháború után haláláig a (cseh)szlovákiai magyar nemzetrész szellemi vezére volt,

de nem a politika, hanem népe tisztelete emelte őt ennek az erkölcsi elismerésnek a magasába. Magam is gyakran láttam: megáll egy-egy autó vagy autóbusz stószai háza előtt, hogy utasai elbeszélgethessenek, nótázhassanak, eszmét cserélhessenek vele” – írta róla egyik korábbi cikkében **Batta György**. Az emlékházon levő emléktábla előtt és a temetőbeli mellszobránál, a sírján is elhelyezték a koszorúkat.

A megemlékezésen részt vett a területiek mellett a Csemadok országos vezetése is, többek között **Bárdos Gyula** elnök és **Görföl Jenő** főtitkár, akik Stósztól Gombaszögre siettek, ahol belehelyezték az összegyűjtött földet az időkapszulába.

„Jelképesen azt is mondhatjuk, hogy a stószai földdel Fábry Zoltán is itt van ebben a kapszulában. Ő, aki az ismert okok miatt nem nagyon mozdult ki a stószai remeteségéből, életében mégis nyitott volt. Hírt adott rólunk, s ő volt a mérce. Amikor meg kellett szólalni, amikor védeni kellett a közösséget, akkor tette a dolgát. Megtiszteltetés a Csemadok számára, hogy ezt a földet ide elhozhattuk, s köszönöm a Sine Metu társulásnak, hogy az időkapszulába helyezhettük” – mondta **Bárdos Gyula**.

szélfúvás

Gombaszögön az egykori selmecbányai honvéd-szobor talpazatát építették újjá. Ennek üregébe helyeztek el időkapszulát emléktárgyakkal és Felvidék földjével Trianon 100. évfordulója alkalmából. A talpazatra kerül majd a felvidéki zászló, amelyet június 4-én vonnak fel.

Trianon kapcsán **Bárdos Gyula** kifejtette, hogy ennek az alkalomnak már nem csak a gyásznapról, hanem az összetartozásunkról is szólni kell, amire a felvidéki magyarságnak nagyon nagy szüksége van.

Az időkapszulát **Orosz Örs**, **Szabó Endre** és **Máté Károly** mellett **Bárdos Gyula** helyezte el. Mint mondta, ez a kapszula is a folytonosságot jelenti. „Mi most itt vagyunk, s reméljük, hogy az utódaink is itt lesznek. Ide tartozásunkat is kifejeztük az időkapszula elhelyezésével, de az igazi összetartozás az a lelkekben, a szívekben, az emberi kapcsolatokban kell, hogy megtörténjen, s itt még nagyon sok a hiányosság. Azért már látom a pozitív jelét, hogy a trauma és a veszteségek után a jövőt építsük” – szögezte le Bárdos Gyula.

Homoly Erzsébet

Emlékezések Éberhardon, Apponyi Albert végső nyughelyénél

A Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség – Csemadok Országos Elnöksége június 1-jén Éberhardon megtartott ülésén az 1. világháborút lezáró békediktátum aláírásának 100. évfordulója kapcsán az alábbi nyilatkozatot fogadta el.

A békediktátum következményeként a Magyar Királyság elveszítette területének kétharmadát, magyar nemzetiségű lakosságának egyharmadát, ezzel a háborúban vesztes államok közül a legnagyobb kárt szenvedte el, anélkül, hogy ez az ország lett volna a háború kirobbantója. A békediktátum igazságtalansága következtében kirobbant második világháború utáni jogfosztottság, lakosságcsere és kitelepítések, a kollektív bűnösség mai napig érvényben lévő elve tovább rontott az utódállamokban élő közösségek helyzetén, és az azóta eltelt időszakban ez a helyzet csak nagyon lassan javult.

A Csemadok megalakulása óta következetesen kiállt a Csehszlovákiában, majd a Szlovák Köztársaságban élő magyar nemzeti közösség nyelvi, kulturális, oktatási jogaiért, önazonosságának erősítéséért, a szülőföldön maradásáért. Ezt teszi ma is, amivel hozzájárul a többségi nemzet és az itt élő számbeli nemzeti és nyelvi kisebbség békés egymás mellett éléséhez.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás után joggal bízunk abban, hogy az unióba belépő államok jogi garanciákat adnak a területükön élő magyar nemzeti közösségek megmaradásához. Ez sajnos a mai napig nem történt meg. Valljuk, hogy a kisebbségi kérdést a XXI. század Európájában emberi módon meg lehet oldani a nemzeti közösségek önrendelkezésének megadásával. Fejet hajtva azok előtt, akik életükkel, munkásságukkal megtartották a nemzetet és felelősséget érezve a jövő generációi iránt, kijelentjük: minden embernek és közösségnek joga van nemzeti önazonosságának megőrzéséhez, mert ez az egyetlen út, amely jövőnk, megmaradásunk érdekében elfogadható.

Június 4-én a Csemadok Szenci Területi Választmánya és Éberhardi Alapszervezete szervezésében volt emlékező szentmise, melyet Zsidó János féli-éberhardi esperes plébános celebrált. Jelen voltak a Csemadok Szenci Területi Választmánya irányítása alá tartozó szervezetek képviselői, a települések polgármesterei, helyi és megyei képviselők, Bárdos Gyula a Csemadok országos elnöke és Márvány Miklós, Magyarország pozsonyi Nagykövetségének első beosztottja is.

Fél ötkor az érvényben lévő egészségügyi ajánlásokat tiszteletben tartó, a temlomot és a kápolna kertjét is megtöltő emlékezők állva hallgatták az Apponyi Albert újratemetésén is megkonduló harang zúgását. A szentmise végén Hornyák István, a szenci területi választmány alelnöke mondott emlékbeszédet. Ebből idézünk:

„A sokk, amelyet az akkori magyar társadalom átélt, mai ésszel és érzelmekkel szinte elképzelhetetlen. Nem volt olyan társadalmi osztály, réteg vagy csoport, amely a trianoni határokhá beenyugodott volna, s nem volt olyan politikai párt, amely ne követelte volna a területi revíziót. Ez jellemezte a két háború közti időFél ötkorszakot, majd a második világháborút követően jött az elhallgatás, a téma kibeszélésének tiltása. Csak a rendszerváltás óta lehet Trianonról beszélni, emlékezni róla. Felmerül a kérdés, miért idézzük Trianont. Mert jogunk van az emlékezéshez. Trianon ugyanolyan nemzeti katasztrófánk, mint a tatártól a muhi pusztán, a töröktől Mohácsnál, az osztráktól Világosnál elszenvedett vereség. Gyászná tehát van bőven a történelmünkben. A Trianon óta eltelt 100 évben azonban nagyot fordult a világ, és a jelen reálpolitikusai akkor cselekszenek bölcsen, ha a régi sebeket nem szagatják fel, nem a balsorson keseregnek, nem mások érzékenységgel foglalkoznak vagy a másféle álláspontokat támadják, hanem továbbra is irányadónak tekintik azt a tíz évvel ezelőtt elfogadott törvényt, amely a nemzeti összetartozás napjává nyilvánította június 4-ét és kimondja, hogy

„a több állam fennhatósága alá vetett magyarság minden tagja és közössége része az egységes magyar nemzetnek, melynek államhatárok feletti összetartozása valóság”. Ez az, amibe kapaszkodhatunk mindenkor. Trianon 100. évfordulóján és mindaddig, amíg a világ folyása nem vesz más irányt. A nemzeti összetartozás érzetét pedig erősítse lelkünkben gróf Apponyi Albert szelleme, akinek végső nyughelyénél állunk. Ő megtette, ami tőle telt. Bár híres védőbeszédével nem tudta megakadályozni a tragédiát, de igyekezete tiszteletre méltó, és mi ma fejet hajtunk az emléke előtt. “

Neszméri Tünde

A pozsonyi magyarság is emlékezett

A Csemadok Pozsony-Óvárosi Alapszervezetének emlékműsora a nemzeti összetartozás napján 16.30-kor harangszóval és a Himnusszal kezdődött a Csemadok Rákosi Ernő Termében, majd Molnár László előadásában Juhász Gyula Trianon című verse hangzott el.

A megjelenteket Turján Melinda, a pozsony-óvárosi alapszervezet elnöke köszöntötte. Hangsúlyozta: jó lenne, ha a főváros magyar nemzetiségű lakossága mindennap ápolná elődeink kultúráját, hagyományait és a család és a közösségek összetartó ereje által felvállalná a keresztény-konzervatív eszméket, magyarságát. A szép számú közönség először hazafias dalokból álló zenés összeállítást láthatott, majd a Velünk élő Trianon című dokumentumfilmet nézhette meg.

Az érdeklődők megtekinthették A boldog békeidőktől a II. világháborúig című kiállítást, amelynek anyaga Mihajlovics József vállalkozó gyűjteményéből származik. Mihajlovics József röviden szólt a kiállítás fontos momentumairól. Elmondta: a válogatással az volt a célja, hogy a bemutatott képek, tárgyak, sorsok által a látogató képet kapjon a boldog és kevésbé boldog időkről.

(A kiállítás egyik becses darabja, a visszacsatolás óta őrzött magyar zászló.)

Turján Melinda

Erős vár a nyelv

2015. április 17-én jegyezte be a Szlovák Köztársaság Belügyminisztériuma a Jakab István – díj Polgári Társulást, amelyet a Calvin J. Teológiai Akadémia védnöksége alatt *Jakab Istvánné, Lelkes Ilona Jakab István* (1928 – 2013) egyetemi docens, nyelvész, egykori sárospataki gimnazista és teológus, a Selye János Egyetem Református Teológiai Kara volt óraadó tanára emlékére alapított.

A Polgári Társulás kuratóriumának tagjai: *Jakabné Lelkes Ilona, Mgr. Lévai Attila, PhD, ThDr. Somogyi Alfréd PhD, ThDr. Öllös Erzsébet, Mgr. Sztankay Viola és Mgr. Czinke Zsolt, PhD.*

A nyelvismereti díjjal a Sárospataki Református Teológiai Akadémia, valamint a Selye János Egyetem Református Teológiai Karának azok a hallgatói jutalmazhatók, akik a Biblián alapuló, önálló prédikációírásban és a magyar nyelv helyes (szabatos, stílusos) használatában kiemelkedően teljesítenek. A díj több személynek is kiadható.

A díj elnyerésére vonatkozó pályázat feltételeiről, kiírásáról, ütemezéséről, elbírálásáról és a díjkiosztás módjáról a kuratórium dönt, amelynek tagjai: a Sárospataki Református Teológiai Akadémia rektora vagy annak megbízottja, a Selye J. Egyetem Református Teológiai Kara dékánja vagy annak megbízottja, a Sárospataki Református Teológiai Akadémia Gyakorlati Teológiai Tanszékének vezetője vagy annak megbízottja, a Selye J. Egyetem Református Teológiai Kara Gyakorlati Teológiai Tanszékének vezetője vagy annak megbízottja.

Az alapítvány kuratóriuma **Erős vár a nyelv – Jakab István-díj** elnevezéssel minden évben meghirdeti a felhívást, melyre a komáromi Selye János Egyetem Református Teológiai Karának teológus szakos, illetve a Sárospataki Református Teológiai Akadémia teológus és lelkész szakos hallgatói jelentkezhetnek.

Az **alapítvány célja**, hogy évente „*Erős vár a nyelv*” feliratú **éremmel** és **díjban** részesítse azokat a teológus (ill. lelkész) szakos hallgatókat, akik önálló **prédikációírásban** és a magyar nyelv tiszta, szabatos és stílusos **használatában** kiemelkedően teljesítenek.

Az **érme** Jakab István nyelvész emlékét idézi, aki élete munkásságával segítette anyanyelvünk tisztaságának megőrzését és helyes használatával magyarságtudatunk erősítését, és a **nagyobb nyilvánosság előtt megszólalók** (pedagógusok, **lelkészek**, újságírók, stb.) közérthető, választékosabb, egyedi nyelvhasználatának kialakítását.

A díjazottak eredményességéről az alapítvány kuratóriuma dönt. A pályázatra írott – **minimum 4 A4-es oldalas** – szöveget kell leadni, melyet június végéig bírál el a szakértői bizottság.

A díjak az intézményi tanévzáró és diplomaosztó ünnepségek keretében kerülnek átadásra.

Díjazott hallgatók az elmúlt években:

2016-ban: I. helyezett: *Takács Klaudia* – Komárom, II. helyezett: *Bakos István* – Sárospatak, III. helyezett: *Sinkovics Richárd* - Sárospatak.

2017-ben: I. helyezett: *Homoki Gyula* - Sárospatak, II. helyezett: *Vásárhelyi Bálint Márk* - Komárom, III. helyezett: *Kádár Tamás* – Sárospatak.

2018-ban: I. helyezett: *Gáspár Dániel* - Komárom, II. helyezett: *Kádár Tamás* – Sárospatak, III. helyezett: *Tóth Kristián* - Komárom.

2019-ben: I. helyezett: *dr. Fazekas István* - Komárom, II. helyezett: *Kádár Tamás* – Sárospatak, III. helyezett: *Schwanzer Pál* - Komárom.

Öllös Erzsébet

A mélység és a kegyelem

(Tervezett liturgia és prédikáció az őcsényi református templomban tartandó istentisztelethez)

Igehirdetés és prédikáció

Hallgassátok meg Isten üzenetét a kegyelem és a megváltás reménysége felől, amint az meg van írva a zsoltárosnál, a 130. zsoltár szavaival! Isten igéje így szól hozzánk. *Textus: Zsolt 130*

Nekünk, magyaroknak, a 130. zsoltár különösen kedves lelki táplálékunk. Egyrészt azért, mert nemzeti imádságunkat, a magyarság himnuszát sokáig a 130. genfi zsoltár dallamára énekelték őseink, másrészt pedig azért, mert történelmünk eleven és érzékelhető bizonyossággal mutatta meg számunkra a *mélység* fogalmának valódi jelentését. A mohácsi katasztrófa, az ország három részre szakadása, levert forradalmaink és szabadságharcaink, a trianoni diktátum nemzetroncsoló igazságtalanságai rendre felismertették velünk, hogy önmagát is becsapja az, aki – akár gyávaságból, akár félszegségből – nem meri nyíltan megfogalmazni: megoldatlan része életünknek mindaz, ami igazságtalan. Az utóbbi időkben, amikor Kölcsey sorait oly sok támadás érte, eltöprenghattünk még azon is, hogy bizony sok esetben a megoldatlanság magával a mélységgel vagy a bajok szakadécai fölött való tántorgásunkkal azonos.

De mit is jelent a mélység valójában? A mélység, amely a menny és a föld megteremtése után is ott tátong a légnemű sötétség gomolygása alatt? A mélység, amelynek alján föltáruznak a halál kapui? A huszadik század borzalmai után a ma emberének különös tudása van arról, hogy a nehézségek, az idegeket tépő fájdalmak és a szív elárulásának kozmikus rettenetei sokszor váratlanul törnek ránk. Ezek a váratlanságok olykor kétségbeesést okoznak, a kétségbeesés pedig könnyen válhat át reménytelenségbe. Olvasmányélményeinkből talán még emlékszünk Dante nagy művére, az *Isteni színjátékra* amelyben ez van a pokol bejárata fölé írva: „Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel!” Nagy igazság ez, mert aki felhagy a reménnyel, belépett a pokol kapuján.

Testvérem! Hányszor kísértett már meg téged a reménytelenség? Hányszor gondoltál már az életben arra, hogy most minden elveszett? Hányszor élted meg azt, hogy kétségbeesésed fölismerése csak fokozta rémületedet? S vajon észrevetted-e valaha, hogy a kétségbeesésnek értelme is van? Értelme, amely nem más, mint a végtelen mélység megtapasztalása. Mert a bűnös ember először nem a bűnt ismeri fel, hanem a mélységet, azt a kietlenséget, azt az űrt és azt az ürességet, ahová a bűn sodorta.

Az ember, amikor észreveszi, hogy magára hagyatott lett a mindenségben, egyszer csak ráébred teremtményi mivoltára. S ha ráébred erre a mindenestül törékeny állapotára, rádöbben bűnösségére is, s mint a villámcsapás hasít belé a gondolat: nincs menekvés! A bűnös ember önmagát nem válthatja meg! S ekkor a teremtmény felkiált. Irgalomért és megváltásért kiált Teremtőjéhez.

Ismerek egy férfit, akit néhány évvel ezelőtt hamis vádak alapján perbe fogtak. Amikor közölték vele, hogy eljárást indítanak ellene, a kilátástalanság szomorúsága tört rá, s hogy szorongását oldja, inni kezdett. Mértéket nem ismert, ezért hibát hibára halmozott. Oda jutott, hogy bár ártatlan volt, mégis letartóztatták. A börtön udvarán aztán így fakadt ki: „Milyen hatalmas mélységbe estem! Vajon hazakerülök-e még élve, vagy deszkák közé rakva viszik majd ki innét a testemet?” S ekkor, amikor ezek a kérdések egész lényét megborzongatták, ekkor megvilágosodott: „Istenem, könyörülj rajtam,

nyomorult bűnösön! Vétkeztem, amikor nem Téged, hanem az italt választottam.” Úgy érezte, mintha átölelné valaki. Senki sem volt pedig körülötte. Vacogó szíve lassan felmelegedett, s eszébe jutott egy Ady-vers: „*Mikor elhagytak,/ Mikor a lelkem roskadozva vittem,/ Csöndesen és váratlanul/ Átölelt az Isten.// Nem harsonával, Hanem jött néma, igaz öleléssel...*” Másnap kérte, hogy istentiszteletre mehessen. A textus azon a napon a Példabeszédek könyvéből volt, a 18. fejezet 9. verse: „*Aki lágyan viseli magát az ő dolgában, testvére annak, aki tönkretesz.*” Ez szíven ütötte. Megértette, hogy minden, ami vele történt, ezért az Igéért történt. Azért került ide, azért van itt, hogy ez az Ige teljesen az övé legyen. Az Úr itt akart vele találkozni, itt, a börtön udvarán, fegyveres őrkötől, vad kutyáktól és szögesdrótoktól körülvéve, hogy mindennél és mindenkinél jobban megtanulja, aki Krisztusban él, az rabként is szabad. Az Úr azt akarja, hogy e perctől egész életével hirdesse: „*Ha tehát a Fiú megszabadít titeket, valóban szabadok lesztek.*”¹

Te, keresztyén testvérem, felismerted-e már ezt a szabadságot? Belátod-e, hogy a te legfőbb dolgod a Krisztus ügye, melyben minden ellágyulás, minden gyengeség az ördög csábítása?

Gyökössy Endre az egyik írásában ezt a kérdést teszi fel: „Mi marad, ha hiányzik életünk közepe?” A válasz: a mélység. A mélység, amely nem más, mint egy élet célok nélkül, mint a puszta szavak valódi tartalom nélkül, mint vigasság öröm nélkül, házasság hűség nélkül, vágyak reménység nélkül, ájtatoskodó szemforgatás hit nélkül és természetesen sötétség igazi világosság nélkül. Mert maga az Úr a mi életünk közepe, s ha Ő hiányzik az életünkből, akkor körülöttünk minden rendezetlen lesz, kuszává válik a sorsunk, olykor még a föld is megrepedezik lépteink alatt, s kinyílnak a félelmetes szakadékok.

A vak Bartimeus története a mélység története. Ez a vak koldus meglátja azt a mélységet, amibe bűnei taszították, s tudja, hogy bűnös sorsának ugyanúgy foglya marad, miként vakságának is, ha nem hívja segítségül Megváltó Istenét.

„*A mélységből kiáltok hozzád, Uram! Uram, halld meg szavam, füled legyen figyelmes könyörgő szavamra!*”² – fohászkodik a zsoltáros a kegyelemért, a Jerikóból kifelé vezető út mellett ülő Bartimeus pedig így kiált fel: „*Dávid Fia, Jézus, könyörülj rajtam!*”³ Hadd jegyezzem meg itt, hogy a könyörlésre, az irgalomra a héber a legtöbbször a „rahamim” kifejezést használja. Ez a szó nyilvánvalóan az anyaölre használatos „rehe” többes száma. A „rahamim” ily módon azt a fajta összetartozást jelöli, mely az anyaság szent terében terem, s ebből kiindulva az irgalom gyakorlása lényege szerint nem lehet más, mint összekapcsolódás egy tehetetlen lénnel, akinek élete teljes mértékben tőlünk függ. A legnemesebb erőter tehát az irgalom, a szeretet erőtere.

Bartimeus története velünk is megláttatja, hogy vakok és koldusok vagyunk: érzéketlenek a láthatatlanokra, érzéketlenek Isten országára. A magunk gyalgó képessége szerint a valóságnak csak a töredékét vagyunk képesek meglátni, csak azt, ami érzékszerveinkkel felfogható. Egy beszűkült, szegényes világban élünk, sokszor kiszolgáltatva a valóságnak vélt dolgok árnyjátékainak. Vakságunk egyik legfőbb sajátossága az, hogy alig-alig látjuk meg embertársaink bajait, problémáit, alig vesszük észre a mások szenvedéseit. Ennél is súlyosabb azonban, hogy még ritkábban ötlük szemünkbe az, ami utálatos Isten előtt. Vakokká lettünk, és sokszor nem látjuk már bűnnek azt, ami Isten szemében bűn. Véték tehát a mi vakságunk, s vakságunkkal persze együtt jár az is, hogy koldusokká is lettünk.

A vak Bartimeus története megtanítja nekünk, hogy igenis van lehetőségünk a szabadulásra, mert van Szabadító, aki megszabadít bennünket a bűn rabságából. Van gyógyító Orvosunk, aki meggyógyítja a mi szemeinket is!

Bartimeus megértette, hogy eljött az a pillanat, amely sorsdöntő ránézve. Kiáltozni kezdett egyre erőteljesebben, s könyörgő szavai eljutottak Jézushoz, aki megállt, és magához hívta. Megtörtént a csoda, melynek azóta is áradó fénye megragyogtatja ma is azt a gondolatot, amit a Heidelbergi Káté szavaival így foglalhatunk össze:

Három dolgot kell tudnom ahhoz, hogy boldogul élhessek és halhassak meg:

1. Mily nagy az én bűnöm és nyomorúságom.
2. Mi módon szabadítottam meg minden bűnömből és nyomorúságomból. És:
3. Milyen hálával tartozom Istennek e szabadításért.

A föld sebeitől megrendült zsoltárszerzőknek van egy közös költői hitvallása, melyet így fogalmazhatunk meg röviden: énekeivel és fohászaival minden időben (és bármely nemzet fiaként, leányaként!) a bűnös ember áll Isten előtt, aki megváltásra szorul. A zsoltáros mindenkor bizonyos abban, hogy Isten soha nem tagadja meg irgalmát a rászorulótlól. Az irgalom új teremtés, hiszen az Istennel megszakadt kapcsolatot csakis Isten állíthatja helyre.

Az ember a teremtményi állapot meghatározásának pillanatában képes csak felismerni igazi nyomorúságát, vagyis azt, hogy a mélységbe bűnei taszították. S ha már tisztába került azzal, hogy egy bűnös, oktalan teremtmény, mit tehet? Csakis azt, amit Jeremiás így fogalmazott meg: „*De arra gondolkodok szívemben, és ezért mégis reménykedem: az ÚR kegyelme, hogy még nincsen végünk, mert nem fogy el irgalmassága!*”¹ Bízunk tehát az ingyen kegyelemben, s megtörténik megigazulása. Ettől a perctől várja az Urat, várja Megváltóját, s biztos abban, hogy a megváltásnak a hívők közössége is részese. A rabságból való szabadulás mindig nagyobb öröm, mint maga a naponta megélhető szabadság, mint ahogy a gyógyulás is nagyobb hálát vált ki belőlünk, mint a meg nem romlott egészség.

A mélységből kiáltunk hozzád, Uram, s bizonyosak vagyunk abban, hogy nem fordulsz el tőlünk, hanem a Te gondviselő kegyelmed tölti be egész életünket!

A nyertes pályamű 2019-ben. **Készítette: dr. Fazekas István, III. éves doktorandusz hallgató, Selye János Egyetem Református Teológiai Kara (Komárom, 2019)**

¹ Jn 8,36, ² Zsolt 130, 1-2, ³ Mk 10,47, ⁴ JSir 3,21-22

szél-járás

Verselő Kárpát-medence

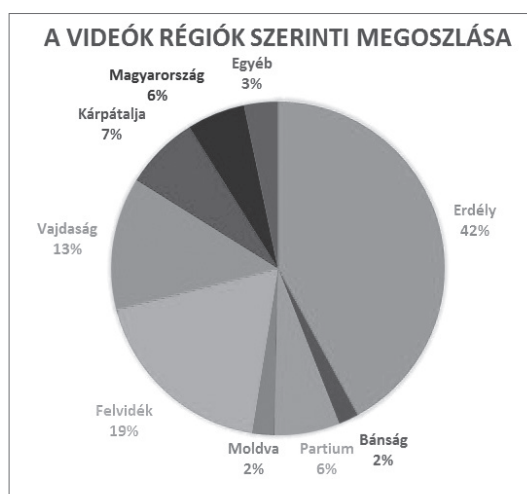
2020 több szempontból is kiemelkedő év, áprilisban azonban akad egy nap, amely minden évben ugyanolyan fontossággal bír a műkedvelő lelkek számára. Ez a hónap a tavasz legbolondosabb időszaka, amikor ránk fér a feltöltődés szellemileg is. 1964 óta József Attila születésnapja kiváló alkalmat kínál erre.

Március derekán már azt a világot éltük, hogy a csapból is az online tér folyt. Ennek a határozott életritmusváltásnak pedig voltak pozitív hozadécai. 2015 óta működik a Petőfi Sándor Program nevet viselő kezdeményezés, mely során szórvány településekre delegálnak ösztöndíjasokat, akik a helyi közösségek munkáját segítik. A vírushelyzet alatt életbelépő korlátozások a személyes kontaktussal járó tevékenységeket legnagyobb százalékban ellehetetlenítették.

A Petőfi ösztöndíjasokból verbuválódott tízfős társaság nagy célt tűzött maga elé: szerették volna egész Kárpát-medencét megmozgatni. Ennek eszközéül a versmondóversenyt választották, melyet Verselő Kárpát-medence néven hirdettek meg, a Nemzetpolitikai Államtitkársággal szoros együttműködésben. Április 11-ig várták a pályamunkákat három korcsoportban (5-8 évesek, 9-13 évesek, 14-18 évesek), ezt követően kategóriánként háromtagú szakmai zsűri választotta ki a legjobbakat. Ahogy a felhívás is Kárpát-medencére szólt, úgy az értékelők is több országból kerültek felkérésre. Vajdaságból Varga Tamás, Erdélyből Béres Ildikó és Simon Boglárka, Felvidékről Bárdos Ágnes, Béhr Márton, Telekes Péter, valamint a zsűrielnökök az anyaországban nagy elismerésben részesített Kubik Anna, Ráckevei Anna és Rubold Ödön.

464 db videófelvétel érkezett, ebből 447 db felelt meg a kiírásban szereplő feltételeknek, ezek kerültek értékelésre. Arany-, ezüst-, és bronz minősítést kaphattak a résztvevők, illetve oklevelet. Fontos kiemelni, hogy egészen apró, eldugott településekről is érkeztek pályamunkák, nem csupán a nagyvárosokból. Köszönhető volt ez részben annak, hogy más-más országban és településen tevékenykednek a szervezőcsapat tagjai ösztöndíjasként, így már az első héten eljutott a felhívás minden peremországba.

A felvételek mindegyike megtekinthető a Verselő Kárpát-medence youtube csatornáján, illetve verstérkép formában facebook oldalukon is lehet böngészni. Maguk a szervezők sem számítottak ekkora érdeklődésre, de nagy bizalommal tekintenek előre, már tervezik a folytatást jövőre.

Pap Boglárka

A mi jelünk a kereszt

Június 13-án a felvidéki Csemadok képviselői, cseh-és morvaországi magyarok a lengyelországi magyarok képviselőivel közösen magyar nyelvű szentmisén vettek részt a csehországi Olomouc székesegyházában, s imádkoztak gróf Esterházy boldoggá avatásának sikeréért. A szervező Cseh-és Morvaországi Magyarok Szövetségének ostravai szervezete 23. alkalommal tartott emléklünnepséget. A szentmisét Balga Zoltán prágai magyar plébános celebrálta, s szentbeszédében méltatta Esterházyt, aki egész életében népét szolgálta. Élete példa lehet a mai fiatalok számára is.

Esterházy boldoggá avatásának pere tavaly márciusban kezdődött, ennek sikeréért imádkozott a száznál is több megjelent hívő, tisztelő.

Mint többek előtt ismert, 2018 júliusában a területileg illetékes csehországi Olomouc érseke lemondott a boldoggá avatással kapcsolatos hatásköréről, így a Krakkói Főegyházmegye folytatja le a pert. A Szentek Ügyeinek Kongregációja jóváhagyta az eljárás elindítását, így a hívek már kérhetik a vértanú politikus közbenjárását.

A szentmisén jelent volt **Boros Miklós**, Magyarország prágai nagykövete is, valamint **Bárdos Gábor**, Csemadok elnök.

A közép-morvaországi Mírov község egykori rabtemetőjében délután tartott megemlékezésen a csehországi, a szlovákiai és magyarországi magyar szervezetek, valamint a prágai magyar nagykövetség képviselői koszorúkat és virágokat helyeztek el Esterházy jelképes síremlékénél. Szintén koszorúztak a síremlékénél a csehországi lengyelek és az ostravai lengyel konzul.

Bárdos Gyula, a Csemadok elnöke beszédében méltatta Esterházy életét és munkásságát. Úgy vélte, hogy Esterházy személyiségét mind a négy visegrádi ország vállalhatja, összekötő kapocs lehet a magyarok, lengyelek, szlovákok és csehek között.

Esterházy János a két világháború közötti időszakban, majd a második világháború idején küzdött a szlovákiai magyarok megmaradásáért és jogaiért. A második világháború kirobbanásakor tevékenyen részt vett a lengyelországi menekültek magyarországi befogadásának szervezésében, ezért posztumusz magas lengyel állami kitüntetésben részesült nemrégiben.

Sohasem vált az egész államberendezkedést egyre inkább meghatározó náci ideológia kiszolgálójává. („A mi jelünk a kereszt, nem pedig a horogkereszt” – mondta.) 1942. május 15-én, a szlovák parlament egyetlen olyan képviselője volt, aki nem szavazta meg a zsidók deportálásáról szóló 68-as számú törvényt. Nyitraújlaki házában üldözött zsidókat bújtatott. Hamis útlevéllal zsidók tömegét juttatta át a magyar–szlovák határon. Magyarország 1944-es hitleri megszállása ellen memorandummal tiltakozott, melyet a pozsonyi svájci követségen keresztül juttatott el a szövetséges nagyhatalmakhoz.

Passzív ellenállása miatt egyre több támadás érte, de véleményét továbbra sem rejtette véka alá. Egy ízben nyilvános helyen jelentette ki, hogy az önálló Szlovák állam lényegében egy nagy „svindli”. Kijelentése miatt feljelentették, megvonták parlamenti mentelmi jogát és képviselői mandátumát, majd Szlovákiában bíróság elé állították, s fél év börtönbüntetésre ítélték.

1944 karácsonyán Budapesten a nyilasok is letartóztatták és halálosan megfenyegették Esterházyt, mivel élesen bírálta őket, és szlovákiai pártját nem volt hajlandó nyilas párttá átszervezni. A háború vége felé háborúellenes megnyilatkozásaiért a Gestapo is hajtóvadászatot indított ellene. Menekülve, bujkálva vésztele át a háború utolsó időszakát, és bár elmenekülhetett volna, mégis a helyén, Pozsonyban maradt.

A háború befejezte után szlovákiai magyar értelmiségiekkel együtt memorandumot készített, amelyben a csehszlovák hatóságok védelmét kérték a magyar lakosság üldözése, kibontakozóban lévő kollektív jogfosztottsága miatt. A memorandum átadása érdekében Esterházy kihallgatást kért Gustáv Husák belügyi megbízottól, aki azonban letartóztatta, s átadta őt az NKVD-nek. Feleségét, gyermekeit soha többé nem láthatta. A szovjetek 1945 júniusában Moszkvába hurcolták, ahol koholt váddal 10 év javító munkatáborra ítélték. A Gulágok poklát megjáró Esterházy János a sarkkörön túl végzetes tüdőbetegséget kapott, egészségi állapota az 1948-as év végére válságosra fordult.

Közben Pozsonyban 1947. szeptember 16-án – távollétében – a Csehszlovák Köztársaság felbomlasztásának és a fasizmus kiszolgáltatásának hazug vádjával kötél általi halálra ítélte őt a Pozsonyi Szlovák Nemzeti Bíróság. A csehszlovák hatóságok kérték a szovjet hatóságokat, hogy az ítélet végrehajthatósága miatt adják ki Esterházyt, amire 1949-ben sor is került.

Hazatérte után az akkor még Szlovákiában élő húga, Mária és néhány ügyvéd ismerőse kegyelmi kérvényt adott be a csehszlovák államelnöknek, Klement Gottwaldnak, aki a halálos ítéletet „kegyelemből” életfogytiglanra változtatta.

Ezt követően egy ideig Pozsonyban őrizték, ahol lehetősége nyílt Nyugatra szökni, azonban ő most sem akarta elhagyni a felvidéki magyarokat, mint ahogyan az első háborút lezáró hóhérbékét követően sem hagyta cserben őket. Az előre eltervezett akciót Esterházy János azonban elutasította, mondván, ő nem bűnös, nincs mi elől elszöknie. Ezt követően a súlyos beteg Esterházyt Csehszlovákia több börtönében is őrizték. Az állandó áthelyezésekre azért volt szükség, mert nézeteivel úgymond „károsan befolyásolta rabtársait”.

1955-ben a Csehszlovákia felszabadulásának 10. évfordulójára adott általános amnesztia jegyében büntetését 25 évre mérsékeltek, de ebbe nem számították bele a Gulágban eltöltött éveit.

Életének utolsó napjaiban, súlyos betegségében kérte, szállítsák a nyitrai börtönbe, hogy szülőföldjén halhasson meg. Ezt a kérését is megtagadták. A mírovi politikai foglyok börtönéből jövő utolsó üzenetének tartalma ez volt: átadta magát Isten akaratának, szenvedéseit, életét felajánlotta a magyarság fölszabadulásáért. Itt halt meg 1957. március 8-án, 56 éves korában, 12 évnnyi rabságban eltöltött súlyos szenvedés után.

Mivel 2007 őszéig nem volt ismert, hol temették el, illetve hogy hová kerültek hamvai, a csehországi magyarok 1998-ban magyarországi segítséggel jelképes síremléket állítottak neki a helyi rabtemetőben.

Cseh történészek – az Esterházy-család kérésének eleget téve – később kiderítették, hogy Esterházy János urnája a prágai Motol köztemető közös sírjában található. Neve 2011 őszén felkerült a motoli emlékműre.

Esterházy Jánost mindmáig sem Szlovákia, sem Csehország nem volt hajlandó rehabilitálni, így hivatalosan továbbra is háborús bűnösként tartják nyilván.

B.L.

Fábry a fiatalok szemével

Az ötvenedik Fábry Napok keretén belül, a Csemadok és a Csemadok Ifjúsági Tagozata, „Fábry Zoltán – Aki mindnyájunkért élt” címmel alatt háromfordulós műveltségi vetélkedőt szervezett a Csemadok örökös díszelnöke halálának 50. évfordulója, valamint a Csemadok fennállásának 70. évfordulója alkalmából. A verseny keretén belül a résztvevő csapatok három különböző formában adtak számot tudásukról és kutatómunkájukról. Az eredetileg áprilisra illetve májusra tervezett vetélkedő megvalósításába jelentősen beleszólt a járványügyi helyzet és az azzal járó korlátozások. Az iskolák ideiglenes bezárása ellenére, több tanintézet is jelentkezett a versenyre. Az első forduló feladata esszéírás volt a verseny névadójáról – életéről és koráról. A második fordulóban a versenyzők prezentáció formájában három témakört dolgoztak fel: Fábry Zoltán életét, Fábry Zoltán és a Csemadok kapcsolatát és a versenyzők településén működő Csemadok szervezet életét és tevékenységét.

A vetélkedő döntőjére végül június 20-án Szepsiben került sor. Egy rozsnyói, nagykaposi, szepsi és két galántai diákcsoport mérte össze tudását a szlovákiai magyarság történelméről, a Csemadokról,

Fábry Zoltán életéről és munkásságáról. A versenyzőket és a felkészítő pedagógusokat Krusinszky Norbert Szepsi város polgármesterhelyettese és Köteles László a Csemadok országos alelnöke, mint házigazda üdvözölte. A rendezvényen megjelentek a Csemadok regionális alelnökei, Kopasz József és Mézes Rudolf is.

A helyben megoldandó kérdéseket és a remekbe szabott igényes megoldó lapokat Kovács László történész és Pap Boglárka készítették elő. Az irodalomtörténeti kvíz az újjáéledő magyar irodalom, a szövegismereti teszt, pedig a korral összefüggő fogalmak (antiszematizmus, ars poetica, vox humana, harmadvirágzás) jelentését boncolgatták. A résztvevő diákok a zsűri és megjelent érdeklődők kellemes meglepetésére jól tájékozottaknak bizonyultak egy olyan korszakról, amelyről csak hallomásból, könyvek hasábjairól vagy az internetről tudhattak meg többet.

A vetélkedő végén a versenyzőknek Fábry Zoltán nevében kellett levelét fogalmazniuk a XXI. század szlovákiai magyarságának, azok képviselőinek és a Csemadoknak.

A középiskolás versenyzők által megírt és általuk felolvasott levelek jól tükrözték azt, hogy a fiatalok át tudják érezni egy nemzetét féltő közéleti egyéniség aggodalmait és meg tudják fogalmazni, saját ifjú nemzedékük jogos elvárásait a jelen társadalma felé. A Csemadok, a leveleket megfogalmazó és szóban előadó diákok jóváhagyásával, az általuk megírt leveleket a nyilvánosság számára nyomtatva és elektronikusan is hozzáférhetővé szeretné tenni.

A versenyt értékelő Görföl Jenő és Köteles László megköszönték a résztvevő diákok, illetve pedagógusaik aktív részvételét és a szervezők önzetlen munkáját. Köteles zárógondolatoként kiemelte, hogy a fiatal nemzedéket képviselő versenyzők gyakran új gondolatokkal, látásmóddal gazdagították a Fábryról eddig kialakult képet. A jó hangulatú és értékes szellemi vetélkedőt szoros pontversenyben végül a galántai „kettesKZG” csapat nyerte, a nagykaposi „Pindúr pandúrok”, szepsi „Aranyvessző”, galántai „Retkek társasága” és a rozsnyói „Fábry lányok” csapata előtt. A verseny után a résztvevők meglátogatták Fábry Zoltán stósi szülőházát, majd utolsó állomásként tiszteletüket rótták le a helyi temetőben, a publicista sírja előtt.

Szilágyi László

A pillantok elégiája

Böröndi Lajos újabb verseiről

Böröndi Lajos első kötete, az *Emigráns remény* (Budapest, 1989. Szépirodalmi Könyvkiadó) több mint harminc éve jelent meg. Már ebben, de ezt megelőzően, a folyóiratközléseiben is éretten szűkszavú és csiszolt formákat alkalmazó költőnek mutatkozott. Azóta számos könyve látott nyomdafestéket, ezek csak megerősítették a kiforrottan induló pályakezdőről szóló elismerő véleményt. Ám legújabb kötete, a *Megégett idő* (Budapest, 2020. Magyar Napló) immár arról győző meg, hogy nem egyszerűen jó, hanem jelentős költő. Lehet, hogy korábbi kötetein én nem vettem észre e jelentőssé válás folyamatát, az is lehet, hogy csakugyan az ezredforduló után vált naggyá, de az bizonyos, hogy most már a kortárs magyar líra egyik jelentős alkotója.

Költészetének szembetűnő jegye, hogy munkásságában együtt vannak jelen a konstans vonások és a friss fejlemények. Versvilágának karaktere évtizedekre visszamenően állandó, mégsem ismétli önmagát. Frissességének, megújuló eredetiségének titka, hogy folyton képes árnyalni, érzékletesebbé tenni egyéni valóságsemlétét, sajátos stílusát, hangvételét, versbeszédét, miközben a tanult példákat ötvözi eredeti elképzeléseivel. Eredetiségének lényege pedig – ahogyan azt Kerék Imre is megállapította —, hogy szóképei, metaforái, prozodiájának minden eleme az elgondolkodtatást szolgálja. Vagyis a szóképei nem egyszerűen ábrázolnak, hanem üzennek, fölhívnak, sugalmaznak. Ráadásul ez a mély értelműség, ez a jelentésség visszafelé is hat: a megszokott fogalmak, az ismerős képek rendre új értelmet nyernek, az elhasznált szavak is jelentéssé válnak (Kerék Imre: *Portrévázlat Böröndi Lajosról*. = Új Forrás, 1995. 7. sz.).

Eredetisége nem a kísérletezésből fakad; Böröndi Lajos nagyon is két lábbal áll a földön, a klasszikusnak mondható lírai realizmus képviselője. Egész eddigi pályája során kerülte az erőltetettséget, a nagyképűsködést, a szómágiát vagy az izmusok és a posztmodern divatjának csábítását. Egyszerűen és tisztán beszél, határozott körvonalú versstruktúrákat alkot, amelyek nem szimplák, de nem is áttekinthetetlenek. Legjobban talán úgy lehetne leírni versei szerkezetét, hogy világosan komplexek. Mindazonáltal metaforái képesek egymástól fogalmilag távol eső elemeket összevonni, többretegűek, ám áttekinthetők; jelentésségek, sugalmazók, ugyanakkor érthetők, könnyen befogadhatók. Nyelve tömör, verseiben nem fordul elő sallang, töltelék; minden szintagma, szókép éppen a helyén van. Csak annyit közöl, amennyi a pontos értelmezéshez vagy a gondolat fölértékeléséhez föltétlenül szükséges. Vagyis a versnyelv elemei, a képek, fordulatok, szavak épp a helyükön vannak, mással aligha helyettesíthetők, nem áthelyezhetők. Ezzel a sokat mondó, gondosan megformált tömörséggel újítja meg a klasszikus műfajokat, a hagyományos versformákat és alakzatokat.

Versen érezni, a szerző magabiztosan kezeli az eszközeit, úgy bánik a szavakkal, formákkal, hogy első pillantásra látszik rajtuk: természetes módon kerültek a maguk helyére. A magától értetődés esztétikumának biztonságával képes a költő kifejezni a gondolatait, érzéseit. Szintúgy érződik az a könnyed természetesség, magától értetődés, ahogyan a képek metamorfózisa által kifejeződnek az üzenetek. A valóság képe tehát sokkal több lesz önmagánál, a gondolati mondandó, az érzelmi sugallat hordozója lesz. A felszíni tárgyiasság, a szöveg felső rétegének konkrétsága rendszerint mély tartalmak hordozója lesz. Legérzékletesebb, legplasztikusabb, legmegragadóbb képei mögül is fölsejlik a fogalmi, érzelmi, eszmei, történeti, morális, lelki üzenet. Mindez – ismétlem – összefogottan, zárt struktúrák keretein belül történik. Úgy van intellektuális erő, eredeti gondolatiság, metafizikai sejtetés, erkölcsi elkötelezettség a versekben, hogy ezek egy precízen megkomponált műalkotás velejét alkotják. E lényegi gondolatok sora, vagyis a költői üzenet nincs elrejtve, de nem is tolakodóan, didaktikusan

előtérben álló, épp a helyén van, a tartalom és forma egységének aranymetszést idéző szabálya szerint.

Kerék Imre arra is rámutatott, hogy Böröndi Lajos nem szégyell „szép verset” írni. A kísérleti líra, a neoavantgárd, a posztmodern, a slam poetry idején sem engedett az aktuális divat csábításának, mindenkor tartalmas és szép, megfejthető és élvezhető verseket írt. És ez a rokonszenves vonása a *Megégett idő*ben egészen nyilvánvaló lett. Magyarán: elmélyült gondolatiságú, igaz és őszinte érzelmű, hatásosan érvényesülő formákba öntött verseket sorakoztat e kötetben, amely nem csak tartalmának hitelével, formájának esztétikumával győz meg, hanem maradandóságával is. A versek többségén érezni: időtálló értékek.

•

A kötet verseinek egyik leggyakoribb motívuma éppen **az idő**; a cím mellett a mottóként kiemelt első vers, az *Elmúlóban* című szonett témája a mulandóság szépsége: „Attól szép minden, hogy múlik / bár szívedig ér hiánya. / Jövőre ugyanitt, együtt, // súgja a kert minden virága. / Ugyanitt együtt, reméled. / Elégett nyár, elégett élet.” Számára a nyár elmúlt, az ősz, a tél közeledése az elmúlást idézi. Ez az évszak- és időábrázolás akár szokványos is lehetne, ám Böröndi ebben a tekintetben is eredetiségre, frissességre törekszik (*Valaha*). Az idő múlásának másik kifejezője a havas tél, a karácsony, az ünnepek várása, amely természetes módon kapcsolódik össze a gyermekkor, a szülők és nagyszülők arcának emlékével (*Behavazott emlék; Az időn még átdereng*).

Az idő folyamánya, az idő érzékelésének kollektív formája a **történelem**, vagyis a nemzet sorsa. Böröndinél visszatérő téma a kollektív múlt, illetve a jelenkori múlttudat tartalma és állapota, konkrétan Trianon, a világháború, 1956 forradalma és a megtorlás időszaka, vagy épp a 2006. évi rendőrterror. Ezek a történelmi tények is az idő múlásának dimenziójában jelennek meg, vagyis a mai ember emlékezetét minősítik, arra utalnak (*Örökké; Rozsdás ég alatt; Száz éve; Nagyapám megy a frontra; Utóirat; 1956; Trianon; Október: vér hava*). Versformálásának tömörségére e témában is példát mutat: „Csak amíg újratöltenek / annyi a csönd: 50 évnyi” (*Két sor október 26-án*). Olyan értelemben lényegíti át, teszi sajátjává a közösségi múltat, hogy személyes emlékévé avatja, még azt is, amit életkoránál fogva át sem élhetett. Erről így ír: „Engem bántottak, aki még meg sem / születtem. / Mégis rám szegeződött minden fegyver” (*Töredékek, 3.*). Itt is, és Böröndi egész lírájában kulcsfogalom az emlékezet, vagyis az Illyés Gyulától ismert tétel, hogy csak az történt meg, csak azok az emberek léteztek, amiket és akiket az emlékezet rögzített (*Minden nap*). Leszögezhetjük, számára az egyik legfontosabb versalkotói mód: az emlékezés.

Fontosak számára a **tájak**, kivált a dunántúli pannon vidék, a Duna, a Répcse folyó (*Valaha*), a történelmi levegőjű tájak (*Pannonia*), a Szigetköz, a Balaton (*A Balaton télen*). A természet képei sűrűn beleszövődik a történelmi idő, és pedig úgy, hogy a táj szépségét megemeli, átlényegíti a benne élő ember múltja, amelyet ugyancsak személyessé tesz: „Jó tudni, ha elindulok / Talpam alatt ismerős út vezet / Jártam erre már párezer éve. / Ittam e levegőget” (*Hazatérés*).

Fontos témaköre még a **hit**, a transzcendencia, úgyszólván, mint a megváltás reménysége, a halandó lélek fölfelé kívánczossága (*Megváltásra várva*). Böröndi istenes versei nem himnikus fohászok, nem alázatos könyörgések, nem sóhajos kérések, inkább belülről fakadó, természetes megnyilatkozások, elmélkedések vagy érzelmekkel kifejezett képek (*Mosolyog fölötted; Elfogy a világ; A mosolyra fakadt Isten*). És ami egyedi vonásuk, hogy e versekben a költő úgy tekint Istenre, mint egy megbízható társra, pártfogó jó barátára.

És ki ne maradjon a **szerelem**, ami ugyancsak a tér-idő koordinátában megjelenő pillanat élménye (*A pillanat édessége*), miközben ez az érzelm is benne van az elmúlás fölötti sajnálkozásban. Hiszen e versvilágban voltaképp minden témamotívum a múlt idő vonalán jelenik meg: a história, a változó természet, a történelmi táj, a maga gyermekkora, nemzete sorsa, a férfi-nő kapcsolat, és – ahogy

mondtam – mindezek az emlékezet révén idéződnek meg. Emlékezés és szomorúság Böröndinél kéz a kézben jár, mert a versek zárlata többnyire melankolikus, olykor drámai. Életérzése leggyakrabban a lemondás, a beletörődés: „s elfelejtetted hogy milyen tél volt / sötét és sáros és minden szürke / de belül érzed tűnékeny ez is / eltűnik egyszer mindörökre” (*Tegnap még*). A szép nyár, a szomorú ősz, a rideg tél, a történelmi idő, a szerelem személyes múltja, meg az egész élet – mind-mind mulandó. Az élet valamennyi momentuma az idő martalékvá válik, és az embereknek alig marad más, mint egy-egy pillanat megőrzött emléke. Ilyen értelemben Böröndi Lajost akár a számvetések költőjének is nevezhetnénk, aki számot vet a mulandósággal, de nem lázad ellene, csupán egyetlen gyöngye és gyöngéd ellenszere van: az emlékezés, a múlt pillanatnyi élményének megidézése. Ez a tényező is befelé, a lélek felé mutat; a világgal való küzdelem helyett marad a tapasztalás, a tanulságok levonása; az esendő ember egyetlen hathatós eszköze a maradandósághoz: az élmények megőrzése.

Utaltam már rá, hogy a képei mindenkor több rétegűek, több jelentésűek. Ezt úgy éri el, hogy meghatározó motívumait ötvözi, például a lírai alany személyes emlékezése rendszerint közösségi, nemzeti dimenziót nyer; a kollektív történelmi tudat meg éppen személyes emlék formájában jelenik meg. A táj képe mögül mindig földereng a múlt és a múlt megannyi emberi arca. A hit, az üdvösségkeresés verseiben Isten egészen sajátos alakot ölt, olyan, mint egy segítő, támogató jó barát, akire minden körülmények között lehet számítani. Itt is a személyesség nézőpontja lesz a meghatározó. A szerelem boldog pillanatai is az idő múlásának folyamatából idéződnek föl, a föllángolás is az elmúlás egyik stációja lesz, így olvad egybe a nagy érzés és a melankólia. A motívumoknak ez a különös összjátéka Böröndi Lajos költészetének, költészete hatásának egyik titka.

Bár a kötetben vannak tematikusnak látszó fejezetek, a versek fönt említett, visszatérő és egymásba áttűnő motívumai behálózják az egészet. A múltó idő fonalára fűződnek föl a többnyire lemondásig jutó elégikus gondolatok, a képekbe foglalt meglátások és a szomorú érzések, a történelemről, sorsról, hitről, természetről, tájról és szerelemről vallott gondolatok, hogy aztán a költő rendre eljusson a melankolikus belenyugvásig, ahogyan ezt a költészetéhez kulcsot adó, a témáit is szintetizáló, összegző verseiben teszi (*Összegzés; Tegnap még; Tűnődés*).

Böröndi Lajos versvilágában semmi sem végtelen; nem beszél a beláthatatlan univerzumról, nála minden verselem, kép szilárd keretben van, kontúros, még az időnek is rendre egy-egy metszetéről, eseményéről szól, a földrajzi táj konkrét helyeiről, a természet pontosan leírható jelenségéről és egy-egy emberről, múltbeli alakról. És ez így logikus, hiszen a költő az időfolyamból kimetszett pillanat megörökítője, a pillanat pedig minden esetben konkrét, egyetlen képben megrajzolható, egyetlen látványként rögzíthető. Vagyis költői ábrázolásmódja a látvány kimerevítése, pillanatfölvétel alkotása: „Régen volt. Ez a kép jött elő, / nagyanyám bejglit süt, s én látom, / hogy közben mosolyog, / odaát is, a túlvilágon” (*Bejglit süt nagyanyám*). Van tehát a kép, az emlékezetes pillanat, majd jön egy gondolati ugrás, következtetés, elvonatkoztatás, más dimenzióra utalás, képzettársítás, általánosítás, majd a szomorú, elégikus zárás. Az idő múlásának ábrázolása az öregedés gondolatába torkollik (*Egy emlék előhívása*), a tenger vizét fehér habokkal szántó hajó képe a XX. század elteltére utal (*A hajó elment*), vagy a pusztulás tárgyias képei fölemelkednek a remény emberi szférájába (*Háború után*). A képekben gazdag versek tehát rendre általánosításokban elvonatkoztatásokba, a fogalom kiterjesztésébe futnak ki.

Ezek után nyilvánvaló, hogy szóképei olyanok, mint egy-egy pillanatfelvétel: „A hullám belefagyott a képbe, s a megdermedt / táj ragyogott, mint a gyémánt, amikor fény érte” (*A Balaton télen*). Vagy: „Aztán kékek meg nagyon vörösek / és sárgák erről szól a nyár / színek és fények a megkopott világban / s a fekete is lassan megtalál” (*Aranyló nyár*). Semmi cifrázkodás, semmi sallang; nincsenek nagy ívű allegóriák, metafora-monstrumok – szabatosan megfogalmazott, érzékletes, háromdimenziós,

plasztikus képek sorakoznak, amelyek valamilyen – rendre komor – üzenetre futnak ki. „Vázában virág egy csöppnyi / Sárga a vörösben játszik / Ősz napoz a kinti fákon / Elvértett hát ez a nyár is” (*Október: vér hava*).

Böröndi Lajos a klasszikus formák keretein belül alkot, szonetteket, elégiákat, helyzetdalokat ír; mindig konkrét, ám sokatmondó képekből állítja össze verseit, amelyek rendre egy megdöbbenően fontos és megfontolandó gondolatra, tételbe vagy megrázó érzésbe torkollanak. Legszámasabb képe arról szól, hogy vége a nyárnak, közeleg az ősz, a tél, megállíthatatlan az elmúlás. És nincs mit tenni, legföljebb az emlékezetes pillanatokat, a múltból megőrzött képeket lehet fölidézni. A megállított idő, a kimerevített pillanat a megmaradásért, az állandóságért folytatott küzdelem egyetlen eszköze. „És most itt ez a pillanat / nem ereszttem el jól fogom / úgyis elmúlik hogyha / akarom s ha nem akarom?” (*A tortából egy kis szelet*).

Talán az eddigiekből is kiderülhetett: költői eszköztárának fontos része, versszerkesztő sajátossága a szembeállítás, az ellentétek megragadása. A pillanat szépségének leírását ugyanis rendszerint melankolikus, szomorú következtetések követik, helyenként egyenesen drámai a vers zárása. Szeretettel emlékezik a nagyapjára, hogy aztán a végén a frontra induló férfi fényképét „semmi kis emléknek” mondja (*Nagyapám megy a frontra*). Izgalmas ellentét, amikor Pilátus nem bírván nézni Jézus szenvedését és a dühödt tömeg őrzöngését, odahagyja e zűrzavart, hogy a tavasz virágaiban gyönyörködjenek (*Nagypéntek*). Gyakori, hogy egy hagyományos értelemben vett „szép” képet szinte letaglózó módon zár le (*A hajó elment; Groteszk szonett; Árulás érik*). Például így: „Csak csodáltuk, hogy milyen gyönyörű / ez az Isten teremtette éj. / Aztán fájlaltuk, hogy ez is, mint / egy lobbanás, véget ér” (*Olyan csönd van*).

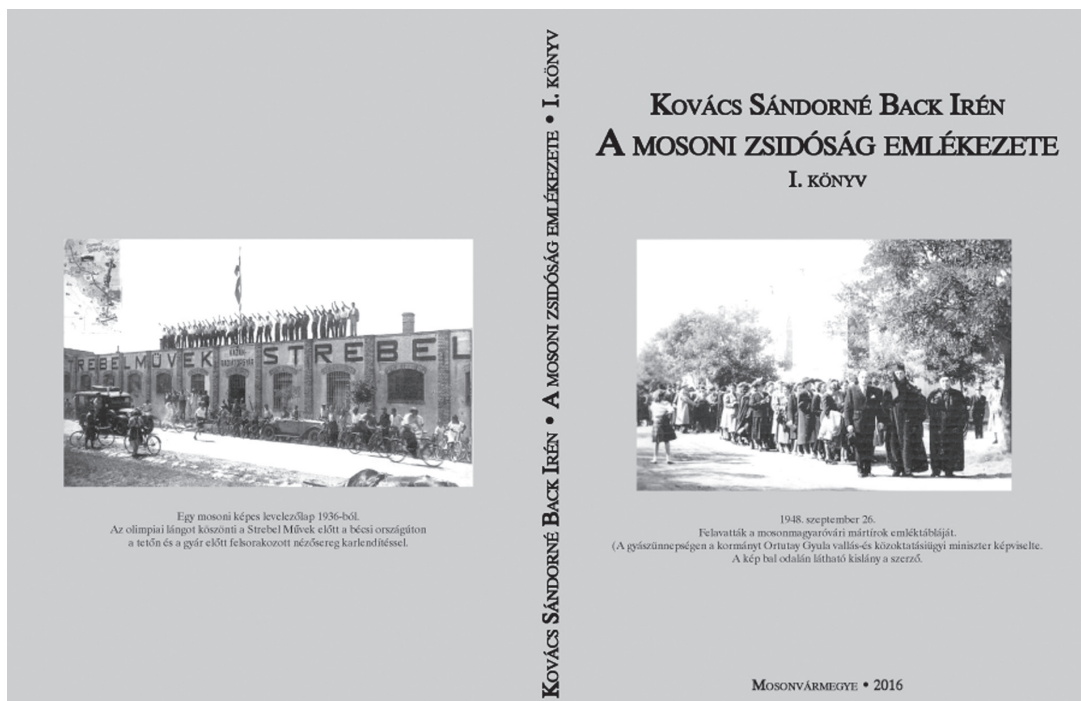
Végül is Böröndi Lajos majd’ minden szerkesztési megoldása, ábrázolási és képkötő módszere, illetve eszköze az elégius életérzés kifejezését szolgálja, a szomorú életérzést jeleníti meg. Versnyelve finoman ritmikus, tolaakodó taktusok helyett lágyan hullámozó, és ezt a hullámozást a gondosan elhelyezett rímek dinamizálják, erősítik. „Síkos a part, amerre tévedtél, s / zavaros a folyó sárvize. / Átfolyik sorsodon, hiába vágysz, / nem láthatsz le a mélyire” (*Síkos part*). A többségében központosítás nélküli, sokszor enjambementekkel variált versritmus a kötet csaknem minden darabjában zavartalan, hibátlan. A sorok ütemei, a rímek, a frappáns verszárlatok olyanok, mint a hullámok: elringatják az embert, de magukkal is ragadhatják.

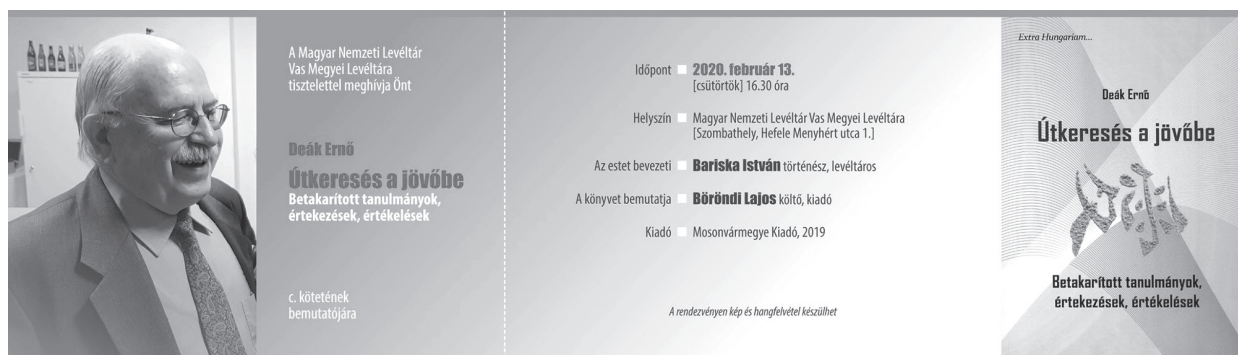
Mezey László Mklós

(Böröndi Lajos: *Megégett idő. Versek*. Budapest, 2020. Magyar Napló Kiadó, 104 p.)

szél-járás

A MOSONVÁRMEGYE KÖNYVKIADÓ KÖNYVAJÁNLATA

Az útkeresés a jövőbe kötet Deák Ernőnek a Bécsben élő történésznek, a Bécsi Napló főszerkesztőjének az elmúlt fél évszázad alatt megírt, megjelent, elhangzott, tanulmányait, értekezéseit, értékeléseit tartalmazza. A vaskos könyvet a Mosonvármegye Kiadó, 2019-ben adta ki. A könyv öt fejezetet tartalmaz. I. Magyarok Ausztriában: megfigyelések, mérlegelések. II. Történelmi útbaigazítás. III. Extra Hungariam. IV. Arccal Magyarország felé. V. Az irodalomk öréből. A könyvet a szombathelyi bemutató meghívójával ajánljuk az olvasók figyelmébe. (Ára: 5000 Ft.)

A könyvek korlátozott számban megrendelhetők a kiadó címén:
mosonvarmegyekft@gmail.com

